

Varhaiskasvatus vuoteen 2020

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti

ISSN 1236-2115
ISBN 978-952-00-2511-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2512-0 (PDF)

Yliopistopaino, Helsinki 2008

Tiivistelmä

Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Helsinki 2008. 102 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, ISSN 1236-2115, 2007:72)
ISBN 978-952-00-2511-3 (nid.), ISBN 978-952-00-2512-0 (PDF)

Varhaiskasvatus vuoteen 2020 -julkaisu on varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Valtioneuvosto asetti helmikuussa 2005 varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan toimikaudelle 18.2.2005–31.12.2007. Neuvottelukunnan tavoitteiksi asetettiin varhaiskasvatuksen laaja-alaisen kehittämisen tukeminen ja edistäminen tulevaisuuden tarpeita ennakoiden ja vision laatiminen varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja kehittämisestä.

Neuvottelukunnalle asetettuina tehtävinä on edistää, vahvistaa ja yhteen sovittaa yhteistyötä eri hallinnonalojen, järjestöjen, tutkimus- ja koulutuslaitosten, kuntien ja muiden tahojen kesken, seurata ja arvioida kansallista ja kansainvälistä kehitystä varhaiskasvatuksessa ja tehdä ehdotuksia varhaiskasvatuksen pitkäjänteiseksi kehittämiseksi. Neuvottelukunnan tehtävänä on myös toimia varhaiskasvatuksen aseman vahvistajana yhteiskunnassa ja suorittaa sosiaali- ja terveysministeriön määäämät muut tehtävät neuvottelukunnan tavoitteiden mukaisesti.

Lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen on nostettu varhaiskasvatuksen kehittämisen pääteemaksi. Toinen keskeinen painopistealue on ollut varhaiskasvatuspalvelujen laadun kehittäminen. Laadun kehittämisellä on keskeinen tehtävä lasten hyvinvoinnin edistämässä.

Toimikautensa aikana neuvottelukunta kokoontui 4–5 kertaa vuodessa, kaikkiaan 13 kertaa. Neuvottelukunnan alaisena toimi neljä jaostoa, joiden tuottamat toimenpide-esitykset ovat olleet merkittävässä asemassa neuvottelukunnan loppuraportin ja sen vision rakentamisessa. Jaostojen toimenpide-esitykset on julkaistu erillisissä jaostoraporteissa.

Raportissa kuvataan varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan toiminta sen toimikaudella. Varhaiskasvatuksen kehittämisen taustaksi on raportissa nostettu esille varhaiskasvatuksen moniulotteisuus sekä lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tukeminen. Tulevaisuutta visioidaan valittujen varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen teemojen eli palvelujen, ohjauksen, henkilöstön, tutkimuksen ja kehittämisen taustan ja nykytilan sekä tulevan kehityksen ennakkoinnin kautta. Raportti sisältää lisäksi neuvottelukunnan laatiman varhaiskasvatuksen vision vuodelle 2020. Neuvottelukunta esittää päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistamista, henkilöstön osaamisen ja koulutuksen kehittämistä, päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen kehittämistä, varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän selkiyttämistä sekä varhaiskasvatuksen tutkimuksen ja kehittämisen vahvistamista vision toteuttamiseksi ja varhaiskasvatuksen kehittämiseksi.

Asiasanat: lapset, neuvottelukunnat, perheet, varhaiskasvatus, visiot

Sammandrag

Småbarnsfostran fram till 2020. Slutrapport från delegationen för småbarnsfostran. Helsingfors 2008. 102 s. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter, ISSN 1236-2115, 2007:72)
ISBN 978-952-00-2511-3 (inh.), ISBN 978-952-00-2512-0 (PDF)

Publikationen Småbarnsfostran fram till 2020 är delegationens för småbarnsfostran slutrapport. Statsrådet tillsatte delegationen i februari 2005 för perioden 18.2.2005–31.12.2007. Som mål sattes att stödja och främja en omfattande utveckling av småbarnsfostran med beaktande av framtida behov samt att utarbeta en vision för hur småbarnsfostran ska genomföras och utvecklas.

Delegationen har haft till uppgift att främja, förstärka och samordna samarbetet mellan olika förvaltningsområden, organisationer, forsknings- och utbildningsinstitut, kommuner och andra instanser, att följa och utvärdera den nationella och internationella utvecklingen inom småbarnsfostran samt att lägga fram förslag till dess långsiktiga utveckling. Delegationen har också haft till uppgift att förstärka ställningen för småbarnsfostran i samhället och att utföra andra uppgifter som social- och hälsovårdsministeriet ålagt delegationen i enlighet med dess målsättning.

Huvudtemat för att utveckla småbarnsfostran är att främja barnens och familjernas välbefinnande. Ett annat centralt prioriteringsområde har varit att utveckla kvaliteten på tjänster inom småbarnsfostran. Utveckling av kvalitet är viktigt när det gäller att främja barnens välbefinnande.

Delegationen sammanträdde 4–5 gånger per år, sammanlagt 13 gånger. Delegationen har haft fyra sektioner, och deras förslag till åtgärder har spelat en viktig roll när man utarbetat delegationens slutrapport och vision. Sektionernas rapporter har publicerats som separata rapporter.

Denna rapport beskriver delegationens verksamhet under dess mandatperiod. Som en bakgrundsfaktor för utveckling av småbarnsfostran har man poängterat dess flerdimensionella karaktär och behovet att stödja barnets välbefinnande på ett holistiskt sätt. En vision för framtiden skapas med hjälp av några utvalda teman för småbarnsfostran, dvs. bakgrunden och nuläget när det gäller tjänster, styrning, personal och forsknings- och utvecklingsverksamhet samt genom att förutse framtida utveckling. Därutöver inkluderar rapporten en vision för småbarnsfostran fram till år 2020, som delegationen utarbetat. Delegationen föreslår revidering av lagstiftningen om barndagvård, utveckling av personalens kunnande och utbildning, utveckling av servicen inom dagvård och småbarnsfostran, förtydligande av styrsystemet för småbarnsfostran samt stärkande av forskning och utveckling inom området i syfte att förverkliga visionen och utveckla småbarnsfostran.

Nyckelord: barn, delegationer, familjer, småbarnsfostran, visioner

Summary

Early childhood education and care up to 2020. Final report of the Advisory Board for Early Childhood Education and Care. Helsinki 2008. 102pp. (Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, ISSN 1236-2115, 2007:72) ISBN 978-952-00-2511-3 (pb), ISBN 978-952-00-2512-0 (PDF)

The publication “Early childhood education and care up to 2020” is the final report of the Advisory Board for Early Childhood Education and Care. The Government set up the Advisory Board in February 2005 for the period from 18 February 2005 to 31 December 2007. As its objectives were defined to support and promote a comprehensive development of early childhood education and care (ECEC) anticipating future needs, and to outline a vision for its organisation and development.

The tasks of the Advisory Board have been to promote, reinforce and coordinate the cooperation between different administrative sectors, organisations, research and educational institutes, municipalities and other stakeholders, as well as to monitor and assess national and international developments in early childhood education and care and to put forward proposals for its development in the long term. The Advisory Board was also assigned to reinforce the status of early childhood education and care in society and to perform any other tasks the Ministry of Social Affairs and Health would assign to the Advisory Board in accordance with its objectives.

Promotion of the wellbeing of children and families has been highlighted as the main theme in the development of early childhood education and care. Another major priority area has been development of the quality of ECEC services. Quality development has a central role in the promotion of children’s wellbeing.

During its term the Advisory Board convened 4 to 5 times a year, altogether 13 times. The Advisory Board has had four sub-committees, and their proposals for measures played a significant role when its final report and vision were outlined. The reports of the sub-committees have been published as separate reports.

The present report describes the work of the Advisory Board during its term. The report highlights the multidimensional character and support for the comprehensive development of the wellbeing of the child as a basis for the development of early childhood development and care. The future is envisioned through a number of themes related to development of the quality of early childhood education and care, i.e. the background and present state of services, guidance, staff, research and development, and through anticipation of future developments. The report also encompasses a vision for early childhood education and care prepared by the Advisory Board up to the year 2020. The Advisory Board proposes revision of the legislation on day care, development of the staff skills and education, development of day care and ECEC services, clarification of the system of guidance, and reinforcing research and development with a view to realisation of the vision and development of early childhood education and care.

Key words: Advisory boards, children, early childhood education and care, families, visions

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Valtioneuvosto asetti helmikuussa 2005 varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan toimikaudelle 18.2.2005–31.12.2007. Neuvottelukunnasta säädetään valtioneuvoston asetuksella (524/2004). Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jäsenet edustavat varhaiskasvatuksen kehittämisen kannalta keskeisiä tahoja. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnassa on edustettuna asetuksen edellyttämällä tavalla hallinnon, tutkimuksen, koulutuksen, järjestöjen ja kuntien asiantuntemus. Neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä.

Neuvottelukunnan puheenjohtajaksi nimettiin ylijohtaja Aino-Inkeri **Hansson** sosiaali- ja terveysministeriöstä ja varapuheenjohtajaksi ylitarkastaja Tarja **Kahiluoto** sosiaali- ja terveysministeriöstä. Neuvottelukunnan jäseniksi nimettiin neuvotteleva virkamies Kari **Iimonen** sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylilääkäri Eero **Lahtinen** sosiaali- ja terveysministeriöstä (virkaavapaalla 9/2007 alkaen), opetusneuvos Jari **Rajanen** opetusministeriöstä, kehittämisspäälikkö Anna-Leena **Välimäki** Stakesista, opetusneuvos Hely **Parkkinen** Opetushallituksesta, lääninsosiaalitarkastaja Toivo **Haataja** Etelä-Suomen lääninhallituksesta, kirkkoneuvos Seppo **Häkkinen** Kirkkohallituksesta, erityisasiantuntija Anna-Maija **Haliseva-Lahtinen** Suomen Kuntaliitosta, professori Lea **Pulkkinen** Jyväskylän yliopistosta, professori Pentti **Hakkarainen** Oulun yliopistosta, lehtori Juha **Säkkinen** Diakonia-

ammattikorkeakoulusta, projektipäällikkö Anne **Laine** Harjavallan sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksesta, kehittämispäällikkö Anna-Maija **Puroila** Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta, puheenjohtaja Soile **Oleander** Lastentarhaopettajaliitosta / Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:stä (Akava), sopimustoimitsija Minna **Pirttijärvi** Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:stä, (SAK), puheenjohtaja Ritva **Pesonen** Suomen Lastenhoitoalan liitto / Tehy ry:stä (STTK), suunnittelija Pirjo **Honkavaara** Lastensuojelun Keskusliitosta (YTY ry), päiväkodinjohtaja Seppo **Leinonen** Jyväskylän kaupungista ja dagvårdschef Nina **Fabricius** Helsingin kaupungista.

Työryhmän sihteeriksi nimettiin erikoissuunnittelija Päivi **Lindberg** Stakesista, ylitarkastaja Merja **Kivistö** sosiaali- ja terveysministeriöstä ja tekniseksi sihteeriksi osastosihteeriksi Tarja **Varis-Gogulski** sosiaali- ja terveysministeriöstä. Merja Kivistön tilalle sihteeriksi nimettiin 1.8.2006 alkaen ylitarkastaja Kirsi **Alila** sosiaali- ja terveysministeriöstä. Päivi Lindbergin tilalle sihteeriksi nimitettiin 15.8.2007 alkaen Eeva-Liisa **Kronqvist** Stakesista. Tarjan Varis-Gogulskin tilalle tekniseksi sihteeriksi tuli Kristiina **Malmström** syyskuusta 2007 alkaen.

Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi nimettiin toiminnanjohtaja Anu **Vehviläinen** Mannerheimin lastensuojeluliitosta (erosi asiantuntijan tehtävistä elokuussa 2006), hallitusneuvos Maini **Kosonen** sosiaali- ja terveysministeriöstä, lastenpsykiatrian erikoislääkäri Anna **Tuliharju** Kuopion yliopistollisen sairaalan nuorisopsykiatrian klinikalta ja teologian tohtori Eeva-Sisko **Vaalgamaa** Lappeenrannan seurakunnasta.

Neuvottelukunnan tavoitteena on tukea ja edistää varhaiskasvatuksen laaja-alaista kehittämistä tulevaisuuden tarpeita ennakoiden ja työstää visio varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen vision luominen edellyttää varhaiskasvatuksen kansallisen ja kansainvälisen nykytilan ja tulevan kehityksen arviointia.

Neuvottelukunnalle asetettuina tehtävinä on edistää, vahvistaa ja yhteensovittaa yhteistyötä eri hallinnonalojen, järjestöjen, tutkimus- ja koulutuslaitosten, kuntien ja muiden tahojen kesken, seurata ja arvioida kansallista ja kansainvälistä kehitystä varhaiskasvatuksessa ja tehdä ehdotuksia varhaiskasvatuksen pitkäjänteiseksi kehittämiseksi. Neuvottelukunnan tehtävänä on myös toimia varhaiskasvatuksen aseman vahvistajana yhteiskunnassa ja suorittaa sosiaali- ja terveysministeriön määräämät muut tehtävät neuvottelukunnan tavoitteiden mukaisesti.

Raportissa kuvataan varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan toiminta sen toimikaudella. Varhaiskasvatuksen kehittämisen taustaksi on raportissa nostettu esille varhaiskasvatuksen moniulotteisuus sekä lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tukeminen. Tulevaisuutta visioidaan valittujen varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen teemojen eli palvelujen, ohjauksen, henkilöstön, tutkimuksen ja kehittämisen taustan ja nykytilan sekä tulevan kehityksen ennakkoinnin kautta. Raportti sisältää lisäksi neuvottelukunnan laatiman varhaiskasvatuksen vision vuodelle 2020. Neuvottelukunta esittää päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistamista, henkilöstön osaamisen ja koulutuksen kehittämistä, päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen kehittämistä, varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän selkiyttämistä sekä varhaiskasvatuksen tutkimuksen ja kehittämisen vahvistamista vision toteuttamiseksi ja varhaiskasvatuksen kehittämiseksi.

Raporttiin liittyy ammattikorkeakouluja edustaneen varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jäsenen lehtori Juha Säkkinen jättämä eriävä mielipide koskien neuvottelukunnan toimintaa ja loppuraportin toimenpide-esitystä päivähoitolain uudistamisesta (Liite 9). Neuvottelu-

kunnan pysyvä asiantuntija, lastenpsykiatri Anna Tuliharju on jättänyt täydentävän lausuman neuvottelukunnalle huomioitavaksi laadittaessa loppuraportin toimenpide-esityksiä päivähoitolain uudistamisesta. Lausumassa Tuliharju korostaa, että päivähoidossa lapsiryhmien enimmäiskoosta tulee säätää lailla niin, että se velvoittaa varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelua järjestäviä tahoja. Neuvottelukunta on huomionut asiantuntijalausunnon ja liittänyt sen varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan asiakirjoihin.

Helsingissä joulukuun 31 päivänä 2007

Aino-Inkeri Hansson

Tarja Kahiluoto

Kari Ilmonen

Marjaana Pelkonen

Jari Rajanen

Anna-Leena Välimäki

Hely Parkkinen

Toivo Haataja

Seppo Häkkinen

Anna-Maija Haliseva-Lahtinen

Lea Pulkkinen

Pentti Hakkarainen

Juha Säkkinen

Anne Laine

Anna-Maija Puroila

Soile Oleander

Minna Pirttijärvi

Ritva Pesonen

Pirjo Honkavaara

Seppo Leinonen

Nina Fabricius

Eeva-Liisa Kronqvist

Kirsi Alila

Kristiina Malmström

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	5
Summary	7
Johdanto.....	15

OSA A

NEUVOTTELUKUNNAN TOIMINTA	17
--	-----------

1 Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan asettaminen	19
2 Neuvottelukunnan tavoite ja tehtävät.....	20
3 Neuvottelukunnan työn painopistealueet.....	21
4 Neuvottelukunnan toiminta	22
5 Jaostojen toiminta.....	24
6 Neuvottelukunnan julkaisut.....	26

OSA B

VARHAISKASVATUS VUOTEEN 2020	27
---	-----------

1 Moniulotteinen varhaiskasvatus.....	29
2 Lapsen hyvinvointi varhaiskasvatuksen kehittämisen ytimenä	31
3 Laadun kehittämisen suuntaviivoja	35
3.1 Varhaiskasvatuspalvelut.....	36
3.2 Varhaiskasvatuksen ohjaus	42
3.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstö, koulutus ja osaaminen	50
3.4 Varhaiskasvatuksen tutkimus ja kehittäminen	59
4 Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan visio ja toimenpide-esitykset vision 2020 toteuttamiseksi	64
4.1 Vision rakentuminen ja viitekehys.....	64
4.2 Varhaiskasvatuksen visio 2020	65
4.3 Toimenpide-esitykset vision toteuttamiseksi	65
Lähteet	68

LIITTEET

Liite 1: Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jäsenet	73
Liite 2: Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan kuulemat asiantuntijat.....	76
Liite 3: STM tiedote 86/2007: Varhaiskasvatusta lapsen ja perheen ehdoilla	77
Liite 4: STM tiedote 87/2007: Ministeri Hyssälä: Päivähoito on lasten tasa-arvoa	79
Liite 5: Henkilöstön koulutuksen ja osaamisen kehittämisen jaoston toimikausi, jäsenet ja toimenpide-esitykset	80
Liite 6: Perhepäivähoidon kehittämisen jaoston toimikausi, jäsenet ja toimenpide-esitykset.....	84
Liite 7: Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne -jaoston toimikausi, jäsenet ja toimenpide-esitykset	90
Liite 8: Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaoston toimikausi, jäsenet ja toimenpide-esitykset	92
Liite 9: Juha Säkkinen eriävä mielipide	95

JOHDANTO

”Scenarios are consistent and coherent descriptions of alternative hypothetical futures that reflect different perspectives on past, present, and future developments, which can serve as a basis for actions.”

Philip van Notten, 2006

Raportti on syntynyt varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työn tuloksena. Raportti johdattaa lukijaa varhaiskasvatuksen palvelurakenteen, ohjausjärjestelmän, henkilöstön sekä tutkimuksen ja kehittämisen kysymysten äärelle. Varhaiskasvatuksen loppuraporttia täydentävät lisäksi erikseen tuotetut neuvottelukunnan jaostojen julkaisut.

Loppuraporttia on kirjoitettu huomioiden neuvottelukunnan toimiaikanaan tuottama materiaali ja linjaukset kuten väliraportti, erilaiset kommentoinnit ja tehtävät sekä jaostojen raportit ja niiden toimenpide-esitykset. Lisäksi tutkimus -osion kirjoittamiseen on hyödynnetty tutkimusverkostoilta¹ tulleita lausuntoja. Myös ajankohtaista kirjallisuutta on hyödynnetty raportin kirjoittamisessa.

Raportti jakaantuu kahteen pääosaan, joista OSA A on kuvaus *neuvottelukunnan toiminnasta*. Siinä esitellään neuvottelukunnan asettamista, tavoitteita, tehtäviä, toimintaa ja julkaisuja. OSA B koostuu neljästä pääluvusta yhteisen otsikon *Varhaiskasvatus vuoteen 2020* -otsikon alla seuraavasti:

- Luku 1 valottaa moniulotteisen varhaiskasvatuksen kontekstia.
- Luvussa 2 tuodaan esiin neuvottelukunnan linjaama lapsen hyvinvointi varhaiskasvatuksen kaiken kehittämisen keskeisenä tavoitteena.
- Luvussa 3 esitetään neuvottelukunnan valitsemien laadun kehittämisen näkökulmien suuntaviivoja palvelujen, ohjauksen, henkilöstön ja tutkimuksen osalta.
- Raportin lukuna 4 on neuvottelukunnan esittämä visio 2020 ja toimenpide-esitykset vision toteuttamiseksi.

Raportti pitää lähtökohtanaan lapsen hyvinvoinnin edistämistä varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aseman vahvistamista suomalaisessa yhteiskunnassa. Sitä tukemaan on laadittu varhaiskasvatuksen visio 2020 ja toimenpiteet vision toteuttamiseksi.

¹ Ks kohta 3.4.

OSA A

NEUVOTTELUKUNNAN TOIMINTA

Raportin osa A on kuvaus varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan toimikauden aikaisesta toiminnasta, tavoitteista ja tehtävistä sekä työn painopistealueista. Lisäksi osassa A kuvataan neuvottelukunnan alaisten neljän kehittämisjaoston työskentelyä. Luvun lopusta löytyvät neuvottelukunnan toimiaikanaan julkaisemat raportit.

1 Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan asettaminen

Varhaiskasvatuksen laaja-alaisen ja pitkäjänteisen kehittämisen linjauksissa on viime aikoina pidetty tärkeänä eri toimijatahojen yhteistyötä. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama laajapohjainen Varhaiskasvatustyöryhmä ehdotti muistiossaan² varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan perustamista. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä Varhaiskasvatuksen linjauksista³ määritellään julkisen varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopistealueet. Varhaiskasvatuksen linjausten yhtenä sosiaali- ja terveysministeriön toimialueeseen kuuluvana keskeisenä jatkotoimenpiteenä oli varhaiskasvatuksen asiantuntijaryhmän perustaminen.

Valtioneuvosto asetti helmikuussa 2005 varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan toimikaudelle 18.2.2005–31.12.2007. Neuvottelukunnasta säädetään valtioneuvoston asetuksella.⁴ Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jäsenet ovat edustaneet varhaiskasvatuksen kehittämisen kannalta keskeisiä tahoja. Neuvottelukunnassa oli asetuksen edellyttämällä tavalla edustettuna hallinnon, tutkimuksen, koulutuksen, järjestöjen ja kuntien asiantuntemus. Neuvottelukunta toimi sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Neuvottelukunnan jäsenet ja henkilökohtaiset varajäsenet sekä pysyvät asiantuntijat esitellään liitteessä 1.

Neuvottelukunnan työn lähtökohtana oli valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Linjauksissa esitetty kuvio (kuvio 1) jäsentää maamme varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmän kokonaisuutta. Kuvio on tehty Suomen OECD-arvioinnin taustaraporttia varten.⁵

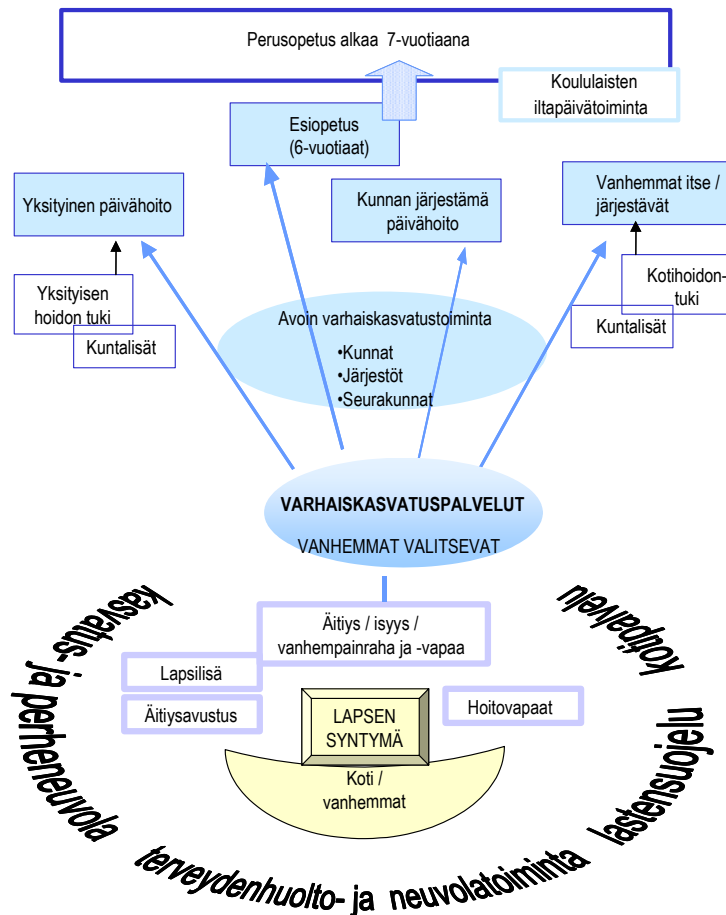
Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työ kohdentui yhteiskunnan järjestämiin ja valvoimiin varhaiskasvatuspalveluihin. Ne ovat osa lasten ja perheiden palveluita ja lapsiperheiden tukijärjestelmää. Palveluiden tulisi muodostaa perheelle ja lapselle yhtenäinen kokonaisuus, jonka toteutumisessa on oleellista yhteistyö eri toimijatahojen kesken. Erilaiset palvelut mahdollistavat varhaiskasvatuksen esimerkiksi erilaisen avoimen toiminnan kautta myös niille lapsille, jotka eivät ole päivähoitossa.

² STM 1999:4.

³ STM 2002:9.

⁴ A 524/2004.

⁵ STM 2000:21.

Kuvio 1. Varhaiskasvatus ja lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmä Suomessa (STM, julkaisu 2002:9)

2 Neuvottelukunnan tavoite ja tehtävät

Valtioneuvoston asetuksessa⁶ varhaiskasvatuksen neuvottelukunnasta säädetään neuvottelukunnan tavoitteet ja tehtävät. Tavoitteena oli tukea ja edistää varhaiskasvatuksen laaja-alaista kehittämistä tulevaisuuden tarpeita ennakoiden ja työstää visio varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen vision luominen on edellyttänyt varhaiskasvatuksen kansallisen ja kansainvälisen nykytilan ja tulevan kehityksen arviointia.

Neuvottelukunnalle asetettuina tehtävinä oli

- edistää, vahvistaa ja yhteen sovittaa yhteistyötä eri hallinnonalojen, järjestöjen, tutkimus- ja koulutuslaitosten, kuntien ja muiden tahojen kesken
- seurata ja arvioida kansallista ja kansainvälistä kehitystä varhaiskasvatuksessa ja tehdä ehdotuksia varhaiskasvatuksen pitkäjänteiseksi kehittämiseksi

⁶ A 524/2004.

- toimia varhaiskasvatuksen aseman vahvistajana yhteiskunnassa
- suorittaa sosiaali- ja terveysministeriön määräämät muut tehtävät neuvottelukunnan tavoitteiden mukaisesti.

3 Neuvottelukunnan työn painopistealueet

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta täsmensi ja konkretisoi asetuksessa määriteltyjä tavoitetta ja tehtäviä toimintasuunnitelmassaan vuosille 2005–2007. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta valitsi työnsä painopistealueiksi seuraavat aihealueet. Nämä linjaukset ovat myös vision⁷ rakentamisen pohjana.

1) Lapsen hyvinvoinnin edistäminen varhaiskasvatuksessa

Lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin edistäminen on se laaja viitekehys, johon varhaiskasvatuksen neuvottelukunta on työssään nojautunut. Hyvällä varhaiskasvatuksella on keskeinen merkitys lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen edistämiseksi. Varhaiskasvatukseen liittyvä kehittämistyö kulminoituu lapsen hyvinvoinnin edistämisen näkökulmaan. Lapsen varhaiskasvatuksen perusta on kodin antamassa hoivassa ja ohjauksessa. Päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelut tukevat tätä kotien työtä. Oleellista on lasten, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien vuorovaikutus ja kasvatuksellinen kumppanuus. Lapsen tarvitsema tuki järjestetään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennalta ehkäisevää työtä korostaen.

2) Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen

Laadun kehittämisellä on keskeinen tehtävä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuspalveluita kehitetään valtakunnallisten linjausten ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on tutkimusten mukaan huomattavia positiivisia vaikutuksia lasten elämään, kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja sitä kautta oppimiseen ja kehittymiseen. Neuvottelukunnan tehtävänä on nostaa esille varhaiskasvatuksen tärkeimpiä kehittämisalueita arvioimalla Suomessa eri tasoilla tehtävää varhaiskasvatustyötä sekä tekemällä näkyväksi kansainvälisiä trendejä.

Osaava ja riittävä henkilöstö on keskeinen voimavara varhaiskasvatuksen palveluja järjestettäessä. Neuvottelukunnan tehtävänä on osaltaan pyrkiä turvaamaan tämän hetken ja tulevaisuuden tarpeita vastaava osaamisen kehittyminen ja varhaiskasvatuksen ammatillinen vetovoimaisuus. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen edellyttää lisäksi päivähoidon eri muotojen ja avoimen varhaiskasvatustoiminnan toimintaedellytysten tukemista ja palvelujen kehittämistä monipuolisesti. Myös vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään edistää varhaiskasvatuksen laadullista kehittymistä. Parhaat tulokset varhaiskasvatuspalveluilla saavutetaan, kun tavoitteet ovat yhteisiä vanhempien kanssa.

⁷ Ks Osa B, luku 4.

3) Varhaiskasvatuksen vision 2020 luominen

Neuvottelukunnan tehtävänä oli koostaa tekemänsä työn pohjalta varhaiskasvatuksen visio vuoteen 2020. Vision luomisessa on hyödynnetty eri jaostojen työssä esiin nousseita näkökulmia. Vision työstämisen tavoitteena on tehdä näkyväksi varhaiskasvatuksen nykytila sekä tulevaisuuden haasteet ja tuoda neuvottelukunnan näkemykset varhaiskasvatuksen tuleviin linjauksiin.

4 Neuvottelukunnan toiminta

Neuvottelukunnan toimintakausi oli 18.2.2005–31.12.2007. Neuvottelukunta kokoontui toimikautensa aikana yhteensä 13 kertaa, vuosina 2005 ja 2007 neljä kertaa sekä vuonna 2006 viisi kertaa. Neuvottelukunnan kokoukset järjestettiin pääsääntöisesti sosiaali- ja terveysministeriön tiloissa Helsingissä.

Neuvottelukunnan kokouksia ja työskentelyä valmistelevana elimenä on toiminut *työvaliokunta*, johon ovat kuuluneet puheenjohtajana ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson ja sihteerinä ylitarkastaja Kirsi Alila⁸ sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä jäsenenä neuvotteleva virkamies Kari Ilmonen, hallitusneuvos Maini Kosonen ja ylitarkastaja Tarja Kahiluoto sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä kehittämisspäälikkö Anna-Leena Välimäki ja Eeva-Liisa Kronqvist⁹ sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta Stakesista.

Sekä neuvottelukunnan että sen asettamien neljän *jaoston* työssä on keskitytty toimintasuunnitelmassa määriteltyjen työn painopistealueiden mukaiseen työskentelyyn Neuvottelukunnan jäsenten sekä pysyvien asiantuntijoiden osaamisen erityisalueet ja asiantuntemus on pyritty hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla. Asioita on käsitelty erilaisten teemallisten alustusten ja yhteisten keskustelujen pohjalta. Neuvottelukunnan jäsenten ja asiantuntijoiden työpanoksen lisäksi neuvottelukunnassa on kuultu useita asiantuntijoita.¹⁰

Vuosi 2005. Neuvottelukunta kokoontui vuoden aikana neljä kertaa. Työskentelyssä keski-tyttiin toimintasuunnitelman ja Ekstranet-ympäristön rakentamiseen sekä perustettiin kolme jaostoa ja valittiin niihin jäsenet. Kokouksissa käsiteltiin myös tärkeäksi katsottuja teemallisia aiheita, joita esittelivät sekä neuvottelukunnan jäsenet että ulkopuoliset asiantuntijat.

Neuvottelukunnalle rakennettiin sivusto Stakesin varhaiskasvatuksen Varttua-verkko-ympäristöön.¹¹ Sivuston tarkoituksena on ollut tuoda avoimesti esille neuvottelukunnan työtä sen eri vaiheissa. Neuvottelukunnalle sekä jokaiselle jaostolle rakennettiin lisäksi Ekstranet-ympäristöt, joiden tarkoitus on ollut toimia ryhmien yhteisenä työskentely-, tiedotus- ja keskustelualustana.

Vuosi 2006. Vuoden 2006 aikana neuvottelukunnan kokouksia oli yhteensä viisi. Keväällä jatkettiin edellisen vuoden tapaan asioiden teemakohtaista käsittelyä. Lisäksi vuoden ko-

⁸ Merja Kivistö ajalla 18.2.2005–31.7.2006. Kirsi Alila 1.8.2006 alkaen.

⁹ Päivi Lindberg ajalla 18.2.2005–15.5.2007. Eeva-Liisa Kronqvist 15.8.2007 alkaen.

¹⁰ Ks liite 2.

¹¹ <http://varttua.stakes.fi>.

kouksissa esiteltiin jaostojen työtä. Syksyn kokouksissa keskityttiin väliraportin valmisteluun ja erityisesti jaostojen esitysten pohjalta nostettujen kehittämisehdotusten työstämiseen.

Seminaari. Neuvottelukunta järjesti 21.11.2006 seminaarin varhaiskasvatuksen asiantuntijoille ja muille yhteistyötahoille Säätytalolla, Helsingissä. Seminaarin aamupäivän englanninkieliseen osuuteen osallistuivat myös Suomen EU-puheenjohtajuuskauteen liittyvään työkokoukseen saapuneet EU-jäsenmaiden perhepoliittiset virkamiehet. Aamupäivän aikana esiteltiin suomalaista varhaiskasvatusta (ylitarkastaja Tarja Kahiluoto, STM) sekä eurooppalaista näkökulmaa varhaiskasvatukseen (Tri John Bennett, OECD:n Starting Strong projektin johtaja) Lisäksi aamupäivällä esiteltiin lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen Lapsen oikeuksien sopimuksen kansallisissa toteuttamissuunnitelmissa EU-maissa (Joseph Moyersoen ja Erika Bernacchi, ChildONEurope Secreteriat, Italian Childhood and Adolescence Documentation and Analysis Centre).

Seminaarin iltapäivän suomenkielisessä osuudessa pohdittiin ajankohtaisia varhaiskasvatuksen kehittämiseen liittyviä teemoja. Professori Anna-Raija Nummenmaa Tampereen yliopistosta kysyi esityksessään, onko varhaiskasvatussuunnitelma prosessi vai tuote. Kehittämispäällikkö Anna-Maija Puroila Pohjois-Suomen osaamiskeskuksesta esitteli henkilöstön, vanhempien ja lasten näkökulmaa varhaiskasvatuksen kehittämisessä. Lopuksi erikoissuunnittelija Päivi Lindberg Stakesista esitteli Suomen osuutta OECD:n Starting Strong II –raportissa.

Vuosi 2007. Neuvottelukunta kokoontui vuonna 2007 viisi kertaa. Neuvottelukunnalle asetettujen tehtävien mukaisesti työssä keskityttiin laatimaan varhaiskasvatuksen tulevaisuutta visioivaa loppuraporttia. Vuoden 2007 aikana neuvottelukunta valmisteli tehtävänsä mukaisesti varhaiskasvatuksen visiota vuodelle 2020. Neuvottelukunnan jäsenet tuottivat loppuraportin taustamateriaaliksi omia ja edustamiensa tahojen näkemyksiä varhaiskasvatuksen nykytilasta ja tulevaisuuden ennakkoinnista sekä visiosta vuoteen 2020. Syksyn 2007 aikana keskityttiin tuottamaan loppuraporttia visiolinjauksineen.

Neuvottelukunta julkaisi toiminnastaan väliraportin¹², jossa kuvattiin neuvottelukunnan toiminta ajalla 18.2.2005–31.12.2006. Väliraportissaan neuvottelukunta nosti esiin kiireellisimmiksi katsomiaan varhaiskasvatuksen kehittämiskohteita ja toimenpide-ehtouksia otettavaksi huomioon pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelman valmistelussa sekä eri toimijatahojen varhaiskasvatusta koskevissa linjauksissa ja ohjausasiakirjoissa. Neuvottelukunnan kiireellisimmiksi arvioimat kehittämistarpeet liittyivät oheisena mainittuihin teemoihin. Nämä samat teemat sisällytettiin myös visioon.

- varhaiskasvatuspalvelujen monimuotoisuuden kehittäminen
- päivähoitolain uudistaminen
- varhaiskasvatustutkimuksen koordinointi ja resursoinnin vahvistaminen
- henkilöstön osaamisen ja koulutuksen kehittäminen

¹² STM 2007:13.

Välikirje ja jaostoraportit luovutettiin 22.2.2007 tiedotustilaisuudessa peruspalveluministeri Liisa Hyssälälle. Tiedotustilaisuudessa julkaistut sosiaali- ja terveysministeriön tiedotteet löytyvät liitteistä 3–4.

Neuvottelukunta asetti keväällä 2007 neljännen jaoston selvittämään varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämistä. Neuvottelukunta kuuli vuoden aikana maahanmuuttajatyön kehittämisjaoston työn edistymisestä ja käsitteli kaikkia jaostoraportteja toimenpideehdotuksineen. Lisäksi neuvottelukunta pyysi varhaiskasvatuksen tai siihen läheisesti liittyviltä tutkimusverkostoilta lausuntoja varhaiskasvatuksen tutkimuksen kehittämislinjauksista vision laatimiseksi. Lausunnot pyydettiin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä sosiaalialan osaamiskeskusten varhaiskasvatuksen verkostoilta, lapsitutkimuksen ja erityispedagogiikan verkostoilta.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta osallistui vuonna 2007 päivähoitolain uudistamisen valmisteluun tuottamalla jäsentahojensa näkemyksiä lain uudistamisessa huomioitavista keskeisistä seikoista. Neuvottelukunnan näkemykset on toimitettu sosiaali- ja terveysministeriön käyttöön lainvalmistelutyön taustamateriaaliksi. Toimikautensa päätyttyä neuvottelukunta luovutti loppuraporttinsa sosiaali- ja terveysministeriölle ja ministeri Risikolle.

5 Jaostojen toiminta

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan yhteyteen asetettiin syksyllä 2005 alla kuvatut kolme jaostoa. Näiden jaostojen toimikausi oli hiukan yli vuoden mittainen, ajalla 24.11.2005–31.12.2006. Lisäksi neljäs jaosto asetettiin ajalle 23.3–31.10.2007. Jaostojen puheenjohtajat, sihteerit, jäsenet ja toimenpide-esitykset on kuvattu liitteissä 5–8.

Seuraavassa kuvataan lyhyesti jaostojen tavoitteita ja raporttien sisältöä yleisellä tasolla. Yksityiskohtaisempaa jaostoraporttien tarkastelua varten luvussa 6 kuvataan jaostoraporttien tarkat tiedot ja niiden saatavuus.

1) Henkilöstön koulutuksen ja osaamisen kehittämisjaosto

Henkilöstön koulutuksen ja osaamisen kehittämisjaoston tavoitteena oli tunnistaa tulevaisuudessa tarvittava varhaiskasvatusosaaminen ja varmistaa varhaiskasvatuksen koulutusohjelmien sisältöjen kehittyminen tämän osaamisvaateen mukaisesti. Jaosto kuvaa raportissaan¹³ varhaiskasvatustyötä ja siinä tarvittavaa osaamista ja varhaiskasvatuksen koulutusta osana suomalaista koulutusjärjestelmää. Jaosto laati myös tulevaisuuden vision varhaiskasvatukselle ja henkilöstön osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen liittyvät yleiset linjat. Jaosto nosti esiin useita toimenpide-ehdotuksia sekä säädösmuutoksina että varhaiskasvatuksen henkilöstöä, koulutusta, osaamista ja tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskien.

¹³ STM 2007:7.

2) *Perhepäivähoidon kehittämisjaosto*

Perhepäivähoidon kehittämisjaoston tavoitteena oli perhepäivähoidon toimintaedellytysten ja laadun kehittäminen. Lisäksi jaoston tavoitteena oli vahvistaa rakenteita, joilla voidaan tukea pitkäjänteistä perhepäivähoitoa tärkeänä hoitomuotona. Jaoston raportissa¹⁴ tarkastellaan perhepäivähoitoa nykypäivän hoitomuotona, järjestelmänä ja varhaiskasvatuksen toteuttamismuotona. Lisäksi tarkastellaan perhepäivähoidon eri ulottuvuuksia. Jaosto nosti esiin kehittämisen ja linjauksen tarpeita useista osa-alueista esimerkiksi ryhmäperhepäivähoidon kehittäminen. Jaoston esitysten pohjalta toteutettiin valtakunnallinen ryhmäperhepäivähoitoa koskeva selvitys, joka valmistui loppuvuodesta 2007.¹⁵

3) *Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne -jaosto*

Tutkimus- ja kansainvälinen tilanne -jaoston tavoitteeksi määriteltiin perehtyminen keskeiseen kansalliseen ja kansainväliseen varhaiskasvatustutkimukseen ja niiden avulla edesauttaa suomalaisen varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmän ja sisällön kehittämistä. Jaosto näkee tutkimustoiminnan kehittämisessä ensisijaisen tärkeäksi saada aikaan tehokas tutkimustoiminnan valtakunnallinen koordinaatio, jossa tähdätään tutkimustiedon laadun kohottamiseen ja keskeisten tutkimusteemojen syventämiseen. Jaosto korostaa esityksissään myös varhaiskasvatuskäytäntöjen ja organisaatioiden kehittämiseksi tehtävän tutkimuksen merkitystä ja tutkimukseen perustuvaa henkilöstön perus- jatko- ja täydennyskoulutusta. Raportissaan¹⁶ jaosto esittää myös visionsa varhaiskasvatuksesta.

4) *Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa -jaosto*

Maahanmuuttajatyön kehittämisjaoston tehtäväksi määriteltiin koota varhaiskasvatuksen maahanmuuttajateeman liittyvää tietoa valtakunnallisesti merkittävistä eri toimijatahojen tutkimus- ja kehittämishankkeista, selvityksistä, arvioinneista ja muista toimenpiteistä. Lisäksi tehtäväksi asetettiin esittää ehdotuksia maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön maahanmuuttajaosaamisen kehittämiseksi ja kartoittaa nykytilanne maahanmuuttajataustaisten henkilöiden koulutusmahdollisuuksista varhaiskasvatuksen ammatteihin. Tavoitteina oli myös tehdä ehdotuksia varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön pitkäjänteiseksi kehittämiseksi ja esittää suuntaviivat varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön tuleville kehittämistoimille varhaiskasvatuksen visio -asia-kirjaan. Raportissaan¹⁷ jaosto esittää varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön vision vuodelle 2020 sekä konkreettisia toimenpiteitä sen toteuttamiseksi.

Jaostot ovat valmistelleet neuvottelukunnalle keskeisiä varhaiskasvatuksen kehittämistarpeita ja konkreettisia toimenpide-esityksiä sekä tuottaneet materiaalia neuvottelukunnan varhaiskasvatuksen visio- ja loppuraporttityöskentelyyn. Neuvottelukunta on kokouksissaan käsitellyt jaostojen raportit ja niiden toimenpide-esitykset. Jaostojen raporttien ja toimenpide-esitysten sekä neuvottelukunnassa käydyn keskustelun pohjalta neuvottelukunta

¹⁴ STM 2007:5.

¹⁵ STM 2007:54.

¹⁶ STM 2007:6.

¹⁷ STM 2007:62.

linjasi varhaiskasvatuksen lähivuosien kehittämisen suuntaviivoja, valmisteli vision vuodelle 2020 ja toimenpide-esityksiä niiden toteuttamiseksi.

6 Neuvottelukunnan julkaisut

Neuvottelukunta julkaisi toimintansa aikana kaikkiaan kuusi raporttia: neuvottelukunnan väli- ja loppuraportit sekä neljä jaostoraporttia. Raportit on julkaistu sähköisinä sosiaali- ja terveysministeriön nettisivuilla¹⁸. Lisäksi raportit löytyvät Stakesin Varttua-sivuston¹⁹ kautta linkkeinä. Alajaostojen raporttien sisältämät visioinnit ja toimenpide-ehdotukset on hyödynnetty neuvottelukunnan väli- ja loppuraporteissa.

Selvityksiä 2007:. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Loppuraportti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työstä.

Selvityksiä 2007:13. Varhaiskasvatuksen kehittämisen suuntaviivoja lähivuosille. Väliraportti neuvottelukunnan työstä.

Selvityksiä 2007:62. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa.

Selvityksiä 2007:5. Perhepäivähoidon kehittämisen suuntia.

Selvityksiä 2007:6. Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys.

Selvityksiä 2007:7. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet.

¹⁸ <http://www.stm.fi>Julkaisut>neuvottelukunnat>.

¹⁹ <http://varttua.stakes.fi>.

OSA B

VARHAISKASVATUS VUOTEEN 2020

Raportin osassa B valotetaan moniulotteista varhaiskasvatusta ja tuodaan esiin lapsen hyvinvointi varhaiskasvatuksen kehittämisen keskeisenä tavoitteena. Osassa B esitetään myös varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen suuntaviivoja palvelujen, ohjauksen, henkilöstön ja tutkimuksen osalta. Luvussa 4 esitetään varhaiskasvatuksen visio 2020 ja toimenpidesitykset vision toteuttamiseksi.

1 Moniulotteinen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus käsitteenä. Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämämpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta.²⁰ Varhaiskasvatuksen piiriin lasketaan Suomessa kuuluvaksi lähinnä alle kouluikäisten lasten palvelut kuten päivähoito ja esiopetus sekä lisäksi koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta.²¹ Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kasvua ja kehitystä inhimillisen toiminnan eri alueilla. Varhaiskasvatus tukee fyysistä kehitystä ja terveyttä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä, älyllistä kehitystä ja oppimista, luovaa toimintaa ja mielikuvitusta sekä tutustumista omaan lähiympäristöön ja kulttuuriin. Varhaiskasvatuksen perusta annetaan kotona, sillä vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. Kotikasvatuksen tukena ovat varhaiskasvatuspalvelut, jotka monin eri toimintamuodoin tarjoavat yhteiskunnallisesti säädeltyä julkista varhaiskasvatusta.

Julkisilla varhaiskasvatuspalveluilla tarkoitetaan kunnan tai yksityisen järjestämää päivähoitoa ja esipetusta sekä muuta varhaiskasvatustoimintaa. Muuhun varhaiskasvatustoimintaan kuuluvat avoin varhaiskasvatus eri muodoissaan sekä kuntien, seurakuntien ja järjestöjen organisoima kerhotoiminta. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työ kohdentuu julkisen varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja visiointiin.

Varhaiskasvatuksen moniulotteisuus. Varhaiskasvatus toimii kentällä, jossa näkyvät varsin selvästi yhteiskunnassa tapahtuvat rakenteelliset, kulttuuriset ja taloudelliset muutokset ja niiden vaikutus perheiden elämään. Maailmanlaajuisesti keskeisiä muutostrendejä ovat globalisaatio ja väestömuutokset. Tieteen ja teknologian kehitys avaa uusia innovaatiomahdollisuuksia, jotka heijastuvat monella tapaa yhteiskunnan rakenteisiin ja ihmisten käyttäytymiseen. Muutoksia tapahtuu myös työn ja henkisten voimavarojen alueella, turvallisuudessa, kestävän kehityksen sekä osaamisen ja kulttuuriympäristön alueilla. Kaikki maailmanlaajuiset muutostrendit eivät välttämättä kosketa yhtä voimakkaasti suomalaista yhteiskuntaa. Lisäksi muutostekijöitä voi arvioida sen perusteella miten todennäköisesti ne tulevat tapahtumaan ja miten merkittäviä ne ovat lasten ja perheiden sekä varhaiskasvatuksen kannalta.²²

Suomalaisen yhteiskunnan muutostrendejä ovat väestörakenteen muutokset, globalisaatio ja liikkuvuus, joilla on vaikutusta myös varhaiskasvatuspalvelujen kannalta. Suomessa, kuten lähes kaikissa kehittyneissä maissa, väestönkasvu on hidasta, ja ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa nopeasti 2010-luvulla. Lasten ja nuorten ikäluokat pienenevät, peruskou-

²⁰ STM 2002:9; STM 2007:7.

²¹ Eri maiden kasvatusta- ja koulutusjärjestelmien ikämäärittelyt vaihtelevat riippuen maiden kansallisten kasvatusta- ja koulutusjärjestelmien rakenteesta (STM 2007:6).

²² www.tekes.fi.

luikäisten määrä on vuonna 2020 noin 10 % pienempi kuin nykyisin.²³ Myös aluerakenne muuttuu ja yhä suurempi osa väestöstä siirtyy aluekeskuksiin ja harvaan asuttu maaseutu hiljenee. Tästä seuraa luonnollisesti, että lasten ja nuorten määrä kasvaa muuttovoittokunnissa ja sillä on oma vaikutuksensa palveluiden volyymiin. Väestörakenteeseen vaikuttaa myös lisääntyvä maahanmuutto. Aktiivinen maahanmuuttopolitiikka muuttaa yhteiskuntaa yhä monikulttuurisemmaksi.²⁴ Kuntien palvelurakennemuutoksessa²⁵ pyritään tiukentuneessa julkisten menojen kasvutilanteessa turvamaan palvelut kehittämällä uusia palvelujen tuottamis- ja järjestämistapoja sekä kumppanuuksia palvelutuotannossa.

Varhaiskasvatuksen kannalta merkittävänä muutoksina voidaan pitää esimerkiksi seuraavia:

- lapsiperheiden elämäntilanteiden monimuotoistuminen
- asiakkuuden kehittyminen osallisuudeksi
- vanhempien työoloihin liittyvät muutospaineet, kuten matkatyö ja etätyö
- paikallisen vastuun korostuminen
- laadunhallinnan ja suunnittelun nouseminen keskeiseen asemaan
- alueellisen yhteistyön lisääntyminen
- tietoyhteiskuntakehityksen eteneminen,
- jatkuvan muutoksen haasteet osaamiselle
- oppimiskäsitysten muuttuminen
- syrjäytymisuhka ja tuloerojen sekä terveys- ja hyvinvointierojen kasvu
- sosiaalisten ongelmien kasautuminen
- kunta- ja palvelurakennehanke
- monikulttuurisuuden lisääntyminen

Varhaiskasvatuksen henkilöstön työtehtävät ovat pedagogisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti laajentuneet ja monimutkaistuneet. Työ on muuttunut rajoiltaan epämääräisemmäksi ja työn vaativuus lisääntynyt. Pysyvää työssä on lähinnä lasten ja perheiden kohtaaminen. Tämä kehitys noudattelee monilta osin muissa kasvatus- ja opetusprofessioissa tapahtuneita muutoksia.²⁶ Jatkuva muutos haastaa uusiutuvaan osaamiseen. Tutkimustoiminta on lisääntynyt ja tieteellistä tietoa lapsen kasvusta, oppimisesta, perheistä ja yhteiskunnasta on paljon, mutta tieto on sirpaleista eikä kenelläkään ole kokonaisnäkemyksiä lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Tieto uusiutuu nopeasti ja näin olleen myös professionaalinen osaaminen on jatkuvassa, dynaamisessa muutoksen kehässä.²⁷

Sosiaaliset ongelmat ovat monimutkaistuneet. Modernin hyvinvointivaltion kehittyminen ei ole kyennyt poistamaan näköalattomuutta ja syrjäytymisuhkaa, jotka liittyvät monien ihmisten elämään. Perheiden ja lasten kasvun tukeminen edellyttääkin järjestelmien ja palveluiden tasolla yhteistyötä ja moniammatillisuutta. Myös näkemykset oppimisesta ja yleensäkin ihmisen kehityksestä ovat muutoksessa. Koulu ja koulutus ovat vain yksi osa oppimisesta. Oppimisen näkemykset korostavat oppijan oman aktiivisuuden merkitystä. Kehi-

²³ Kartovaara et.al 2007.

²⁴ www.tekes.fi.

²⁵ www.kunnat.net.

²⁶ STM 2007:7.

²⁷ STM 2007:7.

tystä tapahtuu inhimillisessä vuorovaikutuksessa ja yhä monimuotoisemmin. Sitä ei voi sijoittaa vain tiettyyn aikaan ja paikkaan vaan se on kaikkialla läsnä.²⁸

2 Lapsen hyvinvointi varhaiskasvatuksen kehittämisen ytimenä

Lasten kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen on varhaiskasvatuksen ensisijainen ja tärkein tehtävä. Lasten hyvinvointi muodostuu fyysisen terveyden ja kasvun turvaamisesta, turvallisen ja terveellisen kasvuympäristön varmistamisesta, pysyvien ja riittävän turvallisten kiintymyssuhteiden luomisesta ja ylläpitämisestä, rakkauden ja kunnioituksen ilmapiirissä annetusta iänmukaisesta riittävän hyvästä hoidosta sekä iänmukaisen kasvatuksen ja opetuksen tarjoamisesta lapselle.

Lapsen hyvinvoinnin edellytykset on kirjattu YK:n Lapsen Oikeuksien Sopimukseen²⁹, jossa korostetaan, että lapsille tulee luoda heille paras mahdollinen ympäristö, jossa lapsi saa hyvän alun elämälleen sekä mahdollisuuden kehittää yksilöllisyytään turvallisessa ja lasta tukevassa ja kannustavassa ympäristössä. Nämä periaatteet sisältävät mm. hyvän hoidon ja kasvatuksen, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, huolenpidon ja hellyyden, ruumiillisen koskemattomuuden, itsenäistymisen ja vastuuseen kasvamisen sekä mahdollisuuden koulutukseen.³⁰ Suomi on sitovasti hyväksynyt YK:n Lapsen Oikeuksien Sopimuksen ja näin lain nojalla velvoitettu noudattamaan sopimuksen sisältöä. Kansainvälisten ihmisoi-
keussopimusten lisäksi myös Suomen perustuslakiin sisältyy lapsen oikeuksia koskevia säännöksiä. Vuonna 1995 toteutetun perusoikeusuudistuksen myötä lasten hyvinvointia turvaavat ja edistävät perusoikeudet ovat korostuneet julkisen vallan toimenpiteitä velvoittavina oikeusnormeina. Nykyisen perusoikeusajattelun mukaan taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet ovat lähtökohtaisesti jokaisen yksilön, niin lasten kuin aikuistenkin, oikeuksia ja julkinen valta on velvollinen ne turvaamaan. Lapsen edun lähtökohdat on määritelty vuoden 2008 alussa voimaan astuvassa lastensuojelulaissa³¹, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen oikeuksien sopimus on ratifioitu myös lailla lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.³² Sen mukaisesti:

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

²⁸ www.tekes.fi.

²⁹ <http://www.lapsiasia.fi>.

³⁰ Lapsen Oikeuksien Sopimus: http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus; Taskinen 2006.

³¹ L 417/2007.

³² L 361/1983.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia laaja-alaisesti sekä hoidon, kasvatuksen, että opetuksen keinoin. Varhaiskasvatuksella voidaan tukea lapsen kasvua ja kehitystä luomalla turvallinen, terveellinen ja virikkeellinen kasvuympäristö, tarjoamalla turvalliset ihmissuhteet, antamalla lapselle mahdollisuus kehittää valmiuksiaan sekä saada laadukasta käyttäytymisen ja toiminnan ohjausta. Nämä kartuttavat kehityksen voimavaratekijöitä lasten elämässä. Varhaiskasvatuspalvelut voivat merkittävällä tavalla suojata lasta monilta kasvuympäristön riskitekijöiltä. Esimerkiksi köyhyys, ympäristöhaitat, vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat sekä median haitalliset vaikutukset ovat kuitenkin ilmiöitä, joihin puuttumisessa tarvitaan kehittämistyötä muun lainsäädännön (esim. perhe- ja talouspolitiikan sekä työaika- ja terveyslainsäädännön) alueella sekä tiivistä yhteistyötä muiden toimijoiden kuten lastensuojelun ja terveydenhuollon kanssa.

Educare-malli luonnehtii suomalaista ja pohjoismaista varhaiskasvatusta. Siinä päivähoitossa tarjotaan yhdistettynä opetusta ja päivähoitoa koko päivän ajan ja hoito, kasvatus ja opetus yhdistyvät kokonaisuudeksi. Tämä malli on osoittautunut toimivaksi ja se on saanut myönteistä huomiota kansainvälisesti. Stakesin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin³³ pohjautuvat varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat päivähoidon kunnallista, yksikkökohtaista ja lapsikohtaista pedagogista työtä ja niiden laatiminen, toteuttaminen ja päivittäminen ovat olennainen osa työyhteisöjen työtä. Työyhteisöissä pedagogisesta toiminnasta vastaa lastentarhanopettaja yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa. Myös pedagogisen johtajuuden merkitys educare-mallin toteuttamisessa korostuu.

Hyvällä varhaiskasvatuksella on keskeinen merkitys lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja monipuolisen kehityksen ja oppimisen edistäjänä. Tutkimuksissa on todettu, että laadukkaassa varhaiskasvatuksessa lapsilla on aikaa ja tilaa omalle ajattelulle ja mahdollisuuksia toimia luovasti olosuhteissa, joissa ei ole liikaa ulkoisia pakotteita.³⁴ Leikin ja mielikuvituksen merkitys korostuu hyvässä varhaiskasvatuksessa. Spontaanit, lapsikeskeiset ja informaaliset oppimistilanteet ovat pienten lasten oppimiselle luontaista ja ne tukevat varhaista oppimista sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä.³⁵ Lasten aloitteisuutta ja osallisuutta toiminnan suunnittelussa on tärkeää tukea. Tämä ei kuitenkaan sulje pois ohjauksen merkitystä hyvän virikeympäristön suunnittelussa, uusien asioiden oppimisessa ja lapsiryhmän toiminnan järjestämisessä. Hyvä varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön suojelemiseen. Lapsen ympäristön ja kasvukontekstin huomioon ottaminen luonnehtii laadukasta varhaiskasvatusta. Tällä tarkoitetaan sitä, että varhaiskasvatuksessa tulee soveltaa sellaisia pedagogisia käytäntöjä, joissa lasten ja lapsiryhmän erityispiirteet otetaan huomioon.³⁶

³³ Stakes. Oppaita:56.2005.

³⁴ Siegler 2000.

³⁵ Katz 2003.

³⁶ Tayler & Sebastian-Gallet 2007.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan lyhyet varhaiskasvatukselliset kehittämisohjelmat eivät useinkaan tuota kestäviä tuloksia. Ne eivät pysty ehkäisemään syrjäytymistä tai epäsuotuisaa kehitystä. Kehittäminen tuottaa pysyviä vaikutuksia, jos vanhemmat saadaan mukaan toimintaan.³⁷ Tiedetään myös, että huonolaatuinen päivähoito, esimerkiksi yksilöllisen huomion ja vastavuoroisuuden puute, konfliktilatautunut ympäristö ja negatiivinen lähikasvu ympäristö ovat kehityksen riskitekijöitä.³⁸ Päivähoidon lapsiryhmässä melu, pitkä hoitopäivä, henkilökunnan vaihtuvuus ja riittämätön määrä, runsaat kontaktit ja infektioriskin kasvu vaikuttavat lapsen hyvinvointiin. Lapset kärsivät monin eri tavoin ylisuurista ja kokoonpanoltaan vaihtelevista ryhmistä. Myös työntekijöitä kuormittavat nämä samat tekijät. Niinpä pitkäjänteinen ja tavoitteinen työ, jossa lapsen yksilöllisyyttä kuullaan, työskennellään yhteistyössä vanhempien kanssa ja toimitaan tasapainoisessa ja lapselle turvallisessa ja kooltaan sopivassa ryhmässä, on lapsen hyvinvoinnin ja myönteisen kasvun kannalta merkityksellistä.

Ennalta ehkäisevää työtä käyttäen voidaan ongelmiin tarttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.³⁹ Varhaiskasvatuksen henkilöstön on osattava tunnistaa lapsen tuen tarve varhain, esimerkiksi perheiden normaaleissa kriisivaiheissa kuten elämänmuutoksissa.⁴⁰ Terveen kehityksen varhaiseen tukemiseen ja hyvään varhaiskasvatustalouteen sijoittaminen myös taloudellisessa mielessä on vaikuttavampaa kuin myöhemmin nuoruusvuosien korjaavaan psykiatriseen toimintaan investoiminen.⁴¹ Julkisin varoin tuettu päivähoito on kannattava investointi, joka tuottaa verotuloja ja vähentää julkisia tukimenoja.⁴²

Lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta laadukas varhaiskasvatustalous on merkittävä tekijä. Asiakasperheelle on hallinto- ja organisaatiotavasta riippumatta tärkeää, että päivähoitoa saa perheen tarvitsemassa muodossa ja perheen tarpeen mukaisesti, se on laadukasta ja hoitomatkat ovat kohtuulliset. Lapsen kannalta on tärkeää, että hänen hoitoyhteisönsä ja -ympäristönsä ja suhteensa hoitajiin/varhaiskasvattajiin ovat pysyviä ja näin myös lasten primaareja, perheen sisäisiä kiintymyssuhteita ja lapsen kokemuksen jatkuvuutta tukevia. Myös vertaissuhteet ja lasten keskinäisten suhteiden jatkuvuus on tärkeää.

Lapsiperheiden vanhemmat ovat tilastotietojen mukaan aktiivisesti työllisiä ja tulevaisuudessa työvoimapolun johdosta tarvitaan edelleen lapsiperheiden vanhempien työpanosta.⁴³ Nämä kehityssuunnat vaikuttavat myös varhaiskasvatustalouksen suunnitteluun. On erittäin tärkeää, että huolehditaan siitä, että kasvava sukupolvi varttuu turvallisessa, ihmissuhteiltaan pysyvässä ympäristössä, lapsen hyvinvoinnista huolehditaan ja perheille tarjottavat varhaiskasvatustaloukset ovat monipuolisia ja laadukkaita.

Lasten ja lapsiperheiden määrässä tapahtuvia muutoksia voidaan arvioida tilastojen perusteella. Vuonna 2006 syntyneiden määrä lisääntyi runsaalla tuhannella lapsella. Lasten prosentuaalinen määrä väestöstä kuitenkin vähenee, mikäli syntyvyys säilyy nykyisellä tasolla. Tämä johtuu siitä, että väestö ikääntyy, ei sinänsä lasten määrän absoluuttisesta vähenemisestä. Lasten osuutta väestöstä nostaa maahanmuutto, koska Suomeen muuttaa

³⁷ Karoly et.al 2001.

³⁸ Rutter 2002; Blakemore & Frith 2005; Karoly et.al 2001.

³⁹ STM 2007:7.

⁴⁰ Heinämäki 2005.

⁴¹ Heckman 2007.

⁴² Kajanoja 2005, 2006.

⁴³ Kartovaara et.al 2007.

enemmän lapsia kuin täältä lähtee. Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on viime vuosikymmeninä vähentynyt, mutta aivan viime vuosina lapsiperheiden määrän ja osuuden väheneminen on hidastunut ja vuonna 2006 niiden perheiden määrä, joissa oli alle kouluikäisiä lapsia, kasvoi. Muutamia vuosia sitten näiden perheiden määrä vähentyi merkittävästi vuosittain. On oletettu, että lapsiperheiden osuus vakiintuu tietylle tasolle lähivuosina. Lapsia tulee siis olemaan päivähoitossa jopa nykyistä enemmän.

Perhepoliittisilla päätöksillä tulee mahdollistaa se, että pienten lasten vanhempien työpäivät eivät muodostu kohtuuttoman pitkiksi ja ettei lasta jouduta viemään hoitoon vuorokauden eri aikoina. Vanhemmille tulee turvata taloudellisesti päivähoiton kanssa tasavertainen mahdollisuus hoitaa pientä lasta kotona nykyistä pidemmän vanhempainrahakauden turvin. Myös vanhempainrahakauden jälkeen vanhemmille tulee luoda nykyistä paremmat mahdollisuudet osapäiväisen lapsen kotihoidon ja työn yhteensovittamiseen.

Varhaiskasvatuksen asiakkuus on päivähoitolain voimassaolon aikana muuttunut paljon, ja muutos on jatkunut 2000-luvun alussa nopeana. Varhaiskasvatuksen tehtävien kehittäminen tarpeita vastaaviksi edellyttääkin varhaiskasvatuksen asiakkuuksien määrittelyä. Päivähoitolain voimaantulovaiheessa 1970-luvun alussa päivähoiton asiakkuutta määritteli vanhempien hyväksytty tarve saada lapselleen hoitopaikka; tarve määrittyi tuolloin vanhempien työssäkäynnin tai opiskelun tai lapsen sosiaalisen tai kehityksellisen tuen tarpeen perusteella. Asiakkuuteen liittyi usein myös taloudellinen tarveharkinta, kun kunnat ohjasivat riittämättömät päivähoitopaikkansa vähätuloisimmille perheille. Näin päivähoiton asiakkuus saattoi tuottaa perheelle myös sosiaalisesti huono-osaiseksi leimaamista, mikä tosin väheni päivähoitopaikkojen määrän lisääntyessä 1980-luvulla. 1990-luvulta lähtien subjektiivinen oikeus päivähoitoon muutti asiakkuuden määrittymistä. Päivähoitopaikasta tuli perheen oikeus. Päivähoiton ammatillisen osaamisen rinnalla on korostumassa vahvemmin asiakkaiden asiantuntemus toivomiensa varhaiskasvatuspalveluiden laadun suhteen. Palvelujen laadun kriteereiksi ovat nousemassa asiakaslähtöisyys ja osallisuus ja suunta kohti tasavertaista ja dialogista suhdetta.⁴⁴

Tulevaisuudessa vanhemmat toivovat yhä yksilöllisempiä ja joustavampia palveluita, yhä enemmän perheen elämäntilanteeseen sopivia varhaiskasvatus- ja päivähoitoratkaisuja. Perheen tarvitsemia päivähoitopalveluita organisoitaessa on varmistuttava, että palvelua on saatavilla eri puolilla kuntaa, eri hoitomuotoja tarjotaan ja erilaisiin hoitoaikoihin sopivaa toimintaa on mahdollisuus käyttää. Päivähoitossa tulee olla tarvittaessa saatavilla erityistä tukea lapselle ja ohjausta muihin palveluihin vanhemmille. Myös työelämän murros tuottaa uusia tarpeita, kun vanhempien työajat vaihtelevat yhä enemmän. Paineita tuottavat myös monet muut varhaiskasvatukseen vaikuttavat muutokset, kuten monikulttuurisuuden lisääntyminen, erityisen tuen tarpeiden lisääntyminen ja tuen muotojen kehittyminen sekä perheiden monimuotoistuminen. Lasten osallisuusmahdollisuuksia tulee myös kehittää.

Näiden asiakkuuden muutosten kautta voidaan tunnistaa myös varhaiskasvatuksen tehtävien muutoksia. Tulevina vuosina on tehtävä valintoja ja linjauksia, jotka määrittelevät, pyritäänkö asiakkuuksia ohjaamaan, vai muokataanko tehtäviä asiakkuuden muutosten mukaan - ja miten pitkälle. Esimerkiksi ääritilanteet, joissa lapsen päivähoiton tarve lähestyy si-jaishoitoa, ovat jo alkaneet herättää kysymyksiä varhaiskasvatuspalvelujen tehtävästä. Joka

⁴⁴ STM 2007:7.

tapauksessa varhaiskasvatuspalveluissa korostuvat pedagogisen tehtävän rinnalla myös perheiden tukeminen ja yhteisöllisyyttä korostavat tehtävät. Nämä ennakkointinäkyvät tulee ottaa huomioon sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön perus- että jatkokoulutuksessa sekä kehitettäessä uusia yhteistyömuotoja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon tahojen kuten lastensuojelun, lastenneuvolan tai lasten mielenterveyspalveluiden kanssa. Omien mahdollisuuksiensa rajat tunnistamalla ja yhteistyötä tiivistämällä eri alojen henkilöstö voi rikastuttaa omaa osaamistaan ja toimia entistä kattavammin lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi.

Kasvatuskumppanuus on linjattu valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa vanhempien ja henkilöstön välisen yhteistyön periaatteeksi. Sillä tarkoitetaan henkilöstön ja vanhempien tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja opimisen tukemiseksi.⁴⁵ Varhaiskasvatuksen kehittämistyössä kasvatuksellinen kumppanuus yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien kanssa muodostaa hyvinvoinnin edistämisen jalustan. Kumppanuutta edistää päivähoidon piirissä tapahtuva vanhempien vertaisryhmätoiminta, joihin henkilöstö voi tuoda keskusteltavaksi ajankohtaisia lasten kehitykseen ja toimintaan liittyviä teemoja.

Kasvatuskumppanuus velvoittaa päivähoidon henkilöstöä ottamaan vanhempien näkemykset huomioon varhaiskasvatuksessa. Pysyvä ja hyvä hoitajakiintymys ja yhteistyö vanhempien kanssa ovat välineitä ennalta ehkäisevässä perhetyössä. Mahdollisiin ongelmiin on vaikeaa puuttua ilman toimivaa ja kiinteää yhteistyösuhdetta, joka on luotu päivähoidon alkaessa.

Lapsen ja perheiden hyvinvointia ja varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä edistävät mm. toimiva ja perheiden tarpeita vastaava varhaiskasvatuksen palvelu- ja ohjausrakenne, hyvin koulutettu henkilöstö ja korkeatasoinen varhaiskasvatuksen tutkimus.

3 Laadun kehittämisen suuntaviivoja

Varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen suuntaviivoja rakennetaan taustan ja nykytilan, ennakkoinnin ja niihin perustuvien visioiden ja toimenpide-ehdotusten avulla. Taustan ja nykytilan kuvausta on pyritty tuomaan esille monipuolisesti, vaikkakin verraten yleisellä tasolla. Taustaa ja nykytilaa on kirjoitettu perustuen erilaisiin taustadokumentteihin ja tilastoihin sekä hyödyntäen neuvottelukunnan asiantuntemusta.

Varhaiskasvatuksen tilassa mahdollisesti tapahtuvia muutoksia on ennakoitu. Ennakointi on vaativa tehtävä, koska monimutkaiset ja nopeat yhteiskunnalliset muutokset tekevät trendien näkemisen vaikeasti hahmotettaviksi. Raportissa ennakointi perustuu tilastotietojen, hallitusohjelman, muiden varhaiskasvatusta koskevien politiikkaohjelmien sekä neuvottelukunnan tuottamien näkökulmien, visioiden ja keskustelujen perusteella tuotettuun materiaaliin. Ennakoinnissa on pyritty realistiseen kuvaukseen. Visiossa ja toimenpide-ehdotuksissa on nostettu esille hyvän lapsuuden turvaavia periaatteita, joista on välttämättä tulevana vuosina huolehdittava.

⁴⁵ Kaskela & Kekkonen 2006.

Neuvottelukunnan työn tavoitteena on ollut vaikuttaa varhaiskasvatuksen aseman vahvistamiseen yhteiskunnassa. Suuri osa suomalaisista lapsista osallistuu erilaisiin varhaiskasvatuspalveluihin muista sosiaalipalveluista poiketen, joissa palveluita kohdennetaan asiakkaiden erityistarpeiden mukaan. Varhaiskasvatuspalveluiden laajuus ja sitä kautta vaikuttavuus on siten merkittävän suuri yhteiskunnallisesti perheiden työllistymiselle sekä lapsen kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle. Kuitenkaan varhaiskasvatuksen asema ei näy riittävästi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Asemaa voidaan vahvistaa toimimalla määrätietoisesti ja tavoitteisesti samanaikaisesti usealla eri sektorilla lapsen aseman parantamiseksi sekä lapsuuden ja varhaiskasvatuksen merkityksen korostamiseksi.

Neuvottelukunnan työssä varhaiskasvatuksen aseman nostamiseksi on haluttu korostaa erityisesti lapsen kasvatuksen, hoivan ja huolenpidon tasapainoista kokonaisuutta. Tätä on tarkasteltu varhaiskasvatuspalvelujen, ohjausjärjestelmän, henkilöstön, koulutuksen ja osaamisen sekä tutkimuksen näkökulmista unohtamatta lapsinäkökulmaa ja sen poittamista millaista lapsuutta ja millaista kehitystä turvaavaa varhaiskasvatusta ollaan rakentamassa vuoteen 2020. Hyvä, turvallinen ja tasapainoinen lapsuus on tärkein varhaiskasvatuksen kehittämistä ohjaava periaate.

3.1 Varhaiskasvatuspalvelut

Varhaiskasvatuspalvelurakenteiden nykytilaa voidaan kuvata analysoimalla rakenteisiin vaikuttavia taustatekijöitä. Varhaiskasvatuksen palveluiden ennakointia tarkastellaan perhe-elämän ja työn yhteensovittamisen, varhaiskasvatuspalveluiden käytön, monimuotoisten palveluiden kehittämisen, sekä lasten yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamisen näkökulmasta. Nämä ennakointipaineet muovaavat visiointia vuodelle 2020.

Perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen. *Nykytila.* Perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen on tutkimustulosten mukaan sitä pulmallisempaa, mitä pienempiä ja useampia lapsia perheessä on ja mitä pitempi on viikoittainen työaika. Työn poikkeuksellinen ajoittuminen vuorokausirytmiiin aiheuttaa vielä lisää vaikeuksia. Vaikka työllä onkin vanhemmille monia myönteisiä merkityksiä, työn sovittamisesta perhe-elämään saattaa aiheutua sekä äidille että isälle ristiriitoja, jotka siirtyvät kotoa työhön ja työstä kotiin. Työuupumus heijastuu siihen, miten vanhemmat jaksavat hoitaa vanhemmuuttaan, ja sen kautta lasten käyttäytymiseen.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmia ei voi ratkoa varhaiskasvatuksen palveluilla kuin osittain; lisäksi tarvitaan työnantajien perhekeskeistä toimintaa työn organisoimiseksi niin, että työn ja perheen sujuva yhteensovittaminen on mahdollista, sekä sosiaalipoliittista tukea työajan lyhentämiseksi myös 4–6-vuotiaiden lasten vanhemmille. Kahdella tunnilla lyhennetty päivittäinen työaika on jo kauan ollut yleistä muissa pohjoismaissa. Se lyhentää ratkaisevasti lasten päivähoitopäivän pituutta ja vähentää lasten kuormittumista. Mahdollisuutta lyhennettyyn työaikaan toivovat myös suomalaiset vanhemmat. Lisäksi olisi olennaista ottaa huomioon työaikojen ja varhaiskasvatuspalvelujen sijoittuminen lapsen vuorokausirytmiiin kannalta järkevällä tavalla.

Perhe-elämän ja työn yhteensovittamiseksi tulee kehittää palvelujärjestelmää joustavaksi. Tutkimusten mukaan pohjoismaissa vanhemmat eivät toivo työpaikkojen tai yritysten järjestävän päivähoitoa: vanhemman työpaikan yhteydessä oleva päivähoitopaikka voi jättää

lapsen vaille lähiympäristön lapsikontakteja.⁴⁶ Näin voi tietysti käydä myös silloin, jos lapsi on kuljetettava päivähoitoon pitkien matkojen taakse. Omassa lähiyhteisössä oleva päivähoitopaikka edistää sekä perhe- ja työelämän yhteensovittamista että lapsen jäsentymistä kasvuympäristöönsä ja sen ihmisiin.

Tutkimustulokset kertovat siitä, että varhaiskasvatuspalveluihin tulee vahvemmin vaatimuksia ottaa huomioon myös vanhempien työaikojen vaihtelut. Kokopäivähoidon lisäksi tulee tarjota avoimia palveluja, vuorohoitoa ja ympärivuorokautista hoitoa mutta ei lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. Lapsen päivähoitopäivän nykyisenä normina pidetään, että se ei ylittäisi säännöllisesti 10 tuntia päivässä. Tämä on kuitenkin lapsen valveillaoloajasta aivan liian pitkä aika ja pitempi kuin muualla länsimaissa. Osa-aikaisia varhaiskasvatuspalveluita ja pienten lasten hoidon tukijärjestelmää tulee kehittää jatkossa ja siten, että perheet voivat esim. vanhempainvapaan aikana turvautua osa-aikaisiin ja avoimiin palveluihin eikä kokopäivähoitoon. Lapselle turvataan paikka samassa päivähoitoyksikössä perheen näin halutessa.

Ennakointi. Lasten ja työntekijöiden hyvinvoinnin turvaamisen takia työelämään tulee lisää joustoja edistämään perhe- ja työelämän yhteen sovittamista. Lasten päivähoitopäivän pituus kohtuullistetaan lapsen voimavaroja vastaavaksi. Tämä tosin voidaan saavuttaa vain aktiivisella työllä lasten ja perheiden tarpeiden esiin nostamiseksi. Työelämässäkin voi tapahtua uudistumista siten, että entistä useampien vanhempien työ voi muuttua ajasta ja paikasta riippumattomaksi tietotekniseksi työksi. Tämä asettaa uusia vaatimuksia myös varhaiskasvatuspalveluille⁴⁷, joita tulee kehittää monimuotoisesti perhe-elämän ja työn yhteensovittamiseksi. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen edellyttää muutoksia koko varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmässä, esimerkiksi erilaisten vaihtoehtojen lisäämistä "perinteisten" muotojen rinnalle.⁴⁸

Päivähoitoa saavien lasten määrä. *Tausta ja nykytila.* Lasten määrä kunnan järjestämässä päivähoidossa on keskimäärin 46 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista. Pitkittäistutkimusta eli lapsen elämää syntymästä koulunkäynnin aloittamiseen saakka seuraavaa tietoa osallistumisen asteesta varhaiskasvatuspalveluihin ei ole saatavilla. Esiopetukseen osallistuu 97,4 % kuusivuotiaiden ikäluokasta. Todennäköisesti lähes kaikki lapset jossakin elämänsä vaiheessa saavat varhaiskasvatuspalveluja. Uusimpien tilastojen mukaan 0-6-vuotiaiden lasten määrä on nousussa noin vuoteen 2020 mennessä, vaikka silti se on määrällisesti alhaisempi kuin 1990-luvulla.⁴⁹

Päivähoidon piirissä olevien lasten määrässä on jonkin verran eroja kunnan asukasmäärän suhteen siten, että määrä nousee asukasmäärän noustessa. Kokopäiväisesti hoidossa 0–6-vuotiaista lapsista oli 78 prosenttia ja osapäiväisesti eli enimmillään viisi tuntia päivässä oli 22 prosenttia. Suurin osa eli 71 prosenttia kunnan päivähoidossa olevista lapsista oli päiväkodissa. Kunnan tarjoamaa avointa varhaiskasvatuspalvelua oli noin puolessa kunnista (46 %). Koululaisten määrä päivähoidossa on puolestaan vähentynyt 1990-luvulta johtuen

⁴⁶ Salmi & Lammi-Taskula 2004.

⁴⁷ STM 2007:7.

⁴⁸ STM 2007:13.

⁴⁹ Kartovaara et.al 2007.

siitä, että pienet 1. ja 2. luokkalaiset sekä erityisopetuksessa olevat 1.–9. luokkalaiset voivat osallistua perusopetuslain mukaiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan.⁵⁰

Osa vanhemmista hoitaa lapsiaan kotona tai yksityisessä hoidossa. Lakisääteistä lasten yksityisen hoidon tukea on maksettu vuoden 1997 elokuusta alkaen ja kunnat voivat lisäksi maksaa kuntalisää. Esimerkiksi vuonna 2005 yksityisen hoidon tukea maksettiin noin 3 prosentille, sen lisäksi 23 prosenttia vanhemmista sai kotihoidon tukea, 14 prosenttia vanhempainpäivärahaa ja 13 % muuta tukea esim. työttömyysturvaa.⁵¹

Ennakointi. Kunnallisessa päivähoidossa olevien lasten määrät ovat vuodesta 2005 lähtien kääntyneet uudelleen kasvuun. Yksityisen hoidon tuella hoidettujen lasten lukumäärä on myös viime vuosina kasvanut.⁵² Tämä kertoo siitä, että vanhemmat ovat päivähoidon subjektiivisen oikeuden ohella halunneet valita myös muita tapoja hoitaa pieniä lapsia. Tämä valinnan vapaus on tärkeää säilyttää ja vanhemmilla tulee olla mahdollisuus hoitaa lapsiaan myös kotihoidossa tai osapäivähoidossa vanhempainrahakauden tuella. Valinnanmahdollisuuksien ansiosta lapsi voi koulua edeltävinä vuosinaan olla eri vaiheissa erilaisten varhaiskasvatuspalvelujen piirissä. Niiden tulisi muodostaa lapsen kehitystä sopuvasti tukeva kokonaisuus. Kokopäivähoidon tarve näyttää kuitenkin varhaiskasvatuspalveluissa lisääntyvän.

Perhepäivähoito. *Tausta ja nykytila.* Perhepäivähoidossa sisältäen sekä perhepäivähoidon että ryhmäperhepäivähoidon oli vuonna 2005 kaikista päivähoitolapsista 29 prosenttia. Perhepäivähoitajien eläköityminen kasvaa tulevina vuosina. Vuosittain eläkkeelle siirtyy noin 500 perhepäivähoitajaa. Uusia perhepäivähoitajia on vaikeaa rekrytoida, vaikkakin nuorten perhepäivähoitajien määrässä on tapahtunut pientä nousua.⁵³ Nämä muutokset vaikuttavat perhepäivähoidon tulevaisuuteen.

Ennakointi. Perhepäivähoidon osuus hoitomuotona säilytetään, vaikka nykyiset hoitajat jäävät eläkkeelle, koska perhepäivähoitajien koulutusta ja työoloja kehitetään. Perhepäivähoitajien työn ammatillista luonnetta korostetaan ja koulutus tehdään rinnasteiseksi päiväkodissa työskentelevien kanssa, mikä lisää joustavuutta perhepäivähoitajien työelämässään. Varhaiskasvatuksen linjauksissa vuodelta 2002 korostetaan vanhempien mahdollisuutta valita lapsensa varhaiskasvatuksen toimintaympäristö.⁵⁴ Vanhemmilla tulisikin olla valittavana erilaisia päivähoidon palveluja ja niiden tulee olla monipuolisia, ja eri palvelumuotojen tasapuolisesta kehittämisestä tulee huolehtia.⁵⁵ Hallitusohjelmassa todetaan, että perhepäivähoidon edellytyksiä parannetaan.⁵⁶

Avoimet varhaiskasvatuspalvelut. *Tausta ja nykytila.* Kuntien järjestämiä avoimia varhaiskasvatuspalveluita oli tarjolla noin puolessa kyselyyn vuonna 2005 vastanneista kunnista. Avoimet varhaiskasvatuspalvelut sisältävät leikkitoimintaa, kerhotoimintaa sekä leikkipuistotoimintaa. Kaikissa yli 75 000 asukkaan kunnissa on tarjolla avointa päiväkotitoimintaa, mutta tarjonta ei ole ollut kysyntään nähden riittävää. Usein sitä järjestetään yh-

⁵⁰ STM 2006: 16.

⁵¹ STM 2006: 16.

⁵² Kartovaara et al 2007.

⁵³ STM 2007:5.

⁵⁴ STM 2002:9.

⁵⁵ STM 2007:6.

⁵⁶ <http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>.

teistyössä seurakuntien ja järjestöjen kanssa. Seurakuntien järjestämässä päiväkerhotoiminnassa oli 3–5-vuotiaiden ikäluokasta 38,1 % vuonna 2006. Avointen varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisen laajuus on kuitenkin pysynyt lähes samalla tasolla vuodesta 2001 vuoteen 2005.⁵⁷ Sosiaali- ja terveysministeriö tekee vuoden 2007 aikana selvityksen avoimien palvelujen nykytilasta.

Ennakointi. Avoimet varhaiskasvatuspalvelut muuttuvat, laajenevat ja monipuolistuvat. Valtakunnallisen avointen varhaiskasvatuspalveluiden selvitystyön tuloksia hyödynnetään avointen varhaiskasvatuspalveluiden suunnittelussa ja visioiden laadinnassa. Tulevaisuus näyttää siltä, että monimuotoiset palvelut korvaavat kokopäivähoidon tarvetta. Avoimet palvelut voivat toimia joustavammin ja perheiden tarpeisiin paremmin vastaten. Nykyjärjestelmään, jossa vanhemmilla käytännössä on mahdollisuus valita vain kokopäivähoidon ja osapäivähoidon välillä, tarvitaan uusia rakenteita. Avoimia palveluita kehittämällä voidaan saada joustavuutta ja monimuotoisuutta perheiden tarpeita vastaamaan. Tarvitaan kuitenkin selkeää käsitteen määrittelyä siitä, mikä on palvelun kohderyhmä ja mitä ovat nimenomaan varhaiskasvatuksen avoimet palvelut. Varhaiskasvatuspalveluista asiakkaille tiedottamista kehitetään. Yhteistyö eri toimijoiden kuten päivähoidon ja neuvolan kesken on tehostunut. Palveluja voidaan tarjota hyvin eri konseptilla, esim. perheryhmät, isä-lapsitoiminta, eroryhmät ja lapsikerhot. On tärkeää selkiinnyttää palveluja suunniteltaessa milloin on kyse varhaiskasvatuksesta, milloin sosiaalityöstä ja milloin terapeuttisista palveluista.

Vuorohoito. *Tausta ja nykytila.* Vuorohoidossa oli kunnan järjestämässä päivähoidossa olevista lapsista noin 7 prosenttia vuonna 2005. Pienten lasten vanhemmat työskentelevät iltaisin, öisin ja viikonloppuisin yhtä usein kuin muutkin. Pienten lasten äideillä on epämuokavia työaikoja ja erityisesti pitkiä työviikkoja suunnilleen sama määrä kuin vanhempienkin lasten äideillä. Perhetilanne ei siis juurikaan vaikuta pitkien työviikkojen yleisyyteen äideillä.⁵⁸ Vuorohoidon muodoista iltahoidon tarvetta oli kuntien arviointien mukaan eniten.⁵⁹ Vuorohoidon tarjonta oli liian vähäistä varsinkin suurissa kunnissa. Erityisesti viikonloppuisin tarjottava päivähoito oli liian vähäistä. Kyselyn mukaan kunnista löytyi jopa yli 3000 lasta, jotka olivat toistuvasti hoidossa yli 10 tuntia.⁶⁰

Ennakointi. Kuntien arviointien mukaan epätavanomaisina aikoina hoidon ja erityisesti iltahoidon tarve lisääntyy. Palvelujen laajentamisen sijasta tulisi kuitenkin vakavasti nostaa keskusteluun työelämän vaatimusten jatkuva lisääntyminen ja niiden vaatimusten asettama ristiriita perheen ja työn yhteensovittamiselle. Pienen lapsen hyvinvointia edistää arjen säännöllisyys. Pienten lasten vanhempien työajat tulisi voida järjestää lasten hyvinvointia ajatellen. Tämä vaatii yhteistyötä työelämän kanssa.

Erityistä tukea tarvitsevat lapset. *Tausta ja nykytila.* Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä kaikista kuntien päivähoidon piirissä olevista lapsista vaihtelee nolasta 22 prosenttiin. Keskimäärin päivähoidossa olevista lapsista 7,1 % on erityisen tuen tarpeessa. Suurissa ja keskisuurissa kunnissa erityisen tuen tarve on jonkin verran suurempi kuin pienissä kunnissa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten kirjo on hyvin laaja. Oppimis- ja sopeutumis-

⁵⁷ STM 2006:16.

⁵⁸ Kartovaara et.al 2007.

⁵⁹ STM 2006:16.

⁶⁰ Kartovaara et.al 2007.

vaikeuksien ennalta ehkäisy erityisen tuen muodon on saanut tukea tutkimuksista, mikä pitäisi ottaa huomioon henkilöstön koulutuksessa ja palvelujen tarjoamisessa.⁶¹ Lastensuojelun tukitoimena myönnettyjen päivähoitopaikkojen määrä on jonkin verran noussut ja se on kuntien arviointien mukaan noin 1,5 prosenttia kaikista kunnan järjestämistä päivähoitopaikoista.⁶² Erityislastentarhanopettajan palveluja oli saatavilla riittävästi vain joka neljännessä kunnassa.⁶³

Ennakointi. Ellei ryhdytä tehostamaan henkilöstön koulutusta ja parantamaan palkkausta, erityisen tuen saamisen suurin este tulee olemaan ammattitaitoisen henkilökunnan puute. Eniten kunnissa tulee olemaan pulaa erityislastentarhanopettajista sekä puhe- ja toimintaterapeuteista. Erityislastentarhanopettajien tarve kuntien kyselyn mukaan on noin 160. Avustajien riittävyys on toinen haaste ja se tulee olemaan ongelma erityisesti suurissa kunnissa. Koko maassa tarvetta olisi kuntien mukaan noin 660 uudelle avustajalle.⁶⁴

Maahanmuuttajalaps. *Tausta ja nykytila.* Maahanmuuttajalapsilla tarkoitetaan lasta, jonka ensikieli on muu kuin suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli tai joka käyttää muita kuin edellä mainittuja kieliä perhepiirissään ja jonka molemmat vanhemmat (huoltajat) tai toinen vanhemmista (huoltajista) on maahanmuuttaja.⁶⁵ Tilastokeskuksen mukaan muuta kuin suomea, ruotsia, saamea tai viittomakieltä puhuvien lasten määrä on kasvanut viidessätoista vuodessa yli kuusinkertaiseksi ja näiden lasten osuus kaikista alle 18-vuotiaista lapsista on 3,1 prosenttia.⁶⁶ Alle 7-vuotiaita maahanmuuttajalapsia on 3,5 % koko ikäryhmästä ja osuus vaihtelee kunnittain siten, että esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tehdyn selvityksen mukaan kunnan järjestämässä päivähoidossa olevista lapsista noin 8 % on maahanmuuttajataustaisia lapsia.⁶⁷

Ennakointi. Maahanmuuttajalasten määrä kasvaa edelleen. Tarve tukeen korostuu sekä lasten oman äidinkielen että suomen oppimiseen toisena kielenä, koska molemmat ovat tärkeitä lapsen myöhemmän kehityksen ja oppimisen kannalta. Maahanmuuttajalasten on hyvä osallistua ainakin osa-aikaisiin varhaiskasvatuspalveluihin viimeistään kolmantena tai neljäntenä ikävuotena.⁶⁸ Lisäksi maahanmuuttajaperheet tarvitsevat avoimia varhaiskasvatuspalveluita tukiverkoksi. Yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa on tärkeää tehdä varhaiskasvatuspalvelujen tuottamisessa. Avoimien varhaiskasvatuspalveluiden kautta perheet voivat myös saada tietoa muista sosiaalipalveluista sekä yleistä maahanmuuttajia koskevaa tietoa.

Kunta- ja palvelurakennemuutos. *Tausta ja nykytila.* Useissa kunnissa päivähoito on määriteltä kuuluvaksi ns. lähipalveluihin, eli sen järjestämistapa ja -paikka eivät välttämättä merkitsevästi muutu huolimatta käynnissä olevasta kunta- ja palvelurakenteiden uudistuksesta. Seudullisia palveluita on viime aikoina kokeiltu varhaiskasvatuksessa eri puolilla Suomea. Periaatteina seudullisissa palveluissa on ollut mm. tiivistää yhteistyötä hallinnossa ja erityisesti kuntien rajaseuduilla esimerkiksi päiväkotirakennushankkeissa. Kasvualue-

⁶¹ Lyytinen 2000.

⁶² STM 2006:16.

⁶³ STM 2006:16.

⁶⁴ STM 2006:16.

⁶⁵ STM 2006: 62.

⁶⁶ Kartovaara et.al 2007.

⁶⁷ Remsu 2006.

⁶⁸ STM 2007: 62.

eilla on päivähoitotarvetta uusilla asuinalueilla, jotka usein nousevat kuntarajojen läheisyyteen. Kuntien elokuussa 2007 tekemissä suunnitelmissa on otettu kantaa palveluihin myös päivähoidon osalta. Suunnitelmien mukaan yhteistoiminta-alueelle siirrettäviksi palveluiksi on 70 kunnassa valittu koko sosiaalitoimi päivähoitoa lukuun ottamatta, ja osassa kunnista päivähoidon asema on vielä avoin. Näyttäisi siltä, että verraten monessa kunnassa päivähoito jäisi peruskuntaan.⁶⁹ Varhaiskasvatuspalveluita joudutaan joka tapauksessa tarkastelemaan laajemmin kuin erilaisten päivähoitomuotojen kautta. Tämä merkitsee sitä, että tarkastelunäkökulmana on koko palvelukenttä.

Ennakointi. Kunta- ja palvelurakennemuutos tulee vaikuttamaan varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseen. Kuntien yhdistyessä ja uusien yhteistoiminta-alueiden muodostuessa palveluverkkoa, -valikkoa ja -tarjontaa tarkastellaan uudella tavalla. Laajempi asiakaspohja ohjaa näkemään palvelutarpeet isompina kokonaisuuksina. Kuntaliitoksia ja yhteistoiminta-alueiden syntymistä tuetaan, mutta periaate on, että kunnissa säilyvät keskeiset palvelut. Kunnissa tehdään kuitenkin päätökset itsenäisesti ja päätetään, mitä kunnissa säilytettävät keskeiset palvelut ovat.

Varhaiskasvatus on linjattu kunta- ja palvelurakennemuutoksessa lähipalveluksi. Erityispalveluita sen sijaan voidaan tuottaa seudullisesti, vaikka lapsen tarvitsema erityinen hoito ja tuki tulee pyrkiä toteuttamaan lähipalveluperiaatteella. Kuntien intresseissä ei ole rakentaa päiväkoteja rajojen molemmille puolille, vaan yhteistyötä tehostetaan. Palvelut järjestetään perheiden ja lasten tarpeista lähtien. Seudulliset päivähoitopalvelut voivat parhaimmillaan toimiessaan mahdollistaa jatkuvuuden lapsen hoitosuhteessa. Usein lapsen hoitopaikka vaihtuu muutettaessa kunnasta toiseen, esimerkiksi työn tai uuden kodin perässä. Kuntarajat ylittävällä päivähoidolla pyritään takaamaan lapsen hoitosuhteen jatkuvuutta. Lapsen ei tarvitse siis välttämättä vaihtaa päivähoitopaikkaa, jos perhe muuttaa toiseen asuinkuntaan. Näin mahdollistetaan lapselle tuttu lapsiryhmä ja tutut hoitajat.

Palvelurakenteessa tapahtuu myös muita muutoksia ilman kuntarakenteenkin muutosta. Kunnassa voidaan tuottaa palveluita uusilla konsepteilla, joista tunnetuin tällä hetkellä lieenee tilaaja-tuottajamalli. Toimintaa voidaan myös organisoida uudella tavalla lapsi- ja perhepalveluiksi tai perhekeskuksiksi, esim. lastenneuvolan, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen palvelukokonaisuuksina. Päivähoitoa järjestetään erityyppisissä yksiköissä lähtien perheiden ja lasten tarpeista.

Varhaiskasvatuspalveluita tarjotaan kokonaisuutena ja osana perheiden muita palveluita. Palvelut voivat olla palvelusektoreita, -polkuja ja -keskuksia ja varhaiskasvatus määrittyy näiden perusteella. Mahdollisuuksia on useita, esimerkiksi varhaiskasvatuskeskus joko osana perhekeskusta tai koulukeskusta.

Varhaiskasvatuksen palvelurakenteiden visio

Taustan ja nykytilan kuvaukset ja ennakointi antavat perustan seuraavalle varhaiskasvatuspalveluiden visiolle:

⁶⁹ www.kunnat.net

- Perheille tarjotaan laadukkaita varhaiskasvatuspalveluja, joissa yhdistyvät hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen kehitystä monipuolisesti tukeva ympäristö. Varhaiskasvatuksen tehtävä ymmärretään laajasti. Se edistää lapsen kasvua ja kehitystä inhimillisen toiminnan eri alueilla tukien fyysistä kehitystä ja terveyttä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä, älyllistä kehitystä ja oppimista, luovaa toimintaa ja mielikuvitusta sekä tutustumista omaan lähiympäristöön ja kulttuuriin.
- Kaikilla perheillä on mahdollisuus osallistua erimuotoisiin varhaiskasvatuspalveluihin (päiväkotien koko- tai osapäiväinen toiminta, avoin varhaiskasvatuspalvelu, perhepäivähoito ja esiopetus). Palveluilla on hyvä alueellinen kattavuus ja niitä on saatavilla yli kuntarajojen.
- Perheiden valinnanvapaus lasten varhaiskasvatuksen järjestämisessä on turvattu ja perheillä on tasavertainen mahdollisuus hoitaa lastaan kotona tai julkisissa varhaiskasvatuspalveluiden piirissä.
- Varhaiskasvatuspalvelujen eri muodot ovat selkiintyneet ja uusia varhaiskasvatuspalveluja on kehitetty.
- Jokaisessa kunnassa on tarjolla myös avoimia varhaiskasvatuspalveluja.
- Monimuotoisuutta on kehitetty ja palvelujen yksilöllisyys on kanavoitu toimivaksi palvelujärjestelmäksi. Pienten lasten perheillä (esim. jo vanhempien hoitovapaan aikana) on selkeä tieto siitä, miten ja missä lapsen varhaiskasvatuspalvelut järjestyvät ja mitä vaihtoehtoja on tarjolla.
- Varhaiskasvatuspalveluja koskevaa tiedotusta on hyvin saatavilla neuvoloissa ja muiden pienten lasten vanhempien palvelujen yhteydessä.
- Päiväkotien lapsiryhmien kuormittavuus on vähentynyt ja henkilöstömitoitusta on tarkistettu.
- Kunta- ja palvelurakenteet ovat selkiytyneet päivähoidon osalta
 - päivähoito on säilynyt lähipalveluna
 - päivähoito- ja varhaiskasvatuspalveluja on saatavilla tarvittaessa yli kuntarajojen
 - varhaiskasvatuksessa tarvittavat seudullisesti järjestettävät tukipalvelut on suunnitelmallisesti järjestetty
 - päivähoidon rakenteet on luotu yhteydessä muihin lasta ja perhettä koskeviin palveluihin.
- Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuspalvelut ovat monipuolistuneet.
- Laadukasta erityistä tukea on tarvetta vastaavasti tarjolla sitä tarvitseville lapsille.

3.2 Varhaiskasvatuksen ohjaus⁷⁰

Ohjauksen tasot. Ohjausta voidaan tarkastella sen eri tasoilla; valtakunnallisesti, alueellisesti, kunnallisesti tai yksikkökohtaisesti. Tässä raportissa keskitytään kuvaamaan valtionhallinnon ohjausta varhaiskasvatuksessa.

Ohjauksen tahot. *Tausta ja nykytila.* Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen valtakunnan tason ohjaus on tällä hetkellä hajautunutta. Ohjaustahoina toimivat kaksi eri ministeriötä, lääninhallitusten kaksi eri osastoa ja ministeriöiden alaiset kaksi eri keskushallinnon organisaatiota.

⁷⁰ Alila 2007. Luvun 3.2 teksti pohjautuu käsikirjoitusvaiheessa olevaan väitöstutkimukseen.

Päävastuullisena tahona varhaiskasvatuksen ohjauksessa toimii sosiaali- ja terveysministeriö, jonka toimialueelle lasten päivähoidon ja sitä tukevan lainsäädännön valmistelu ja kehittäminen kuuluu. Ohjaavana viranomaisena varhaiskasvatuksen alalla toimii myös opetusministeriö. Opetusministeriö ohjaa ja valvoo varhaiskasvatukseen kuuluvaa esiopetusta ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Opetusministeriö linjaa koulutusta ja tutkimusta koskevat tavoitteensa valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetusministeriön lisäksi varhaiskasvatusta ohjaavat muutkin tahot. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes⁷¹ perustettiin ohjausjärjestelmän uudistamisen yhteydessä sosiaali- ja terveyshallituksen tilalle vuonna 1992. Stakes toimii sosiaali- ja terveysalan asiantuntijavirastona sosiaali- ja terveysministeriön tulosohtauksessa. Stakesin tehtävänä on tuottaa ja välittää tietoa ja osaamista sekä harjoittaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Stakesin tehtävänä on laatia varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, ohjata kuntia suunnitelmien tekemisessä ja toimeenpanna kehittämistoimintaa erilaisten hankkeiden muodossa.

Opetusministeriön alaisena keskusvirastona toimii Opetushallitus⁷², jonka tehtävänä on valmistella ja vahvistaa opetussuunnitelmien, siis myös esiopetuksen opetussuunnitelman ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Opetushallitus ohjaa sekä normein, informaatio-ohjauksella ja kehittämishankkein kuntien toimintaa.

Lääninhallitukset toimivat omilla alueillaan yleisinä hallinto- ja valvontaviranomaisina. Tehtävänä on lääninhallituslain⁷³ mukaan kuntien toiminnan valvonta, ohjaus ja seuranta sekä peruspalvelujen arviointi. Lääninhallitukset osallistuvat valtakunnallisiin kehittämissankkeisiin, järjestävät kunnille työkokouksia ja koulutusta yhteistyökumppaneiden kanssa. Ministeriöt ohjaavat lääninhallituksia tulossopimusten kautta. Sisäministeriö vastaa lääninhallitusten johtamisesta ja valvomisesta. Varhaiskasvatuksen asioita hoidetaan lääninhallituksissa kahdella eri osastolla. Päivähoitoon liittyvät asiat ovat osa sosiaali- ja terveysosastoa, ja esiopetusta sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevat asiat käsitellään sivistysosastolla.

Hallitusohjelman mukaan varhaiskasvatuksen ohjaukseen keskeisesti osallistuvien Stakesin ja Opetushallituksen tehtäviä selvitetään. Myös lääninhallitusten asemaa selvitetään aluehallintohankkeessa.⁷⁴

Ennakointi. Nykyisessä hallitusohjelmassa todetaan, että varhaiskasvatuksen hallinnollinen asema selvitetään. Selvitystyön ansiosta ratkeaa pitkään esillä ollut kysymys siitä, minkä ministeriön ja keskusviraston alaisuudessa varhaiskasvatuspäalvelujen ohjaus tapahtuu. Ministeriöihin liittyvät ratkaisut vaikuttaisivat myös lääninhallitusten päivähoitoa ja varhaiskasvatusta koskevien tehtävien uudelleen organisoitumiseen lääninhallitusten sisällä.

Ohjauksen tavat. *Tausta ja nykytila.* Varhaiskasvatusta ohjataan erilaisilla tavoilla. Normiohtauksella ohjataan kuntia lakien ja asetusten muodossa. Sosiaalihuollon lainsäädännöstä varhaiskasvatuksen ohjauksen kannalta keskeisin on vuodesta 1973 voimassa ollut

⁷¹ L 1073/1992.

⁷² L 38/2003.

⁷³ L 22/1997.

⁷⁴ Ks www.intermin.fi

päivähoitolaki.⁷⁵ Päivähoitoa sääntelee myös moni muu sosiaalihuollon erityislaki, kuten henkilöstön kelpoisuuteen, asiakasmaksuihin ja täydennyskoulutukseen liittyvät säännökset. Esiopetusta sääntelee perusopetuslaki.⁷⁶

Normiohjauksen lisäksi varhaiskasvatusta ohjataan informaatio-ohjauksella. Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet⁷⁷ sekä Stakesin ylläpitämä varhaiskasvatuksen portaali Varttua ovat hyviä esimerkkejä informaatio-ohjauksesta, jota on suunnattu kuntiin. Sosiaali- ja terveysministeriö on myös toteuttanut päivähoitoa koskevia selvityksiä⁷⁸ ja tutkimuksia kehittämisen pohjaksi. Näiden selvitysten ja tutkimusten tuottamaa tietoa hyödynnetään kuntiin annettavassa ohjauksessa.

Resurssiohjaus on rahoituksen tai muiden aineellisten voimavarojen suuntaamista toiminnan edistämiseksi.⁷⁹ Tästä esimerkkinä ovat kuntien valtionosuudet ja kehittämishankeavustukset. Viime vuosina on muodostunut uudenlaisia ohjauksen tapoja kuten tavoite- ja ohjelmaohjaaminen, jossa erilaisten ohjelmien kautta suunnataan kuntien kehittämistointia.

Varhaiskasvatusta ohjaavien kahden eri ministeriön ohjaustavoissa on erilaisia painotuksia, jotka konkretisoituvat esimerkiksi sisältöä ohjaavien asiakirjojen sitovuudessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on suositusluonteinen asiakirja, kun taas esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on esiopetuksen järjestäjää sitova normi.

Ennakointi. Valtionosuusjärjestelmää uudistetaan hallitusohjelman mukaisesti vuoden 2010 alusta. Valtionavustusjärjestelmää pyritään yksinkertaistamaan, selkeyttämään ja tekemään läpinäkyvämmäksi. Kannustavuuden kehittäminen on myös hallitusohjelman kirjauksen mukaan uudistamisen taustalla. Kuntien erilaiset olosuhteet ja palvelutarvetekijät otetaan uudistuksessa huomioon.

Ohjauksen tavat tulisi jatkossa asettaa tutkimuksen ja arvioinnin kohteeksi. Tutkimuksen kautta voitaisiin kehittää uudenlaisia ohjauksen tapoja entisten ohjaustapojen kehittämisen rinnalla. Ohjauksessa korostuu jatkossa yhä enemmän dialogiseen ohjauksen liittyvät tavat.⁸⁰ Jatkossa ohjausta voidaan tehdä paitsi valtakunnallisena niin myös paikallisena alueellisten (kuten sosiaalialan osaamiskeskukset, kehittämissyksiköt ja koulutuslaitokset) ja valtakunnan tason toimijoiden yhteistyönä.

Ohjauksen vaiheita. *Tausta ja nykytila.* Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksessa on löydettävissä erilaisia vaiheita. Ohjauspolitiikan vaiheet ovat edenneet tiukan ja yksityiskohdallisen normiohjauksen kaudesta informaatio-ohjauksen painottamiseen.⁸¹ Normiohjaus purkautui 1990-luvun alussa keskusvirastojen lakkautuksen ja valtionosuusuudistuksen yhteydessä, ja kunnille tuli enemmän autonomiaa toteuttaa toimintojaan. Suomessa siirryt-

⁷⁵ L 36/1973.

⁷⁶ L 628/1998.

⁷⁷ STM 2002:9, Stakes, Oppaita 56/2005.

⁷⁸ Esim. Lasten päivähoidon tilannekatsaus 2005, Avointen varhaiskasvatuspalvelujen nykytila ja kehittämistarpeet 2007.

⁷⁹ Oulasvirta 2002.

⁸⁰ Ks mm. Stenvall & Syväjärvi 2006.

⁸¹ Oulasvirta 2002.

tiin tuolloin maailman hajautetuimpaan sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisen malliin.⁸²

Informaatio-ohjauksen vaiheena pidetään vuosia 1993–2003⁸³. Kymmenen vuoden informaatio-ohjauksen jaksoa on jopa luonnehdittu ohjauksettomaksi tilaksi. Tämä johtuu siitä, että informaatio-ohjauksen tai siinä käytettävien välineiden määrittelyä ei vaiheen aikana tehty.

Ohjauksessa on vuonna 2003 käynnistynyt vaihe, jossa on pohdittu valtion ja kunnan suhdetta ja sen määrittelyä. Ohjelmaohjauksen tai -johtamisen vaiheesta esimerkkinä voi mainita kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen⁸⁴, jonka nelivuotinen toteuttaminen aloitettiin vuonna 2004. Sosiaalialan kehittämishankelman aikana on rahoitettu useita varhaiskasvatuksen valtakunnallisia⁸⁵ ja seudullisia kehittämishankkeita. Kehittämishankkeet ovat ohjanneet kuntia seudulliseen yhteistyöhön, henkilöstön osaamisen vahvistamiseen ja varhaiskasvatuksen sisältöalueiden monipuoliseen kehittämiseen.

Vuonna 2005 käynnistynyt kunta- ja palvelurakenneuudistus on huomattava uudistus ja valtion kuntiin kohdistuvaa ohjausta vahvistava hanke.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteilla valtioneuvoston päätös sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisesta kehittämishankelmasta vuosille 2008–2011. Uusi ohjausinstrumentti tulee toimimaan hallitusohjelman tavoitteiden täsmentäjänä ja toteuttajana. Ohjelman tavoitteena on siirtää painopistettä tavoitteista toimenpiteisiin ja vahvistaa täten ohjelmajohtamista.⁸⁶ Ohjausrakenteeseen ovat tulleet myös kehittämishankelman alueelliset johtoryhmät⁸⁷, joiden toiminta-alaan myös varhaiskasvatuspalvelut kunnassa kuuluvat.

Hallitusohjelman mukaisesti syksyllä 2007 on valmistunut lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Hallitus antoi 5. joulukuuta 2007 periaatepäätöksen hallituksen strategia-asiakirjasta 2007, jonka osana lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman sisältö⁸⁸ hyväksyttiin. Se tulee ohjaamaan lapsiperheiden palvelujen kehittämistä seuraavien vuosien aikana. Yksittäisten kehittämishankkeiden rahoittamisesta pyritään pysyvien kehittämishankkeiden ja -resurssien tukemiseen ja edistämiseen.

Ennakointi. Ohjelmaohjauksen kaudella olleiden valtakunnallisten ja alueellisten kehittämishankkeiden tulokset ja vaikutukset varhaiskasvatuksen osalta on tarpeen tulevaisuudessa koota ja analysoida sekä hyödyntää tulevassa kehittämisessä.

Hallitusohjelmaan sisältyy tavoite kehittää palvelujen laadunvalvonnan välineitä. Samoin hallitusohjelma sisältää tavoitteen turvata kansalaisten yhdenvertaisuus vahvistamalla palvelujen käyttäjien oikeuksia. Hallitusohjelman mukaan tehostetaan toiminnan ja palvelujen

⁸² Kananoja ym. 2007.

⁸³ Kananoja ym. 2007.

⁸⁴ www.stm.fi/sosiaalihanke.

⁸⁵ Perhepäivähoidon kehittämishanke PERHO, varhaisen tuen kehittämishanke VarTu.

⁸⁶ Kananoja ym. 2007.

⁸⁷ Pohjois-Suomen, Itä- ja Keski-Suomen, Länsi-Suomen, Väli-Suomen ja Etelä-Suomen alueelliset johtoryhmät.

⁸⁸ www.valtioneuvosto.fi.

laadun ja vaikuttavuuden arviointia sekä palvelujen valvontaa ja ohjausta. Tämä koskee myös lasten päivähoitoa ja varhaiskasvatusta.

Päivähoidon hallinnonala. *Tausta ja nykytila.* Päivähoidon hallinnollinen paikka on puhututtanut Suomessa pitkään, jo noin kaksikymmentä vuotta. Sosiaalihuoltolaki⁸⁹ ohjasi vuodesta 1982 päivähoitoon kuuluvaksi sosiaalilautakunnan alaisuuteen. 1980-luvulla alkaneen vapaakuntakokeilun aikana toteutettiin erillinen päivähoitoon liittyvä kehittämishanke 1990-luvun alkuvuosina. Kehittämisen painopisteenä oli hallinnollisen päätöksenteon ja taloudellisen vastuun saaminen lähemmäs toimintaa. Vapaakuntakokeilun yhteydessä muutama kunta⁹⁰ siirsi päivähoitoon hallinnon sosiaalitoimesta opetustoimeen.⁹¹ Vuonna 1999 raporttinsa jättänyt Varhaiskasvatuksen työryhmä⁹² käsitteli päivähoitoon hallinnon alaa ja esitti, että päivähoitojärjestelmän kokonaisuutta olennaisesti muuttavista hallinnollisista ratkaisuista tehdään kokonaisselvitys.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2000 työryhmän selvittämään lasten päivähoitoon kuntatason hallinnon järjestämisvaihtoehtojen lisäämistä. Kuntatason hallinnon järjestämisvaihtoehtoja selvittäneen työryhmän toimeksiantona oli selvitystehtävän lisäksi valmistella hallituksen esitys, joka mahdollistaisi päivähoitoon kuntatason hallinnon järjestämisen kunnan päättämän monijäsenisen toimielimen alaisuudessa. Selvityksessään työryhmä ei ollut yksimielinen siitä, tulisiko päivähoitoon hallinto kuntatasolla irrottaa sosiaalihuollon kokonaisuudesta. Työryhmän kannanoton mukaan päivähoito, kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki säilyisivät sosiaalipalveluna ja siten niiden lainsäädännöllinen, rahoituksellinen sekä muu ohjaus ja valvonta kuuluisivat edelleen sosiaali- ja terveysministeriölle. Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä kuitenkin valmisteli ehdotuksen hallituksen esitykseksi.

Hallituksen esitys⁹³, jonka mukaan kunta saisi päättää, minkä monijäsenisen toimielimen hoidettavaksi lasten päivähoitoon sekä kotihoidontuen ja yksityisen hoidon tuen hallinto kunnissa annettaisiin, jätettiin eduskunnalle vuonna 2001. Päivähoito sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuki säilyivät esityksen mukaan edelleen sosiaalipalveluna, joiden lainsäädännöllinen, rahoituksellinen sekä muu ohjaus ja valvonta kuuluisivat edelleen sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan. Hallituksen esitys hyväksyttiin sisällöllisesti, mutta siitä poiketen muutokset säädettiin toteutettavaksi kokeiluluonteisena lakina viiden vuoden ajalle 2003–2008. Hallitus edellytti esityksessään sosiaali- ja terveysministeriön seuraavan kuntien hallinnollisia päätöksiä ja niiden vaikutuksia muun muassa sosiaali- ja perhepoliittisesta ja varhaiskasvatuksellisesta sekä henkilöstön asemaa liittyvistä näkökulmista.

Päivähoidon hallinnon alaa koskeva väliaikainen kokeilulainsäädäntö kumoutui vuoden 2007 alusta voimaan tulleilla lainmuutoksilla.⁹⁴ Näiden lainmuutosten myötä vastuu sosiaalihuollon (mukaan lukien päivähoito, kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki) ja kansanterveystyön toimeenpanoon kuuluvista tehtävistä voidaan jakaa yhdelle tai useammalle monijäseniselle toimielimelle. Sosiaali- ja terveysministeriön vastuu säilyy edelleen lasten päivähoitoon valtakunnallisen ohjauksen osalta.

⁸⁹ L 710/1982.

⁹⁰ Kerava ja Imatra.

⁹¹ Välimäki 1993.

⁹² STM 1999:4.

⁹³ HE 124/2001.

⁹⁴ L 1328/2006, L 1329/2006, L 1330/2006, L 1331/2006.

Kunta- ja palvelurakennetta ohjaava puitelaki⁹⁵ tuo uuden lisänsä päivähoidon hallinnonalakeskusteluun. Laki antaa nimensä mukaisesti kunnille puitteet ja mahdollisuudet kehittää palveluidensa järjestämis- ja organisointitapaa uusilla tavoilla.

Erityisopetuksen kehittämistyöryhmä on esittänyt marraskuussa 2007 lausunnolle jättämässään raportissa,⁹⁶ että varhaiskasvatus tulee hallinnollisesti siirtää osaksi opetustointa sekä valtakunnan tasolla että paikallistasolla. Raportin mukaan hallintojen yhdistäminen mahdollistaisi erityistä tukea tarvitsevien lasten saumattoman ja turvallisen etenemisen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Pohjoismaiden päivähoitoa ja varhaiskasvatusta koskevat hallinnonalaratkaisut vaihtelevat. Ruotsissa ja Islannissa päivähoitoa ja varhaiskasvatusta on ohjannut opetusministeriö vuodesta 1998. Norjassa ohjaava taho on vuodesta 2006 ollut opetus- ja tutkimusministeriö (The Ministry of Education and Research). Ennen siirtoa opetusministeriöön päivähoidosta Norjassa vastasi perheministeriö (The Ministry of Family Affairs). Tanskassa ohjaava taho on nykyisin perhe- ja kuluttajaministeriö (The Ministry of Family and Consumer Affairs).⁹⁷

Ennakointi. Kunnat tulevat ottamaan kantaa palvelu- ja kuntarakenteen uudelleen organisoinnin yhteydessä siihen, miten päivähoito liittyy uudistuvaan rakenteeseen. Päivähoidon sijoittuminen kuntien kunta- ja palvelurakennetta koskevissa suunnitelmissa ja tulevissa muutoksissa näyttäytyy vasta joidenkin vuosien kuluessa.

Hallinnonalan seuranta. *Tausta ja nykytila.* Stakes on tulospimuksensa mukaisesti ylläpitänyt yhteistyössä Kuntaliiton kanssa vuodesta 2004 lähtien kuntakohtaista tietokantaa päivähoidon hallinnollisista ratkaisuista kunnissa. Edelleen Stakes ja Kuntaliitto⁹⁸ selvittivät sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta kesällä 2006 Manner-Suomen kunnille osoitetulla sähköisellä kyselyllä kuntien ratkaisuja päivähoidon hallintoon liittyen. Kyselyn avulla selvitettiin paitsi päivähoidon hallinnosta tilannetta niin myös ratkaisujen toimivuutta kunnissa. Kyselyyn vastasi lähes 87.7 % kunnista.

Hallinnonalakyselyn mukaan kevääseen 2007 mennessä hallinnon muutoksen on tehnyt 47 kuntaa, joka on 12 % kaikista Manner-Suomen kunnista. Päivähoidossa olevista lapsista (1–6-vuotiaat) 20 % asuu hallinnon muutoksen tehneissä kunnissa. Lisäksi 82 (22.8 %) kyselyyn vastanneista kunnista ilmoittaa, että mahdollisesta hallinnonalan muutoksesta tulevaisuudessa on keskusteltu. Suurelta osin (87.5 %) päivähoidon hallinnollisista tehtävistä huolehtii edelleen sosiaalitoimen lautakunta. Kuntien päätöksiä päivähoidon hallinnonalaista syntyy kaiken aikaa.⁹⁹

Raportissa kuvataan myös kuntien hallinnonalaratkaisujen perusteita ja toimivuutta. Hallinnon muutoksen tehneiden kuntien mukaan tärkeimmät edut muutoksesta ovat olleet esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyön parantuminen sekä kasvatuksen jatkumon ja kokonaisvaltaisuuden muodostuminen. Kunnat vastasivat muutoksen haittoina

⁹⁵ L 169/2007, HE 155/2006.

⁹⁶ OPM 2007:4.

⁹⁷ Hiilamo 2007.

⁹⁸ Stakes, raportteja 9/2007.

⁹⁹ Ks www.varttua.stakes.fi.

olevan valtakunnan ja läänintason ohjausjärjestelmien erilaisuuden sekä hallinnon muutoksen suunnittelemattomuuden.

Ennakointi. Nykyisen hallituksen ohjelma sisältää lausuman, jonka mukaan päivähoidon hallinnonala selvitetään. Hallitusohjelma sisältää myös kirjatun painotuksen kasvatuksen jatkumon rakentamisesta varhaiskasvatuksesta lähtien. Hallitusohjelmassa painotetaan myös lapsi- ja perhepalveluiden kokoamista perhekeskuksiksi ja palvelujen valintamahdollisuuksien ja monimuotoisuuden parantamisen lisäämisestä. Näiden asioiden edistyminen edellyttää hallitusohjelman mukaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja samansuuntaisten toimien koordinoimista sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämistä paikallisesti. Tulevat lähivuodet saattavat tuoda nopeitakin muutoksia päivähoidon hallinnonalaan johtuen muun muassa hallinnonalan selvityksen tuloksesta, kunta- ja palvelurakennemuutuksesta ja hallinnonalan valinneiden kuntien perusteiden ja ratkaisujen seurannan kautta.

Päivähoitolain uudistaminen. *Tausta ja nykytila.* Nykyinen päivähoitolaki on vuodelta 1973. Lain kohta 35 vuoden voimassaolon vuosikymmeninä siihen on tehty useita osittaisia uudistuksia. Päivähoitolaki on keskeisin päivähoitoa ja varhaiskasvatuspalveluja ohjaava normiohjauksen väline. Ohjauksen ja varhaiskasvatuksen tulevaan kehittämiseen liittyen päivähoitolain ajantasaisuus ja siihen tehtävät uudistukset ovat merkittäviä.

Päivähoitolakiin kohdistuu monia muutostarpeita. Muutostarpeet on huomioitu myös pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa. Hallitusohjelmaan on kirjattu maininta päivähoitolain uudistamisesta. Myös varhaiskasvatuksen neuvottelukunta on kirjannut väli-¹⁰⁰ ja loppuraportteihinsa yhdeksi kiireellisemmäksi varhaiskasvatuksen kehittämistarpeeksi päivähoitolain uudistamisen.

Ennakointi. Päivähoitoa koskeva lainsäädäntö uudistetaan vastaamaan paremmin varhaiskasvatuspalveluja koskevia nykypäivän vaatimuksia. Neuvottelukunnan jäsentahot ovat tuoneet lainsäädännön uudistamiseen liittyen esiin tarpeen selkiyttää varhaiskasvatuksen ydintehtävä pienten lasten kehityksen ja oppimisen tukijana ja edistäjänä, tarpeen vahvistaa varhaiskasvatuksen, siihen kuuluvan esiopetuksen ja perusopetuksen jatkumoa sekä tarpeen vahvistaa säädöksiin sellaiset puitetekijät, jotka turvaavat varhaiskasvatuksen laadukkaan toteutumisen. Päivähoitolain uudistamisessa on keskeistä lasten ja perheiden etujen ja näkökulmien huomioonottaminen sekä varhaiskasvatuspalveluiden monimuotoistaminen. Lisäksi lapsiryhmien aikuisten ja lasten välisiin suhdelukuihin kaivataan muutosta ja vähemmän tulkinnanvara, esimerkiksi määrittelemällä lapsiryhmien koko. Henkilöstön koulutustaso on taattava riittävän korkeatasoiseksi ja on huolehdittava siitä, että koulutusjärjestelmä tuottaa riittävästi varhaiskasvatuksen henkilöstöä, erityisesti lastentarhanopettajia ja erityislastentarhanopettajia. Perhepäivähoitajien koulutustasoa halutaan nostaa sekä tiukentaa kelpoisuusvaatimuksia.

Arviointi. *Tausta ja nykytila.* Varhaiskasvatustoiminnan osalta ei ole olemassa yhtenäistä ja säännöllisesti toteutettavaa arviointia tai arviointijärjestelmää, joka tuottaisi tietoa toiminnan vahvuuksista, kehittämistarpeista ja vaikuttavuudesta. Opetushallinnon puolella laajamittaisesta arviointityöstä vastaa Koulutuksen arviointineuvosto.¹⁰¹ Hallitusohjelma sisältää maininnan palvelujen laadun ja vaikuttavuuden arvioinnin ja valvonnan tehostami-

¹⁰⁰ STM 2007:13.

sesta. Varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen ja suunnitelmien toteutumisen seuranta ja varhaiskasvatuksen laadun arviointi eivät ole sisälly nykyiseen päivähoitoa koskevaan lainsäädäntöön.

Lapsivaikutusten arviointi. *Tausta ja nykytila.* Lapsia koskevissa päätöksissä on YK:n Lapsen oikeuksien komitean suositusten mukaan tehtävä lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi.¹⁰² Niiden tekemistä suositellaan, kun laaditaan tai toimeenpannaan uusia toimintaohjelmia tai ohjeita, uutta lainsäädäntöä tai määräyksiä, vuosittaista talousarvioita kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla tai organisatorisia tai hallinnollisia muutoksia yhteiskunnan eri tasoilla.

Varhaiskasvatuspalveluja on arvioitava lapsen hyvinvoinnin, lapsen edun sekä välittömien ja välillisten lapsivaikutusten näkökulmista. Arvioitavia seikkoja varhaiskasvatuksessa ovat mm. lapsen terveyteen, ihmissuhteisiin, asumiseen, liikkumiseen, arjen sujuvuuteen sekä osallistumiseen ja tasa-arvoon liittyvät välittämät vaikutukset. Esimerkkeinä arvioitavista välittömistä vaikutuksista ovat hoitojärjestelyjen toimivuus, lapsen liikkuminen asuinalueella tai onnettomuusriskien vähentäminen. Välittömien vaikutusten lisäksi tulisi yhteiskunnallisia päätöksiä ja suunnitelmia arvioida myös välillisten vaikutusten näkökulmasta. Näitä ovat esimerkiksi päätösten tai suunnitelmien vaikutukset perheen talouteen ja palveluihin, yhteisöön tai alueeseen sekä sosiaalisiin suhteisiin.

Lapsivaikutusten arviointi on nykypäivänä vielä tuntematon asia varhaiskasvatuksessa eri toimijoiden keskuudessa. Lapsivaikutusten ennakoitiin ja arviointiin perustuva tieto tulisi kuitenkin olla merkittävässä ohjaavassa roolissa kuntien ja muiden toimijoiden lapsen etua ja hyvinvointia edistävissä päätöksissä. Lapsivaikutusten arvioinnista tiedottamista on tarpeen tehostaa, järjestää asian tiimoilta koulutusta ja kehittää menetelmiä arvioinnin suorittamiseksi sekä tuottaa lapsivaikutusten arviointiin liittyvää tutkimustietoa kehittämisen ja päätösten tueksi.

Ennakointi. Varhaiskasvatukseen rakennetaan riippumaton, järjestelmällinen, kattava sekä pitkäjänteis- ja poikittaistietoa tuottava arviointijärjestelmä, joka kohdistuu laaja-alaisesti mm. palvelujen vaikuttavuuteen (mukaan lukien lapsivaikutusten arviointi), ohjaukseen ja toiminnan suunnitelmiin ja sisältöön.

Varhaiskasvatuksen kunta- ja yksikötasoista arviointia kehitetään. Henkilöstön arviointiosaamista lisätään tiedottamisen ja koulutuksen avulla. Arviointi laaja-alaisena ja kokonaisvaltaisena toimintona edellyttää eri asiantuntijatahojen yhteistyötä ja arviointitiedon hyödyntämistä varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseen.

Varhaiskasvatuksen ohjauksen visio

Nykytilan kuvaus ja ennakointi antavat perustan seuraaville varhaiskasvatuksen ohjauksen visioille:

¹⁰¹ www.edev.fi.

¹⁰² Taskinen 2006.

- Päivähoitoa koskeva lainsäädäntö on uudistettu nykyistä selkeämmin myös varhaiskasvatusta koskevaksi lainsäädännöksi.
- Päivähoidon valtakunnallinen ohjaus on selkiytynyt valtakunnan ja kuntien tasolla
 - tehtävät ja vastuut ohjauksen eri tasoilla on selkeästi määritelty
 - varhaiskasvatusta ohjaa oma valtakunnallinen kehittämisohjelma /-suunnitelma
 - keskus- ja aluehallinnon tehtävät ja roolit ovat selkiytyneet.
- Ohjaustahojen yhteistyö on tiivistynyt ja saanut uusia muotoja.
- Ohjaustasojen välinen dialogisuus ja vuorovaikutus ovat lisääntyneet
 - valtakunnallisen ja paikallisen ohjauksen välille on muodostunut uudenlaisia yhteistyömuotoja.
- Ohjauksen tavat ovat kehittyneet ja monipuolistuneet
 - kehittämisessä on siirrytty kohti pysyviä kehittämistyön rakenteita ja resursointia
 - informaatio-ohjaukseen on löydetty nykyistä vankempia keinoja välittää tietoa kentälle.
- Varhaiskasvatustoiminnan säännölliseen laadun ja vaikuttavuuden arviointiin (ml. lapsivaikutusten arviointi) on rakennettu järjestelmä.
- Varhaiskasvatussuunnitelmat on toteutettu kunta-, yksikkö- ja lapsitasolla, niitä arvioidaan säännöllisesti.

3.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstö, koulutus ja osaaminen

Henkilöstö. *Tausta ja nykytila.* Päivähoidon työntekijät kattavat noin puolet¹⁰³ sosiaalihuollon henkilöstöstä. Päivähoidon työntekijöitä on noin 50 000, kyseessä on siis varsin mittava sektori kuntapalvelujen kentässä.

Varhaiskasvatuksen työntekijöitä toimii moninaisissa työtehtävissä. Varhaiskasvattajia työskentelee päivähoidon ja esiopetuksen kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä sekä kuntien ja päivähoitoyksiköiden esimies- ja hallinnollisissa tehtävissä. Lisäksi tutkimuksen ja kehittämisen parissa toimii varhaiskasvatuksen asiantuntijoita.¹⁰⁴

Päivähoitohenkilöstön kelpoisuusehdot on määritelty laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja sitä täydentävässä asetuksessa.¹⁰⁵ Esiopetusta antavan opettajan kelpoisuus on määritelty asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista.¹⁰⁶ Päivähoidossa työskentelevän henkilöstön määrää ja henkilöstörakennetta koskevat säännökset puolestaan sisältyvät asetukseen lasten päivähoidosta.¹⁰⁷ Varhaiskasvatuksen henkilöstön keski-ikä on huomattavaa vaihtelua ammattiryhmittäin, keskimäärin keski-ikä on noin 44 vuotta.¹⁰⁸

¹⁰³ Sosiaali- ja terveydenhuollon taskutieto 2006. Helsinki: Stakes.

¹⁰⁴ STM 2007:7.

¹⁰⁵ L 272/2005, A 608/2005.

¹⁰⁶ A 986/1998.

¹⁰⁷ A 239/1973.

¹⁰⁸ STM 2007:7.

Päivähoidon työyhteisöt ovat moniammatillisia. Kasvatusyhteisöt muodostuvat moninaisten ammattien, ammattinimikkeiden ja koulutustaustojen edustajista. Päivähoidon sisäinen moniammatillisuus näyttäytyy sekä vahvuutena että myös kiistoja aiheuttavana asiana. Parhaimmillaan se on eri ammattiryhmien yhteistä, jaettua ammatillista toimintaa päivähoidon perustehtävän toteuttamiseksi. Moniammatillisuus nähdään tällöin rikkautena kasvatusyhteisössä ja se on samalla mahdollisuus yhdistää eri ammattitaustoista tulevien ihmisten erilainen osaaminen yhteisen tekemisen hyväksi.¹⁰⁹ Moniammatillisuus voi myös näyttäytyä erilaisten intressien ristiriitoina ja eri ammattikuntien välisenä reviirikamppailuna.¹¹⁰

Moniammatillisuus on haaste myös johtamiselle ja esimiehelle. Johtajan tulisi varmistaa, että eri tavoin koulutetun henkilöstö koulutus ja osaaminen hyödynnetään parhaalla mahdollisella tavalla muun muassa työaikajärjestelyissä ja työn vastuukysymyksissä.

Työyhteisöjen sisäisen moniammatillisuuden lisäksi päivähoidolle ominaista on vahva ulkoinen moniammatillisuus. Päivähoidossa tehdään yhteistyötä paitsi lasten vanhempien ja perheiden kanssa niin myös useiden sosiaali-, opetus- ja terveysalan toimijoiden kanssa kuten neuvolat, koulu ja sosiaalityö. Päivähoidon toiminta muiden yhteistyökumppaneiden kanssa vaatii henkilöstöltä monenlaista osaamista (esimerkiksi vuorovaikutus- ja verkostoitumistaidot) ja oman ammatillisuuden esiintuomista.

Päivähoidon kasvattajien ja lasten välistä suhdelukua on vuodesta 1993 asti säännelty henkilöstön ja lasten välisen suhdeluvun avulla. Henkilöstörakenteen muodostamisessa kunnilla on entiseen verrattuna enemmän liikkumavaraa. Tämä on aiheuttanut sen suuntaisen kehityksen, jossa korkeimmin koulutettujen osuus eli lastentarhanopettajien osuus henkilöstöstä on pienentynyt 50 prosentista 30 prosenttiin.¹¹¹ Henkilöstön koulutustason lasku on ristiriidassa viimeaikaisten koulutuspoliittisten reformien (varhaiskasvatuksen yliopistollisen ja ammattikorkeakoulutuksen vakinaistuminen) ja työn vaativuuden lisääntymisen kanssa.¹¹²

Henkilöstömitoitukseen keskeisesti vaikuttava tekijä on sijaisjärjestelyt. Sijaisjärjestelyjen puute (määrärahat puuttuvat tai ovat liian pienet, pätevien sijaisten saatavuus) kuormittaa henkilöstön työtä ja vaikeuttaa esimerkiksi yhteistyötä eri verkostojen kanssa ja osallistumista täydennyskoulutukseen. Lyhytaikaisiin sijaisuuksiin on vaikeampaa saada riittävästi henkilöstöä kuin pitkäaikaisiin. Päiväkotien sijaisjärjestelyt ovat selvityksen¹¹³ mukaan varsin kirjavien. Perhepäivähoidon varahoitojärjestelyt eroavat selvästi eri kuntien kesken ja myös kunnan sisällä voi olla erilaisia toimintatapoja.

Päivähoidon henkilöstön ammattiryhmien väliseen työn- ja tehtäväjakoon ja vastuukysymyksiin liittyy ongelmia. Ammattiryhmien välisessä työnjaossa on ollut erilaisia vaiheita viimeisten vuosikymmenien aikana. 1990-luvulla siirryttiin selkeästi eriytyneistä työtehtävistä ja vastuualueista kohti yhdessä tekemisen kulttuuria. Tästä siirtymisestä on ollut hyötynä työntekijöiden erilaisen osaamisen hyödyntäminen työyhteisössä. Toisaalta muutos on

¹⁰⁹ Ks STM 2007: 7.

¹¹⁰ Kinos 1997.

¹¹¹ Karila & Nummenmaa 2001.

¹¹² STM 2007: 7.

¹¹³ STM 2006:16.

saattanut johtaa toimenkuvien ja tehtävien ja sitä kautta vastuiden hämärtymiseen ja siihen, että eri ammattiryhmien osaamisen ydin on muodostunut epäselväksi.

Varhaiskasvatuksen työ vaatii henkilöstöltä monenlaista osaamista. Osaamisen vaatimukset ovat laajentuneet yhteiskunnallisten muutosten myötä. Varhaiskasvatuksen työn laajeneminen ja osaamisvaatimusten kasvaminen aiheuttavat henkilöstömäärän lisäämisen tarpeita kunnissa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstötarpeiden arviointia vaikeuttaa henkilöstöä koskevan tilastoinnin, seurannan ja ennakkoinnin puutteellisuus. Lisäksi henkilöstötarpeista ei ole tällä hetkellä saatavilla alueellisia ja ammattikuntaakohtaista ennakkointitietoa. Tällä hetkellä kunnat ovat jo erilaisissa tilanteissa henkilöstön saatavuuden ja riittävyyden suhteen. Alueellisesti pätevää henkilökuntaa on vaikea saada rekrytoitua niin pysyviin kuin myös määräaikaisiin työsuhteisiin. Varsinkin yliopistokoulutetuista lastentarhanopettajista, erityislastentarhanopettajista ja perhepäivähoitajista on pulaa.

Hallitusohjelma sisältää mainintoja työvoimatarpeen ennakkoinnista ja riittävästä henkilöstöstä. Mainintojen mukaan työvoimatarpeen valtakunnalliseen ja alueelliseen ennakkointiin tulee kiinnittää huomiota ja riittävä, ammattitaitoinen henkilöstö turvataan työelämälähtöisellä koulutuksella, palkkauksella, kehittämällä työn sisältöjä ja johtamista tarjoamalla mahdollisuus oppia uutta ja kehittyä sekä vaikuttaa omaan työhönsä.

Ennakointi. Päivähoitohenkilöstön saatavuuteen vaikuttaa tulevana vuosina henkilöstön ikääntyminen ja eläköityminen. Erityisesti ikääntymiseen ja eläköitymiseen liittyvät kysymykset askarruttavat perhepäivähoidossa. Kotona tapahtuva perhepäivähoito näyttää vahvasti vähentyvän, uusia työntekijöitä on vaikea saada ja työssä olevat eläkeikää lähestyvät perhepäivähoitajat hakeutuvat töihin ryhmäperhepäivähoitoon.

Henkilöstön saatavuuteen ja riittävyyteen vaikuttaa jatkossa myös alueellinen eriytymiskehitys. Jos laman jälkeisinä vuosina alkanut vahva keskittymiskehitys jatkuu, nuoret ja hyvin koulutetut työntekijät muuttavat jatkossakin kasvukeskuksiin. Keskittymiskehitys ja muuttoliike vaikuttavat varhaiskasvatuspalvelujen määrään ja sitä kautta henkilöstön tarpeeseen.

Henkilöstötarpeen ennakoinnille ja arvioinnille aiheuttaa haasteita monien yhteiskunnallisten kehitystrendien vaikutus, kuten alle kouluikäisten lasten määrää koskeva kehitys, varhaiskasvatuspalvelujen käyttö, alan houkuttelevuus ja yleinen perhe-elämän ja kasvatustilapiiriin kehittyminen. Myös varhaiskasvatuspalvelujen tulevan käytön ennakointi on vaikeaa.

Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2007–2012¹¹⁴ todetaan, että seuraavaan valtakunnalliseen opettajatilastointiin vuonna 2008 sisällytetään myös lastentarhanopettajat. Opettajatarpeiden ennakointi toteutetaan vuonna 2010.

Päivähoidon henkilöstöryhmien työn muuttumiseen vaikuttavat mahdollisesti lähivuosina uudistuvat ammattinimikkeet ja tehtäväkokonaisuudet. Tässä tilanteessa on jatkossa tärkeää selkeyttää kunkin ammattiryhmän työtehtäviä, vastuita ja osaamisen ydinalueita. Työ-

¹¹⁴ Hyväksytty valtioneuvostossa 5.12.2007, ks www.opm.fi.

tehtävien selkeyttäminen palvelee sisäisen moniammatillisuuden kehittymistä ja vahvistumista. Päivähoidon henkilöstörakennetta tulee jatkossakin kehittää moniammatilliselta pohjalta korostaen eri ammattialojen merkitystä ja työntekijöiden tasavertaisuutta erilaisista koulutuksista, tehtäväalueista ja asemasta huolimatta.

Päivähoidon ulkoisen moniammatillisen yhteistyön kehittyminen vaatii tulevaisuudessa sen huomioimista enemmän perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä yhteistyöhön varattavia työaika- ja henkilöstöresursseja. Lähtötilaisuus näyttää miten hallinnonalojen eriytyneisyys vaikuttaa, kun päivähoidossa olevat työntekijät voivat samassakin työyksikössä kuulua eri hallinnonaloille (osa sosiaali-, osa opetustoimeen).

Päivähoidon henkilöstön keski-ikäistyminen jatkuu tulevaisuudessakin. Tästä syystä on tärkeää saada lisää nuoria työntekijöitä alalle. Myös henkilökunnan pysymiseen varhaiskasvatusalalla tulee panostaa, ettei koulutettu henkilöstö hakeudu muihin tehtäviin. Varhaiskasvatustyön ja koulutusten vetovoimaisuuden lisäämiseksi on tarpeen tehdä kohdennettua kehittämistä työssä jaksamisen ja työolosuhteiden parantamiseksi. Työntekijöiden työssä jaksamiseen, työhyvinvointiin ja työolosuhteisiin liittyvät monet toisiinsa kietoutuvat asiat, muun muassa palkkaus, perus- ja täydennyskoulutuksen saatavuus, työnohjaus, johtajuuden laatu ja vakituiset työsuhteet. Näiden kaikkien kehittämiseen on jatkossa panostettava.

Koulutus. *Tausta ja nykytila.* Päivähoidon kasvatusyhteisöt muodostuvat henkilöistä, joilla on monia ammatti- ja tutkintonimikkeitä ja koulutustaustoja. Varhaiskasvatuksen koulutusta ja tutkintoja voidaankin nykypäivänä luonnehtia moninaisiksi, jopa hajanaisiksi.¹¹⁵ Moni varhaiskasvatuskoulutuksista voidaan suorittaa nykyisin monimuotoisena¹¹⁶ ja myös koulutustasot ovat varhaiskasvatuksen koulutusten osalta monimuotoisia. Varhaiskasvatuksen työntekijöitä valmistuu yliopistoista, ammattikorkeakouluista, toiselta asteelta ja tutkinnon voi suorittaa myös ammattitutkintona. Edelleen on mahdollista toimia perhepäivähoitajana myös ilman mitään alan koulutusta, joskin uuden kelpoisuuslain tulkinnan mukaan uusien perhepäivähoitajien suositellaan olevan vähintään ammattitutkinnon suorittaneita. Erilaisten tutkintojen asema koulutusjärjestelmässä ja suhde toisiinsa ovat epäselviä ja ne tulisi selvittää.

Varhaiskasvatuksen koulutuksen nykytilaa kuvaa myös koulutusnimikkeiden paljous. Päivähoidon tehtävissä voi toimia saman ammattinimikkeen alla usean eri koulutuksen ja eri koulutustasoilla saadun tutkinnon suorittaneita henkilöitä.¹¹⁷ Varhaiskasvatuksen ammatteihin valmistutaan myös monelta koulutusaltalta, kuten sosiaali-, terveys- ja liikunta-alat. Näiden lisäksi myös humanistinen ala ja kasvatustyöalat ovat sellaisia koulutusaloja, joista valmistutaan varhaiskasvatuksen tehtäviin.

Varhaiskasvatuksen koulutuksen arviointi ja koulutustarpeiden ennakointi on tällä hetkellä puutteellista, eikä koulutusten alueellisesta kattavuudesta ja riittävydestä ole saatavilla riittävästi tietoa. Toisen asteen koulutusten (lähihoitajakoulutus) ja niiden opetussuunnitelmien arvioiminen on käynnissä tämän raportin kirjoittamishetkellä. Yliopistokoulutuk-

¹¹⁵ STM 2007:7.

¹¹⁶ mm. valmistava koulutus, opetussuunnitelmaperusteinen koulutus, oppisopimuskoulutus, työvoimapoliittinen koulutus, näyttötutkinto.

¹¹⁷ Esimerkiksi lastenhoitajana voi toimia lastenhoitaja, päivähoitaja, lähihoitaja tai lastenohjaaja.

sen osalta Bolognan julistuksen perimmäinen tavoite on synnyttää yhteinen eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä. Tarkoituksena on lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna.¹¹⁸ Tavoitteeseen pyritään tutkintorakenteiden yhdenmukaistamiselle, opintojen mitoitustajärjestelmien käyttöönotolla, liikkuvuuden lisäämisellä, laadunarvioinnilla sekä kansainvälisen yhteistyön ja verkostoinnin tiivistämisellä. Suomalaiset yliopistotutkinnot uudistuivat syksyllä 2005.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta ja sen henkilöstön koulutusta ja osaamista sekä perhepäivähoitoa selvittäneet jaostot¹¹⁹ ovat julkittaneet huolensa varhaiskasvatuksen koulutustason laskemisesta ja esittäneet toimenpide-ehdotuksissaan koulutustason nostoa. Esitysten mukaisesti perhepäivähoitajan tulisi jatkossa olla kelpoisuudeltaan vähintään ammattitutkinnon suorittanut tai lähihoitaja. Lähihoitajille esitetään varhaiskasvatukseen liittyvän osion vahvistamista koulutuksessa niin, että lähihoitajakoulutukseen sisällytetään jatkossa oma suuntautumisvaihtoehto alle kouluikäisten lasten parissa tehtävään työhön. Esitysten mukaan tämän koulutusohjelman suorittaminen toisi kelpoisuuden varhaiskasvatukseen. Erityiskasvatuksessa työskenteleville avustajille esitetään kelpoisuusvaatimukseksi vähintään soveltuvaa ammattitutkintoa. Päivähoidon hallinnollisiin johtotehtäviin esitetään kelpoisuudeksi soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa, johon tulee sisältyä riittävä varhaiskasvatuksen perehtyneisyys ja johtamistaito. Päivähoidon kasvatusorganisaatioiden ammatillisiin johtotehtäviin esitetään kelpoisuusvaatimukseksi soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa, johon tulee sisältyä lastentarhanopettajakelpoisuuden antavat opinnot sekä riittävä johtamisosaaminen.

Sosiaalialan korkeakoulutuksen tulevaisuutta on pohdittu syyskuussa 2007 valmistuneessa opetusministeriön työryhmän raportissa.¹²⁰ Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus siitä, miten sosiaalialan koulutusta ja tutkimusta on tarkoituksenmukaista järjestää ja kehittää yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa vuoteen 2012 mennessä ja miten se tulisi mitoitaa ottaen huomioon työelämän ja tutkimuksen tarpeet. Raportti käsittelee sosiaalialan osalta lähinnä vain sosiaalityöntekijöiden ja niiden sosionomien osuutta, jotka työskentelevät sosiaalityössä. Päivähoidon muita korkeakoulutettuja ei raportin käsittelyyn ja sen toimenpide-ehdotuksiin ole sisällytetty. Varhaiskasvatuksessa työskentelevien sosionomien osalta työryhmä esittää sosionomien pätevöitymisen selvittämistä esiopetuksen ja erityislastentarhanopettajan tehtäviin.

Varhaiskasvatuksessa on yhä enemmän monikulttuurisia lapsia ja perheitä. Suomalaista varhaiskasvatusta keskeisesti ohjaavissa asiakirjoissa¹²¹ linjataan, että lapsella on oikeus omaan äidinkieleen ja kulttuuriinsa. Muun kuin suomenkielisen (ruotsi, saame, viittomakieli) varhaiskasvatushenkilöstön koulutuksen nykytilanne valtakunnallisesti on tällä hetkellä epäselvä. Maahanmuuttajatyö varhaiskasvatuksessa -jaosto on raportissaan¹²² ottanut kantaa koulutukseen ja maahanmuuttajaosaamiseen. Oppilaitokset ja yliopistot tarjoavat maahanmuuttajaosaamista, mutta peruskoulutuksiin tulee lisätä pakollinen monikulttuu-

¹¹⁸ <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/bologna/index.html>.

¹¹⁹ STM 2007:13, STM 2007:7, STM 2007:5.

¹²⁰ OPM 2007:43.

¹²¹ Päivähoitolaki, varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

¹²² STM 2007:62.

risuusosio sekä lastentarhanopettajakoulutukseen osio suomi tai ruotsi toisena kielenä - kokonaisuus. Maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita tarvitaan kaikissa koulutuksissa lisää.

Päivähoidon johtaminen on vaativaa ja monimuotoista. Johtaminen koostuu monista osa-alueista, jotka liittyvät esimerkiksi varhaispedagogiikan johtamiseen, henkilöstöjohtamiseen ja henkilöstön osaamisen johtamiseen. Päivähoidon johtaminen edellyttää laaja-alaista kasvatusorganisaatioiden johtamisen asiantuntemusta. Tästä huolimatta johtamiseen liittyvä koulutus on perus- ja täydennyskoulutuksessa vähäinen. Johtamiskäytäntöjen uudistaminen on nostettu esiin kansallisessa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmassa.¹²³

Ennakointi. Henkilöstön koulutuksen on vastattava annettavan palvelun sisältöä ja laatua, siksi varhaiskasvatuksen koulutusjärjestelmää ja koulutuksia on arvioitava varhaiskasvatuksessa esiintyvien nykyisten osaamisen haasteiden ja tarpeiden pohjalta. Koulutusten arvioinnin tarkoituksena on nykyisen hajanaisuuden selkeyttäminen niin koulutusnimikkeiden, koulutustasojen, monimuotoisen suorittamisen, opetussuunnitelmien sisältöjen kuin tutkintojen aseman vertailtavuudenkin pohjalta. Koulutustarpeiden ennakointia, seuranta ja tilastointia kehitetään, samoin koulutusten alueellista kattavuutta ja riittävyyttä.

Opettajakoulutus 2020 -muistiossa¹²⁴ esitetään seikkaperäisen ennusteen laatimista lastentarhanopettajien ja varhaiskasvatuksen maistereiden laadullisesta ja määrällisestä koulutustarpeesta vuoteen 2020. Lisäksi työryhmä esittää, että lastentarhanopettajakoulutus arvioitaisiin ensi tilassa. Myös erityislastentarhanopettajien määrää esitetään lisättäväksi.

Koulutustasoa nostetaan muuttamalla henkilöstön kelpoisuuksia ja rakennetta koskevia säädöksiä. Varhaiskasvatushenkilöstön osalta on tarpeen tehdä korkeakoulutusta koskeva selvitys kuten muustakin sosiaalialasta. Koulutuksen sisällöissä näkyy varhaiskasvatuksen ajankohtainen tutkimus ja kehittämistyö. Lisäksi on varmistettava tulevaisuudessa erityisen tuen osaaminen ja maisterikoulutuksen saaneiden selkeämpi ammatillinen tehtäväkenttä. Päivähoidon johtamiskoulutuksen kehittäminen on nivottava osaksi perus- ja täydennyskoulutuksen arvioimista ja kehittämistä.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea sekä lapsen suomen tai ruotsin että oman äidinkielen oppimista. Nykyisessä monikulttuurisessa yhteiskunnassa on tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on yhä enemmän osaamista monikulttuuristen lasten ja perheiden kohtaamiseen ja kaksikielisyyden tukemiseen. Tärkeää on myös, että varhaiskasvatuksen työtehtävissä olisi nykyistä enemmän koulutettuja suomenkielen hyvin hallitsevia maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Helsingin yliopisto suunnittelee maahanmuuttajataustaisten lastentarhanopettajien kouluttamista syksystä 2008.

Varhaiskasvatuksen koulutusta antavat koulutustasot ja –tahot tiivistävät yhteistyötään. Ammatillisesta koulutuksesta muodostuu jatkumo perustutkinnosta ammattikorkeakouluun ja yliopistoon ja ammatillisen koulutuksen kaikissa vaiheissa huomioidaan määräys henkilökohtaistamisesta.¹²⁵ Varhaiskasvatuksen alueen henkilöstölle laaditaan henkilökohtaiset ammatissa kehittymisen suunnitelmat ja turvataan mahdolliset urakehitysmallit.

¹²³ ks www.stm.fi KASTE Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan kehittämisohjelma 2008–2011.

¹²⁴ OPM 2007:44.

¹²⁵ Opetushallituksen määräys 43/011/2006.

Täydennyskoulutus. *Tausta ja nykytila.* Täydennyskoulutus on merkittävä varhaiskasvatushenkilöstön peruskoulutuksessa saadun osaamisen säilyttämisen ja uusintamisen väylä. 1990-luvun alussa tehdyn valtionosuusuudistuksen yhteydessä kunnilta poistettiin velvoite järjestää lakisääteistä täydennyskoulutusta. Kuntien velvoite järjestää täydennyskoulutusta palautettiin kuitenkin vuonna 2005, kun sosiaalihuoltolakiin lisättiin henkilöstön täydennyskoulutusvelvoitetta koskeva säännös.¹²⁶

Täydennyskoulutusta koskevan säännöksen mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että sosiaalihuollon henkilöstö osallistuu peruskoulutuksensa pituudesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen riittävästi eli vuodessa 3–10 päivää sille järjestettyyn täydennyskoulutukseen. Lain mukaan kunnat voivat itse päättää täydennyskoulutuksen toteuttamistavasta. Täydennyskoulutus voidaan toteuttaa sekä yksilöllisenä että ammattiryhmä- tai työpaikkakohtaisena koulutuksena. Täydennyskoulutus voidaan järjestää myös alueellisesti tai seudullisesti.

Varhaiskasvatuksen perus-, jatko- ja täydennyskoulutus toteutuvat toisistaan irrallaan eikä työntekijöille muodostu täydennyskoulutuksesta osaamista kumuloivia koulutuspolkuja.¹²⁷ Täydennyskoulutuksen kehittäminen on tärkeää koska koulutuksen ja työelämän rakenteet ja työyhteisöjen toimintatavat nykyisellään eivät tue riittävästi varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamisen jatkuvaa kehittymistä. Kaikilla työntekijöillä ei ole mahdollisuutta osallistua täydennyskoulutukseen muun muassa sijaisjärjestelyjen vaikeuden tai kunnan koulutusmäärärahojen puutteellisuuden vuoksi.

Ennakointi. Täydennyskoulutuksen kehittämisessä jatkossa keskeistä on sen suunnitelmallisuuden, seurannan ja vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen. Myös täydennyskoulutuksen kannustavuuden kehittäminen on tulevaisuudessa tärkeää. Täydennyskoulutuksen kautta saadut opintokokonaisuudet hyödynnetään työntekijän jatko-opinnoissa ja työuralla etenemisessä.

Täydennyskoulutuksen on tulevaisuudessa rakennuttava yhä enemmän työelämän tarpeisiin ja uusimman tutkimus- ja kehittämistiedon varaan. Täydennyskoulutuksessa on huomioitava paitsi yksilön niin myös työyhteisöjen osaamisen kehittäminen.

Osaaminen. *Tausta ja nykytila.* Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan henkilöstön osaamista ja koulutusta pohtineen jaoston raportissa¹²⁸ kuvataan varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön työtehtävissä tarvittavaa ammatillista osaamista neljällä seuraavassa esitetyllä tasolla. Näitä tasoja on kuvattu erikseen päivähoiton kasvatus, opetus- ja hoitotehtävien, esimiestehtävien ja tutkimus- ja kehittämistehtävien osalta. Päivähoidon kasvatushenkilöstön ammattiosaaminen jakaantuu kaikille yhteiseen osaamiseen, varhaiskasvatusosaamiseen, erityiseen osaamiseen ja tilanneosaamiseen.

Osaaminen nähdään nykyisin muuttuvana, dynaamisena asiana. Tämä näkemys vaikuttaa siihen, että työntekijä nähdään elinikäisen oppimisen käsitteen mukaisesti koko työuransa aikana kehittyvänä ja uutta oppiva. Näkemys kerran saadun peruskoulutuksen riittävydestä ammatin vaatimuksiin vastaamisessa ei enää päde. Tämä asettaa peruskoulutuksen jäl-

¹²⁶ L 710/1982.

¹²⁷ STM 2007:7.

¹²⁸ STM 2007:7.

keisen täydennyskoulutuksen sekä työssä oppimisen tärkeään asemaan osaamisen kehittämisessä. Osaamista ei myöskään nykyisin ajatella pelkästään yksilön ominaisuudeksi tai asiaksi vaan puhutaan myös oppivista organisaatioista ja työyhteisöistä.¹²⁹ Myös peruskoulutukseen liittyvien käytännön harjoittelujaksojen aikana tapahtuvaan työssäoppimiseen kiinnitetään nykyisin entistä enemmän varhaiskasvatuksessa huomiota.

Varhaiskasvatuksen työtehtävät ovat pedagogisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti vaikeutuneet ja laajentuneet nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Nämä yhteiskunnalliset, päivähoidossakin näkyvät tekijät kuten erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeet, monikulttuurisuus- ja kansainvälisyystyö, kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa, yhteistyö muiden toimialojen kanssa, varhaiskasvatuksen sisällöllinen suunnitelmatyö, tietotekniikka ja johtamisen osaamiseen liittyvät kysymykset aiheuttavat lisävaatimuksia henkilöstön perus- ja täydennyskoulutukselle, työssä oppimiselle ja yleisesti osaamisen kehittämiselle.

Ennakointi. Henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus perustuu jatkossa vahvemmin osaamisen arviointiin sekä valtakunnallisesti, alueellisesti että työyksikkökohtaisesti. Osaamisen arvioinnin tueksi kehitetään työkaluja työntekijöiden ja työyhteisöjen osaamisen analysoimiseen sekä osaamisvajeiden ja -vahvuuksien kartoittamiseen.¹³⁰ Näiden menetelmien kautta saadaan henkilöstön osaamisesta seuranta- ja tutkimustietoa.

Henkilöstön ammatillisen osaamisen vaatimuksia ja edellytyksiä on selvitettävä niin osaamistasojen kuin työtehtävienkin osalta. Henkilöstön osaamisen kehittäminen koko työuran ajan on turvattava. Ammatillisen osaamisen lisääminen on jatkossa nähtävä paitsi yksilön taitojen ja tietojen karttumisena niin vahvemmin myös työyhteisön osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Yksittäisen henkilön kouluttautuminen tulee hyödyntää jatkossa paremmin koko työyhteisöä. Tähän hyödyntämiseen tarvitaan uudenlaisia työvälineitä ja -menetelmiä. Toisaalta täydennyskoulutusta tulee jatkossa yhä enemmän kohdistaa työyhteisöihin ja niiden koulutustarpeisiin.

Työssä oppimisen nouseminen laajemmin keskusteluun viime aikoina¹³¹ ja sen kehittäminen edellyttävät tulevana vuosina kyseisen aihepiirin teoreettisen ja käsitteellisen tiedon vahvistumista koulutuksissa ja työpaikoilla. On tärkeää tiedostaa työssä oppimisen tavoitteet, tehtävät, menetelmät ja vastuut niin harjoittelemaan tulevien opiskelijoiden, työpaikan, työhön ohjaavan henkilön, oppilaitoksen kuin vastavalmistuneiden ammattihenkilöidenkin osalta. Työssä oppiminen tulee nähdä monitasoisena kaikkia siihen osallistuvia tahoja hyödyntävänä vuorovaikutus- ja oppimisprosessina. Jatkossa on kehitettävä työelämän ja oppilaitosten yhteistyötä työssä oppimisen edistämiseksi. Työssä oppimisen yhteys täydennyskoulutukseen tulee rakentaa ja vaikutus henkilöstön työssä jaksamiseen ja työyhteisön hyvinvointiin tulee tunnistaa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön, koulutuksen ja osaamisen visio

Nykytilan kuvaus ja ennakointi antavat perustan seuraavalle varhaiskasvatuksen henkilöstön, koulutuksen ja osaamisen visiolle:

¹²⁹ Sarala & Sarala 1996, Senge 1990.

¹³⁰ Alila ja Parrila 2006.

¹³¹ Venninen 2007, Heikkinen 2007, Poikela 2000.

Henkilöstö

- Henkilöstön saatavuus ja riittävyys on turvattu
- Systemaattinen tilastointi ja seuranta on laadittu ja sitä toteutetaan säännöllisesti
 - sen pohjalta suoritetaan henkilöstö- ja koulutustarpeiden ennakointia ja arviointia
- Moniammatillisuus on selkiytynyt ja kehittynyt
 - ammattiryhmien työtehtävät ja osaamisalueet on selkiytetty
 - eri ammattialueiden merkityksen ymmärtäminen ja tasavertaisuus osana moniammatillisuutta parantunut
- Henkilöstön koulutustaso on noussut. Säännöksiä on muutettu henkilöstön kelpoisuuk-
sien osalta koulutustason nostamiseksi.
- Varhaiskasvatusammattien ja koulutuksen vetovoimaisuus on parantunut ja alalle on
saatu lisää opiskelijoita ja työntekijöitä
- Henkilöstön työhyvinvointia ja -olosuhteita sekä työssä jaksamista on parannettu

Osaaminen

- osaamisen kehittäminen on turvattu läpi työuran työssä oppimisen menetelmiä kehit-
tämällä
- osaamisen arviointi, analysointi ja kartoittaminen ovat kehittyneet valtakunnallisesti ja
alueellisesti sekä työyksikkötasolla
- osaamista ylläpitäviä käytäntöjä ja menetelmiä on kehitetty
- osaamisvaatimukset ja edellytykset on selvitetty eri ammasteissa ja työtehtävissä
- yksittäisen työntekijän ja työyhteisön välisen osaamisen välittämistä on kehitetty

Perus- ja täydennyskoulutus

- koulutusten arviointi on suoritettu ja toteutetaan jatkossa säännöllisin väliajoin
- koulutusjärjestelmä on selkiytynyt
- koulutustarpeiden ennakointijärjestelmä on rakennettu
- henkilöstön urakehitystä ja koulutuksellisen jatkumon rakentumista on edistetty
- koulutus on alueellisesti kattavaa ja riittävää
- koulutusta on saatavilla riittävästi ja sen sisällöt sekä perus-, että täydennyskoulutuk-
sessa ovat ajantasaisia, mm. opetussuunnitelmatyö, johtajakoulutus, erityiskasvatus ja
monikulttuurisuus.
- varhaiskasvatuksen johtamiseen ja esimiestyöhön on rakennettu oma johtamiskoulutus,
jossa huomioidaan yleiset johtamiseen liittyvät yleiset ja toisaalta varhaiskasvatuksen
johtamiseen liittyvät erityiset asiat.
- perus- ja täydennyskoulutuksen työelämäyhteys on parantunut
- koulutustahojen yhteistyö on kehittynyt
- täydennyskoulutuksen tilastointia, seurantaa ja vaikuttavuuden arviointia on kehitetty
valtakunnallisesti ja alueellisesti
- täydennyskoulutukseen on rakennettu kumuloituvia koulutuspolkuja kannustavuuden
parantamiseksi
- riittävät määrärahat ja toimivat sijaisjärjestelyt luovat mahdollisuuden osallistua täy-
dennyskoulutukseen
- täydennyskoulutusta suunnataan sekä yksilö- että työyhteisötasolle
- täydennyskoulutus perustuu osaamisen analysointiin ja kartoittamiseen

3.4 Varhaiskasvatuksen tutkimus ja kehittäminen

Tutkimus. *Tausta ja nykytila.* Vaikka lastentarhatoiminnalla ja lasten päivähoidolla on Suomessa pitkä historia, yliopistokoulutus ja siten myös yliopistollinen tutkimus on verraten nuorta. Se käynnistyi päivähoitolain siivittämänä vuoden 1973 jälkeen. Vuonna 1975 perustettiin ensimmäinen varhaiskasvatuksen apulaisprofessori ja ensimmäinen professori vuonna 1996. Pääaineaseman varhaiskasvatustiede sai vuonna 2005 Jyväskylän yliopistoon.¹³² Suomessa on kuitenkin tehty merkittävää lasten kehitystä koskevaa tutkimusta ja perhetutkimusta muiden tieteiden alueella jo huomattavasti aikaisemmin ja tehdään edelleen. Korkeatasoista tutkimusta on tehty esimerkiksi psykologian, kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen sekä sosiaalitieteiden alueella.

Julkisen varhaiskasvatuksen pedagogista tutkimusta on toteutettu alan henkilöstön koulutuksesta vastaavissa yksiköissä. Useimmat varhaiskasvatuksen koulutusyksiköt toimivat opettajankoulutuslaitosten yhteydessä.¹³³ Kotona annettavaa varhaiskasvatusta on tutkittu erityisesti vanhemmuuden, lapsen kiintymyssuhteiden ja lapsen kehityksen kannalta eri yliopistojen psykologian laitoksissa ja lääketieteellisissä tiedekunnissa psykiatrian piirissä mutta myös kasvatustieteen ja erityispedagogiikan laitoksissa sekä uusissa perhetutkimuskeskuksissa. Sosiologinen lapsuuden tutkimus on myös noussut esiin. Lastensuojeluun liittyvät kysymykset ovat kuuluneet sosiaalitieteiden ja lasten mielenterveysongelmat psykiatrian tutkimustehtäviin. Lapsitutkimus ja sen menetelmät poikkeavat muista kasvatus-, sosiaali- ja käyttäytymistieteiden menetelmistä lasten haavoittuvuuden ja menetelmällisten haasteiden sekä eettisten kysymysten suhteen.

Ammattikorkeakouluissa on runsaasti soveltavaa tutkimusta ja hankkeita, jotka liittyvät varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämistoimintaan alueellisesti ja valtakunnallisesti. Sosiaalialan osaamiskeskuksissa tehdään merkittävää alueellista ja seudullista kehittämistä ja käytäntölähtöistä tutkimusta.¹³⁴ Lisäksi on useita eri verkostoja, jotka liittyvä lapsi- ja perhetutkimukseen kuten Lapsitutkimuksen verkosto (Jyväskylä), Perhetutkimuskeskus (Jyväskylä), Turun yliopiston oppimisen tutkimuskeskus, Lapsuuden ja perheen tutkimuksen yksikkö Perla (Tampere), sekä eri tutkimus- ja kehittämislaitoksissa tehtävä tutkimus- ja kehittämistyö.

Ennakointi. Varhaiskasvatuksen tutkimustarpeet nousevat kuten muukin tutkimus kansallisista ilmiöistä ja ongelmista, kansainvälisistä trendeistä ja varhaiskasvatuksen käytännöistä. Varhaiskasvatukseen yleisesti ja sitä kautta myös tutkimukseen vaikuttavia asiakirjoja on Suomessa 2000-luvulla laadittu useita. Tällaisia ohjaavia asiakirjoja ovat esiopetussuunnitelman perusteet¹³⁵ valtakunnalliset linjaukset¹³⁶ sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet¹³⁷. Nämä asiakirjat määrittävät varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopistealueet, esiopetuksen sisällöt sekä puitteet erilaisissa palveluissa toteutettavalle varhaiskasvatukselle. Tutkimustoiminnan tulisi suuntautua näihin teemoihin. Varhaiskasvatussuunnitelmien arviointi- ja seurantatutkimus on tärkeä ja ajankohtainen tutkimusteema, jota on toistaiseksi tutkittu riittämättömästi.

¹³² STM 2007:6.

¹³³ STM 2007:6.

¹³⁴ Ks. kohta 3.4 Kehittäminen.

¹³⁵ Opetushallitus 2000.

¹³⁶ STM 2002:9.

¹³⁷ Stakes, oppaita 56/2005.

Tutkimustietoa varhaiskasvatuksesta ja sen merkityksestä lasten kehityksen kannalta on olemassa, mutta se on pirstaleista. Ulkomaista tutkimustietoa ei voi suoraan soveltaa Suomen oloihin, koska perheiden tukimuodot ja varhaiskasvatuspalvelujen muodot ja laatu ovat erilaisia. Sen vuoksi tarvittaisiin olemassa olevan kotimaisen ja ulkomaisen tiedon kriittistä koostamista ja meta-analyyttistä tutkimusta. Lisäksi perustutkimuksen ja käytännön sovellusten välillä on vähän yhteyttä ja tutkimustiedon siirtymisessä käytäntöön on puutteita. Käytännön tarpeista lähtevää tutkimusta on myös syytä lisätä. Tutkimuksen ja sovellusten vuoropuhelu puolestaan vaatisi sitä, että uusien soveltavien hankkeiden perustamista tutkimustietoon ja tutkimustiedon huomioonottamista päätöksenteossa edellytettäisiin nykyistä enemmän.

Lasten yksilöllisyyden huomioonottaminen varhaiskasvatuspalvelujen järjestämisessä ja henkilöstön koulutuksessa vaatisi myös tutkimusta, koska lasten kesken on suuria eroja kehityksessä ja käyttäytymisessä. Vammaiset lapset tarvitsevat omat erityiset palvelunsa ja samoin tarvitsisivat ne lapset, joilla on esimerkiksi kielen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä ongelmia, tarkkaavaisuushäiriöitä, aggressiivisuutta, masentuneisuutta tai poikkeuksellista arkuutta. Erityistä huomiota vaille ei pitäisi jättää niitäkään lapsia, jotka osoittavat poikkeuksellisen varhaista kehitystä esimerkiksi kielen kehityksen, taiteellisen ilmaisun tai fyysisen suorituskyvyn alueella, jotta he saisivat toiminnalleen riittäviä virikkeitä. Tarvetta olisi tutkimuspohjaiseen varhaiskasvatuspalvelujen järjestämiseen ja kokeiluun ja niiden vaikuttavuuden tieteelliseen tutkimiseen sekä henkilöstön koulutuksen analyysiin lasten yksilöllisten tarpeiden huomioonottamisen näkökulmasta.

Ajankohtainen varhaiskasvatusta koskeva kysymys on tutkia lasten hyvinvoinnin kipupisteitä, jotta varhaiskasvatuspalveluilla voitaisiin antaa tarpeellista tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Lasten hyvinvointia uhkaavat monet tekijät kuten perhesuhteiden muutokset ja lisääntynyt päihteiden käyttö lapsiperheissä. Lasten elämään liittyvä kuormittuminen kaipaa lisää tutkimusta. Lapsen kehityksen kannalta läheiset ihmissuhteet ovat kaikkein merkitsevimpiä ja tunnesuhteet ovat hyvinvoinnin ydintä. Silti taloudelliset paineet ja köyhyys heijastuvat myös lasten elämään vanhempien jaksamisen myötä. Tästä syystä lapsiperheiden tukimuodot koskettavat myös varhaiskasvatuksen tutkimusta. Makrotason varhaiskasvatustutkimuksen piiriin tulisi kuulua lapsivaikutusten arvioimiseksi julkinen päätöksenteko, joka heijastuu lasten elämään.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan tutkimusjaoston raportissa¹³⁸ on kirjattu nykyiset tutkimussuuntaukset ja -alueet. Oheisessa listauksessa esitettävät tutkimussuuntaukset on kerätty yliopistojen eri varhaiskasvatuksen koulutusyksiköiden ilmoittamien tutkimuksen profiilien ja hankkeiden perusteella. Varhaiskasvatuksen tutkimussuuntauksia ovat:

- lapsen kasvu ja kehitys, kehityksen jatkumo, kehityssiirtymät
- lapsuuden tutkimus
- lasten leikin ja leikkikulttuurin tutkimus
- oppiminen varhaisvuosina, esiopetus ja siirtyminen kouluun
- opetussuunnitelmatutkimus, pedagoginen prosessi

¹³⁸ STM 2007:6.

- syrjäytyminen
- vanhemmuus ja kasvatuskumppanuus
- varhaiskasvatustyö, opettajuus
- johtajuus
- varhaiskehitys ja pikkulapsipedagogiikka
- varhaisvuosien erityiskasvatus

Yllä lueteltujen yliopistojen yksiköiden ilmoittamien tutkimusteemojen lista kuvaa joitakin keskeisiä laajoja tutkimuksellisia teemoja. Listauksesta kuitenkin puuttuvat muun muassa varhaiskasvatuksen toimivuuden ja vaikuttavuuden (laatu, arviointi, seuranta), varhaiskasvatuspalvelujen ja ohjauksen sekä ammatillisuuden ja osaamisen tutkimus.

Varhaiskasvatustutkimuksessa tarvitaan edelleen lisää sekä perus- ja soveltavaa tutkimusta. Tarvitaan sekä varhaiskasvatuksen ytimeen pureutuvaa että monitieteistä tutkimusta. Varhaiskasvatuksen kehittämistä tukisivat teemallisesti laajat tutkimusorientaatiot kuten lapsi-, perhe- ja opettajatutkimus, hallinnon tutkimus sekä rajapintojen tutkimus, jotka muodostavat lähes tutkimattoman haasteen. Näitä viimeksi mainittuja ovat mm. perhetyön, palveluohjauksen, vanhempien mielenterveyden sekä neuvolatyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tutkimusteemat.

Suomessa on tehty merkittävää kansainvälistä vertailevaa tutkimusta, mutta avainalueiden selvittäminen silläkin sektorilla on tarpeen. Nousevia, merkittäviä tutkimusaiheita ovat tulevaisuuden tutkimus, lapsia ja perheitä koskevan informaatioteknologian ja digitaalisen median sekä maahanmuuttajalapsia koskeva tutkimus.

Varhaiskasvatuksen tutkimus ja kehittämistyö edellyttävät selkeitä ja pysyviä rakenteita sekä tutkimus- ja kehittämisohjelmien rakentamista. Tutkijoiden ja kehittäjien keskinäistä yhteistyötä on tarpeen lisätä. Tutkijoiden ja kehittäjätahojen verkostoitumisella voidaan edistää monipuolista varhaiskasvatuksen tutkimusta ja kehittämistä.

Kehittäminen. *Tausta ja nykytila.* Muuttuvassa toimintaympäristössä varhaiskasvatuksen kannalta keskeiseksi kysymykseksi nousee, millainen on palvelujärjestelmän ja varhaiskasvatuksen toimijoiden kyky reagoida muutokseen ja kehittää toimintaa muutosten edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksen kehittyminen tasavertaisesti muiden sektoreiden kanssa edellyttää panostusta kehittämistoimintaan.

Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen kehittämistyötä koordinoi Stakes. Varhaiskasvatuksen alueellinen kehittämisestä kuuluu lakisääteisesti yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toimialaan.¹³⁹ 2000-luvulla varhaiskasvatuksen kehittämistyötä on toteutettu myös sosiaalialan osaamiskeskuksissa. Osaamiskeskuksien muodostuvat alueen kunnista ja kuntayhtymistä yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa. Osaamiskeskuksien kattavat kaikki Suomen kunnat niin, että suomenkielisiä sosiaalialan osaamiskeskuksia on yhteensä kahdeksan ja ruotsinkielisiä kuntia varten yksi. Osaamiskeskusten tehtävänä on osaamisen kehittäminen, esimerkiksi asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen sekä tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutuminen.¹⁴⁰ Näihin vuosiin saakka osaamiskeskuksien ovat panostaneet ja resursoineet varhaiskasvatuksen kehittämiseen eri tavoin.¹⁴¹ Joissakin

¹³⁹ Yliopistolaki 715/2004; Ammattikorkeakoululaki 351/2003.

¹⁴⁰ L 1230/2001.

¹⁴¹ L 1230/2001, Alila & Ojala, 2006.

sosiaalialan osaamiskeskuksissa toimii päätoimisia, pysyviä varhaiskasvatuksen suunnittelijoita, osassa varhaiskasvatuksen henkilöstö muodostuu hanketyöntekijöistä. Joissakin osaamiskeskuksissa varhaiskasvatuksen henkilöstöä tai kehittämishankkeita ei ole ollenkaan.

Viime vuosina varhaiskasvatuksen kehittämistoimintaa on organisoitu ja resursoitu kehittämisprojektien ja -hankkeiden kautta.¹⁴² Hankeperustaisen kehittämistyön ongelmina on ollut kehittämistyön lyhytkestoisuus ja pirstoutuneisuus. Kehittämistyön tulevaisuuden turvaaminen asetettiin yhdeksi tavoitteeksi kansallisessa sosiaalialan kehittämisohjelmassa.¹⁴³ Sen toimeenpanosuunnitelman mukaan tarkoituksena on, että pitkällä aikavälillä jokaisessa seutukunnassa on pysyvästi kehittämisyksikkö, esimerkiksi yksi päiväkotitoiminta, jolla asiakastyön lisäksi on erityinen tehtävä kehittää, kouluttaa ja arvioida sekä lisätä oman alueensa ammatillisen henkilöstön osaamista.¹⁴⁴ Ensimmäiset varhaiskasvatuksen kehittämisyksiköt ovat käynnistäneet toimintansa.¹⁴⁵

Ennakointi. Yhteistyö tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden välillä kehittyä. Varhaiskasvatuksen asema sosiaalialan osaamiskeskuksissa vahvistuu. Suomeen rakentuu kattava seudullisten kehittämisyksiköiden verkosto. Osaamiskeskusten ja kehittämisyksiköiden välinen työnjako selkiytyy, samoin niiden suhde Stakesin organisoimaan valtakunnalliseen kehittämistoimintaan.

Varhaiskasvatustutkimuksen ja kehittämisen visio

Nykytilan kuvaus ja ennakointi antavat perustan seuraavalle varhaiskasvatuksen tutkimuksen ja kehittämisen visiolle:

- Varhaiskasvatus luo perustan elinikäiselle oppimiselle, joka tässä nähdään koulu- ja institutionaalista oppimista laajempaan, koko elinkaaren muodostamana suhteena ja asenteena ympäristöön ja ilmiöihin sekä tasapainoisena persoonallisuuden kehittymisenä. Varhaiskasvatus muodostaa siten jatkumon sekä kotikasvatukseen että muuhun kasvatus- ja koulutusjärjestelmään, mutta ei välineellisesti, vaan antamalla hyvän lähtökohdan myöhemmälle oppimiselle ja kehitykselle.
- Käynnistetään varhaiskasvatuksen tutkimuksen kartoitustyö ja toteutetaan tehokas tutkimustoiminnan valtakunnallinen koordinaatio sekä laaditaan kansallinen varhaiskasvatuksen tutkimusohjelma (tutkijakoulutus ja Suomen Akatemian ohjelmat). Tutkimuksen riittävästä resursoinnista on huolehdittu. Samoin käynnistetään laajapohjainen seuruututkimus, jossa useiden vuosien ajan seurataan lasten varhaiskasvatuspalvelujen käyttöä ja kehitystä sekä vanhempien kokemuksia palvelujen saatavuudesta ja laadusta. Samassa tutkimuksessa olisi mahdollista saada tietoa lasten kuormittumisesta niin kotitilojen kuin varhaiskasvatuspalvelujen suhteen.
- Korkeatasoinen koulutus mahdollistaa myös tutkimuksen: varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toimivilla lastentarhanopettajilla on maisteritasoinen korkeakoulututkinto.

¹⁴² ks. esim. Alila & Ojala, 2006.

¹⁴³ STM 2003:20.

¹⁴⁴ STM 2003:20, Hankekokonaisuus 3.2, Hanke 3.

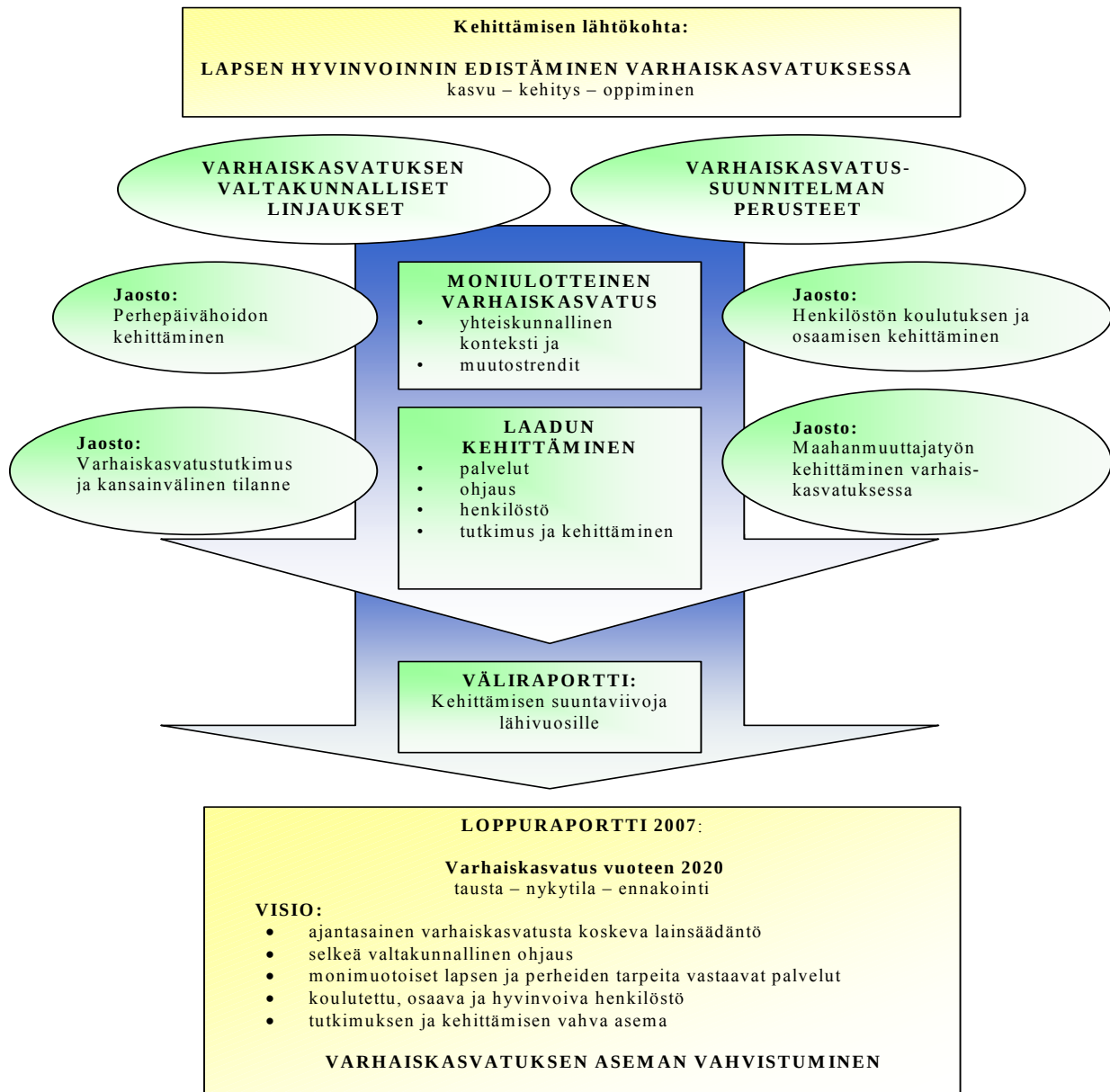
¹⁴⁵ Ks. www.stakes.fi/kehittamisyksikot; Esim. Moniku-hanke pääkaupunkiseudulla; Varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö -hanke Pohjois-Pohjanmaalla; Varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö -hanke Ruori Kaakkois-Suomen alueella.

- Vahvuutena on tutkimus. Varhaiskasvatuksen tutkimus on valtakunnallisesti koordinoitua ja kansainvälisesti tunnustettua ja tuottaa uutta tieteellistä tietoa päätöksentekoon. Varhaiskasvatuksen tutkimus on monitieteistä ja kansainvälinen yhteistyö laajaa ja merkittävää.
- Laajapohjainen ja korkeatasoinen tutkimusverkosto on kehittynyt ja tärkeimmistä ja kiireellisimmistä tutkimustarpeista käynnistetty valtakunnalliset tutkimushankkeet.
- Tutkimus kytkeytyy palvelujen kehittämiseen. Tutkimusta tehdään tiiviisti kentän ja palveluiden kehittämisen kanssa.
- Jokaisessa sosiaalialan osaamiskeskuksessa on varhaiskasvatusosaamista.
- Varhaiskasvatuksen seudullisia kehittämisyksiköitä on koko maan kattavasti. Kehittämisyksiköiden toimintaa ja tulosten levittämistä koordinoidaan valtakunnallisesti.
- Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, osaamiskeskusten ja Stakesin ja tutkimus- ja kehittämistyön työnjako on selkiintynyt ja työ tuottaa laadukasta tutkimus- ja kehittämistietoa varhaiskasvatuksen kentän käyttöön. Uuden tutkimustiedon soveltamiselle ja tiedottamiselle on rakenteet, joiden avulla tutkimustieto levitetään käytäntöön.
- Alueellinen tasa-arvo tutkimustiedon tuottamisessa toimii ja tietoa on hyvin saatavilla.
- Varhaiskasvatustiede on vakiinnuttanut asemansa yliopistoissa.

4 Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan visio ja toimenpide-esitykset vision 2020 toteuttamiseksi

4.1 Vision rakentuminen ja viitekehys

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan vision 2020 rakentuminen ja viitekehys tiivistyvät kuvaan 2.

Kuva 2. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan vision rakentuminen ja viitekehys

4.2 Varhaiskasvatuksen visio 2020

Lapset voivat hyvin varhaiskasvatuksen eri palvelujen piirissä. Varhaiskasvatussuunnitelmat toteutetaan ja niitä arvioidaan säännöllisesti. Perheiden ja lasten monimuotoiset tarpeet ja perheiden osallisuus ovat keskeisiä varhaiskasvatuspalvelujen toteuttamisessa ja suunnittelussa. Vanhemmuutta tuetaan kasvatuskumppanuuden kautta.

Varhaiskasvatuksen tehtävissä työskentelee koulutettu, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö ja henkilöstön riittävydestä on huolehdittu. Miesten osuus varhaiskasvatuksen henkilöstössä on lisääntynyt.

Varhaiskasvatuspalvelujen pedagogiikkaa kehitetään. Varhaiskasvatuksen korkeatasoisella tutkimuksella ja kehittämisellä on vakiintunut asema. Tutkimuksen ja kehittämisen tuloksia hyödynnetään päätöksenteossa ja varhaiskasvatuksen toteuttamisessa.

Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö on uudistettu tukemaan lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, ihmissuhteiden pysyvyyttä ja jatkuvuutta sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä. Lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen jatkumo kotikasvatuksen ja muun kasvatust- ja koulutusjärjestelmän välille on rakennettu. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä on selkeä ja vastuut on määriteltä.

4.3 Toimenpide-esitykset vision toteuttamiseksi

Neuvottelukunta esittää seuraavat toimenpide-esitykset varhaiskasvatuksen kehittämiseksi ja vision 2020 toteuttamiseksi.

1. Päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistaminen

Päivähoitoon liittyvän lainsäädännön kehittämisen ja uudistamisen tarpeet heijastavat yhteiskunnassa ja erityisesti varhaiskasvatuksen kentässä tapahtuneita muutoksia. Päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistaminen on varhaiskasvatuspalvelujen tulevan kehittämisen ydinasia. Päivähoitoa koskeva lainsäädäntö on uudistettu nykyistä selkeämmin myös varhaiskasvatusta koskevaksi lainsäädännöksi. Lainsäädäntö vastaa lasten ja perheiden varhaiskasvatustarpeisiin monipuolisesti ja turvaa lapsen edun ja hyvinvoinnin toteutumisen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka ja sen sisällöllinen erityislaatu huomioidaan lainsäädännössä.

Toimenpide-esityksissä nostetaan esiin joitakin kiireellisimpiä lain uudistamiseen liittyviä seikkoja, jotka liittyvät henkilöstörakenteeseen, henkilöstön ja lasten määrään, henkilöstön koulutustasoon ja osaamiseen, varhaiskasvatuksen muotojen määrittelyyn ja varhaiskasvatuksen suunnitteluun.

- Päivähoidon henkilöstön koulutustasoa nostetaan ja osaamista kehitetään. Lähihoitajien koulutus uudistetaan niin, että koulutuksessa on oma suuntautumisvaihtoehto varhaiskasvatusikäisten lasten parissa toimiville. Tämän suuntautumisvaihtoehdon suorittamisen tulee olla kelpoisuusehtona varhaiskasvatuksessa toimivilla lähihoitajilla. Myös varhaiskasvatuksessa työskenteleviltä sosionomeilta edellytetään suuntautumista varhaiskasvatukseen. Uusien perhepäivähoitajien kelpoisuusehtona on pitkällä tähtäimellä

ammattillinen perustutkinto, joka mahdollistaa toimimisen eri varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä.

- Henkilöstörakennetta muutetaan niin, että päiväkodissa tulee yhdellä kolmesta hoito- ja kasvatustehtävissä toimivasta olla kasvatustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto, yhdellä joko kasvatustieteen kandidaatin, kasvatustieteen maisterin, sosionomin (AMK) tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja yhdellä lähihoitaja- tai lastenohjaaja-tutkinto.
- Päivähoidon ryhmissä olevien lasten ja aikuisten määrää halutaan muuttaa lapsen hyvinvointia edistävään suuntaan. Lapsiryhmien koon tulee mahdollistaa laadukas ja yksilöllinen hoito, kasvatusta ja opetus sekä vastata lasten ja perheiden elämässä tapahtuviin hoidon tarpeeseen muutoksiin. Yhdessä hoidettujen lasten enimmäismäärä on säädetty siten, että lapsen suotuisa kehitys ja hyvinvointi tulee turvatuksi. Hoidosta ja kasvatuksessa vastuussa olevia aikuisia on riittävästi koko toiminta-ajan. Näin vältetään liian suuri ja lasta kuormittava lapsiryhmä, joka on riskitekijä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle.
- Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoja selkiytetään niin, että perhepäivähoidon määritelmä rajataan hallinnollisesti koskemaan yhden tai korkeintaan kahden hoitajan ryhmiä. Kolmen tai useamman kasvattajan yksiköt ovat päiväkoteja. Kahden hoitajan lapsiryhmää voidaan tarvittaessa (lasten hoitoaikojen niin edellyttäessä) täydentää kolmannen hoitajan työpanoksella työaikalainsäädännön ehtojen toteutumisen varmistamiseksi, mutta tällöin lapsiryhmää ei kasvateta kahden hoitajan ryhmästä. Päivähoitoa järjestetään erityyppisissä yksiköissä. Päivähoidon yksiköt määrittyvät toiminnasta vastaavien aikuisten ja hoidossa olevien lasten lukumäärän mukaan seuraavasti: Yhden kasvattajan yksikössä voi olla samanaikaisesti hoidossa neljä kokoaikaista ja yksi osaaikainen lapsi. Kasvattajalta edellytetään perhepäivähoitajan pätevyys. Kahden hoitajan yksikössä voi olla samanaikaisesti hoidossa kahdeksan koko- ja kaksi osaaikaista lasta. Kasvattajilla pitää olla vähintään perhepäivähoitajalta edellytetty pätevyys. Kolmen tai sitä useamman kasvattajan yksikössä lapsiryhmä noudattaa nykyisen päiväkodille määritettyä ryhmää ikärakenteen mukaan määrittyvine suhdelukuineen ja henkilöstö vastaavasti päiväkodin henkilöstölle asetettuja koulutusvaatimuksia.
- Valtakunnallisten, kunnallisten ja lapsikohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen ja suunnitelmien toteutumisen seuranta ja arviointi kirjataan päivähoitoa koskevaan lainsäädäntöön. Varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen edistää varhaiskasvatuksen sisällön ja pedagogiikan sekä ammatillisuuden kehittämistä.

2. Henkilöstön osaamisen ja koulutuksen kehittäminen

Koulutettua, osaavaa ja hyvinvoivaa henkilöstöä on alueellisesti riittävästi. Perus- ja täydennyskoulutus on laadukasta, ajantasaista ja sitä on valtakunnallisesti saatavana tarpeita vastaavasti ja kattavasti. Täydennyskoulutus on suunnitelmallista ja se perustuu työyhteisöjen ja työntekijöiden osaamisen analyysiin. Täydennyskoulutukseen rakennetaan kumulatiivisia koulutuspolkuja. Koulutusten ennakointi rakennetaan tuottamaan tietoa koulutuspaikkojen määrällisestä tarpeesta. Ennakointitieto hyödynnetään koulutuksen volyymin suunnittelussa.

Varhaiskasvatuksen nykyiset koulutukset arvioidaan. Koulutusten ja koulutusjärjestelmän säännölliseen arviointiin rakennetaan pysyvä arviointijärjestelmä. Johtamiseen liittyviä opintoja on lisätty peruskoulutukseen. Johtamisen täydennyskoulutukseen panostetaan.

Eri ammattiryhmien vastuut ja tehtäväalueet määritellään selkeästi ja eri ammattiryhmien osaaminen hyödynnetään varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvatuksen koulutukset mahdollistavat ammatillisen liikkuvuuden varhaiskasvatuksen alueella. Peruskoulutuksen jälkeinen urakehitys turvataan.

3. Varhaiskasvatuspalvelujen kehittäminen

Lapsille ja perheille tarjotaan laadukkaita varhaiskasvatuspalveluja, joissa yhdistyvät hyvä hoito, kasvatus ja opetus. Lasten ja perheiden tarpeiden ensisijaisuus on lähtökohtana palvelujen kehittämisessä. Varhaiskasvatuspalvelujen kehittäminen tapahtuu osana lasten ja perheiden palvelujen ja lasten hoidon tukijärjestelmän kokonaisuutta.

Perhe-elämän ja työn yhteensovittamista edistetään sekä palvelujärjestelmän osalta että pienten lasten vanhempien työelämäjoustojen lisäämiseksi. Lasten pitkiä päivähoitopäiviä vähennetään työelämän järjestelyillä samoin kuin päivähoidon tarvetta lapsen kannalta epämukavina aikoina.

Palveluja kehitetään joustavammiksi ja monimuotoisemmiksi esimerkiksi avointen ja osaaikaisten varhaiskasvatuspalvelujen osalta. Palveluja on riittävästi ja niitä on saatavilla perheen tarpeiden mukaan. Päivähoitomaksut eivät saa estää lapsen osallistumista palveluun.

4. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän selkiyttäminen

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä on selkeä. Ohjaustahojen tehtävät ja vastuut määritellään. Ohjaustahojen ja -tasojen välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta lisätään ja ohjauksen uusia muotoja ja tapoja kehitetään.

Varhaiskasvatuksessa on järjestelmällinen, kattava sekä pitkittäis- ja poikittaistietoa tuottava arviointijärjestelmä. Arviointijärjestelmän tuottaman tiedon kautta saatu tieto hyödynnetään varhaiskasvatustoiminnan laadun kehittämiseksi.

5. Tutkimuksen ja kehittämisen vahvistaminen

Monipuolinen ja valtakunnallisesti koordinoitu tutkimus ja kehittäminen ovat merkittävässä asemassa varhaiskasvatuksen kehityksessä. Tutkimuksen ja kehittämisen tuottamaa tietoa käytetään päätöksenteossa ja varhaiskasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen tutkimusta ja kehittämistä vahvistetaan rakenteiden, määrän, resurssien, yhteistyön, verkostoitumisen ja kansainvälisten yhteyksien osalta. Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen ohjelma linjaa ja ohjaa tutkimusta ja kehittämistoimintaa.

LÄHTEET

- Alila K. 2007. Laadun ohjaus varhaiskasvatuksessa. Asiakirja-analyysi päivähoitolain synnystä nykyhetkeen. Julkaisematon väitöskirjatutkimuksen käsikirjoitus.
- Alila K. & Ojala S. 2006. Varhaiskasvatustoiminta sosiaalialan osaamiskeskuksissa, ”Sosiaalialaan kiinteästi kuuluva varhaiskasvatus on sosiaalialan osaamiskeskustoiminnassa mukana”. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 572006.
- Alila K. & Parrila S. 2006. Perhepäivähoitohenkilöstön osaamisen haasteet –valtakunnallisen osaamiskartoituksen tuloksia. Teoksessa: Perhepäivähoidon kehittämishaasteita. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus selvityksiä 2006:17.
- Ammattikorkeakoululaki 351/2003.
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998.
- Asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulutusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista 568/2005.
- Asetus varhaiskasvatuksen neuvottelukunnasta 524/2004.
- Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 608/2005.
- Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.
- Blakemore S. J. & Frith U. 2005. "The Learning Brain. Lessons for Education: A précis" *Developmental Science*, Vol. ((6), pp. 459-471).
- Driessen G., Smit S, Slegers P. 2005. Parental involvement and educational achievement *Research Journal*. Vol. (31) 4. p. 509-532.
- Early Childhood Education and Care Policy in Finland. Ministry of Social Affairs and Health. Publications 2000:21.
- Erityisopetuksen strategia. Opetusministeriö työryhmämuistio ja selvitys 2007:4.
- Färkkilä N., Kahiluoto T. & Kivistö M. 2006. Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Syyskuu 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus selvityksiä 2006:16.
- Hallituksen esitys 155/2006 eduskunnalle laiksi kunta- ja palvelurakennemuutoksesta sekä laeiksi kuntajakolain muuttamisesta ja varainsiirtolain muuttamisesta.
- Hallituksen esitys 124/2001 eduskunnalle laiksi sosiaali- ja huoltolain 6 §:n muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Hallituksen esitys 235/2006 eduskunnalle laeiksi kansanterveyslain 6§:n, sosiaalihuoltolain 6§:n muuttamisesta ja lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta sekä lasten koti-

hoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 16§:n väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain kumoamisesta.

Hallitusohjelma 17.4.2003.

Harju H., Lindberg P. & Välimäki A-L. 2006. Päivähoidon hallinto kunnissa 2006. Stakes. Raportteja 9/2007.

Heckman J. 2007. Investing in Disadvantaged Young Children Is Good Economics and Good Public Policy. Testimony before the Joint Economic Committee. Washington C.C., June 23rd, 2007. University of Chicago.

Heikkinen V. 2007. Kielen voima. Helsinki: Gaudeamus.

Heinämäki L. 2005. Varhaista tukea lapselle: Työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes Oppaita 62.

Hiilamo H. 2007. Promoting Children's Welfare in the Nordic Countries. Luonnosraportti esitetty 8-9.11.2007 Espoossa seminaarissa: "Skapandet av en sund utvecklingsmiljö för barn och unga".

Kajanoja J. 2005. Hyvä lapsuus - avain menestyvään kansantalouteen. Teoksessa Takala, Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?

Kajanoja J. 2006. Taloudellisuus ja lastensuojelu. Esitelmä 42 Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä Hämeenlinnassa 17.10.2006.

Kananoja A., Lähtinen M., Marjamäki P., Laiho K., Sarvimäki P., Karjalainen P., Seppänen M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki. Tietosanoma 2007.

Karila K. & Nummenmaa A-R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY.

Karoly L., Kilburn J., Bigelow J., Caulkins J. and Cannon J. 2001. Assessing the Costs and Benefits of Early Childhood Intervention Programs. Overview and Application to the starting Early Starting Smart Program. RAND Publication MR1336, New York.

Kartovaara L., Rintanen H. & Säkkinen S. 2007. Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Tilastokeskus, Stakes 2007.

Kaskela M. & Kekkonen M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes Oppaita 63.

Katz L. 2003. State of the Art in Early Childhood Education 2003 EIC Document No 475 - 599.

Kinos J. 1997. Päiväkotit ammattikuntien kamppailujen kenttänä. Julkaisusarja C-osa 133. Turku. Turun yliopisto.

Laki kansanterveyslain 6§:n muuttamisesta 1328/2006.

- Laki kunta- ja palvelurakenne uudistuksesta 169/2007.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
- Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 6§:n väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain kumoamisesta 1331/2006.
- Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 1330/2006.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973.
- Laki lääninhallituksista 22/1997.
- Laki Opetushallituksesta 38/2003.
- Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta 1230/2001.
- Laki sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta 1073/1992.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005.
- Laki sosiaalihuoltolain 6§:n muuttamisesta 1329/2006.
- Lasten päivähoidon kuntatason hallinnon järjestämisvaihtoehtojen lisäämistä selvittävän työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistioita 2000:15.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lyytinen, H. (2000). Oppimisen häiriöt. Teoksessa Räsänen E., Moilanen I., Tamminen T. & Almqvist F. (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria (ss. 224-232). Helsinki: Duodecim.
- Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä 2007:6.
- Opettajakoulutus 2020. Opetusministeriö työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:44.
- Opetushallituksen määräys 43/011/2006. Määräys näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta.
- Oulasvirta L., Ohtonen J. & Stenvall J. 2002. Kuntien sosiaali- ja terveyshuollon ohjaus tasapainoista ratkaisua etsimässä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:19.
- Perhepäivähoidon kehittämisen suuntia. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä 2007:5.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Poikela E., Järvinen A. & Koivisto T. 2000. Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Remisu N. 2006. Tuhat ja yksi kieltä pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa. Selvitys varhaiskasvatuksen monikulttuurisuustilanteesta kunnan järjestämässä päivähoidossa pääkaupunkiseudulla helmikuussa 2005. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 6/2006.
- Rouhio M., Aalto H., Ivakkop T., Tsempoi T., Salah H., Huhtiniemi-Anttonen M., Gyegye, K. 2005. Maahanmuuttajatyön kehittäminen päivähoidossa. Helsinki: Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto. Selvityksiä 2005:9.
- Rutter M. 2002. Nature, Nurture and Development: From Evangelism through Science Towards Policy and Practice Child Development, vol. 73(1).
- Parrila S. (toim.) 2005. Villistä valvottuun, valvotusta ohjattuun. Perhepäivähoidon ohjauksen historia ja nykytilan haasteet. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuja 2005:4. Yliopistopaino Kustannus. Helsinki.
- Salmi M. & Lammi-Tastula J. 2004. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Stakes 2004: Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sarala A. & Sarala U. 1996. Oppiva organisaatio: oppimisen laadun ja tuottavuuden yhdistäminen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Senge P.M. 1994. The Art and Practice of the Learning Organization. New York. Currency Doubleday 1994.
- Siegler R.S. 2000. The Re-birth of Children's learning, Child Development, Vol 71(1).
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. Opetusministeriö työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43.
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982.
- Sosiaali- ja terveysalan tavoite- ja toimintaohjelma 2004–2007. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuja 2003:20.
- Stakes: Sosiaali- ja terveydenhuollon taskutieto 2006, Helsinki: Stakes.
- Stenvall J & Syväjärvi A. 2006. Onks tietoo? Valtion informaatio-ohjaus kuntien hyvinvointitehtävissä. Valtiovarainministeriön tutkimuksia ja selvityksiä 3/2006.
- Taskinen S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:25. Stakes: Helsinki.
- Taylor C, Sebastian-Gallet N. 2007. The Brain development and learning in early childhood pp. 161-183.
- Ryhmäperhepäivähoitoselvitys. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä 2007:54.
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.

- Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä 2007:7.
- Varhaiskasvatuksen kehittämisen suuntaviivoja lähivuosille. Väliraportti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työstä 2007. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä 2007:13.
- Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä 2007:6.
- Varhaiskasvatustyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö työryhmämuistioita 1999:4.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes: Oppaita 56.
- Venninen T. 2007. "Olen enemmän alkanut pohtimaan ja sanomaan ääneen mitä ajattelen": Ammatillinen kehittyminen ja yhteisöllinen palaute päiväkodin työtiimeissä. Väitöskirja. Helsinki. Helsingin yliopisto.
- Välimäki A-L. 1993. Muutoksen tarinat: Kuntaraportit lasten päivähoidon Vapaasti vastuullisesti -projektista vapaakunnissa vuosina 1990-1991. Helsinki: Stakes 1993.
- Yliopistolaki 715/2004.

Internet-lähteet

<http://edev.fi>
<http://www.intermin.fi>
<http://www.kunnat.net>
<http://www.lapsiasia.fi>
<http://www.minedu.fi/opm/koulutus/artikkelit/Bologna/index.html>
<http://www.opm.fi>
<http://www.socca.fi>
<http://www.sosiaalihanke.fi>
<http://stakes.fi/kehittamisyksikot>
<http://www.stat.fi/til/index.html>
<http://www.stm.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>
<http://www.stm.fi>julkaisut>neuvottelukunnat>
<http://www.stm.fi/sosiaalihanke>
http://www.tekes.fi/julkaisut/Finnsight_2015_tiivistelmä.pdf
http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus
<http://valtioneuvosto.fi>
<http://varttua.stakes.fi>

VARHAISKASVATUKSEN NEUVOTTELUKUNNAN JÄSENET**Puheenjohtaja**

Aino-Inkeri Hansson

Ylijohtaja, Sosiaali- ja terveysministeriö

Varapuheenjohtaja

Tarja Kahiluoto

Ylitarkastaja, Sosiaali- ja terveysministeriö

Jäsenet

Anne Laine

Projektipäällikkö

Harjavallan sosiaali- ja terveysalan
oppilaitos

Seppo Häkkinen

Kirkkoneuvos

Kirkkohallitus

Anna-Maija Haliseva-Lahtinen

Erityisasiantuntija

Kuntaliitto

Soile Oleander

Puheenjohtaja

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Juha Säkkinen

Lehtori

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Minna Pirttijärvi

Sopimustoimitsija

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

Matti Heikkilä

Ylijohtaja

STAKES (10/2005 asti)

Anna-Leena Välimäki

Kehittämispäällikkö

Henkilökohtaiset varajäsenet

Anne Lehosvuo-Halmela

Lto, KM, NTM

Espoon seudun koulutuskuntayhtymä
Omnia

Heljä Petäjä

Työalasihteeri

Kirkkohallitus

Sami Uotinen

Neuvotteleva lakimies

Kuntaliitto

Ritva Semi

Erityisasiantuntija

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Raija Yliniemi

Lehtori

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

Minna Koivuniemi

Sopimustoimitsija

Kunta-alan ammattiliitto KTV ry (10/2005
asti)

Riitta Vehovaara

Koulutustoimitsija

JHL ry (10/2005 alkaen)

Matti Heikkilä

Ylijohtaja

STAKES (10/2005 alkaen)

Anna-Leena Välimäki

Kehittämispäällikkö

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES (10/2005 alkaen)

Kari Ilmonen
Neuvotteleva virkamies
Sosiaali- ja terveysministeriö STM

Jari Rajanen
Opetusneuvos
Opetusministeriö OPM

Toivo Haataja
Lääninsosiaalitarkastaja
Etelä-Suomen lääninhallitus

Lea Pulkkinen
Professori
Jyväskylän yliopisto

Pentti Hakkarainen
Professori
Oulun yliopisto

Kirsi Alila
Erityissuunnittelija
Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus (8/2006 asti)

Anna-Maija Puroila
Kehittämispäällikkö
Oulun seudun ammattikorkeakoulu (8/2006 alkaen)

Ritva Pesonen
Puheenjohtaja
Suomen Lastenhoitoalan liitto, STTK

Pirjo Honkavaara
Suunnittelija
Lastensuojelun keskusliitto ry (YTY ry)

Seppo Leinonen
Päiväkodinjohtaja
Jyväskylän kaupunki

Nina Fabricius
Dagvårdschef
Svensk socialservice, Helsingfors

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES (10/2005 asti)

Riitta Sääntti
Neuvotteleva virkamies
Sosiaali- ja terveysministeriö STM

Eeva-Riitta Pirhonen
Johtaja
Opetusministeriö OPM

Maija Pelkonen
Lääninsosiaalitarkastaja
Oulun lääninhallitus

Paula Määttä
Professori
Jyväskylän yliopisto

Mikko Ojala
Professori
Helsingin yliopisto

Anna-Maija Puroila
Kehittämispäällikkö
Oulun seudun ammattikorkeakoulu (8/2006 asti)

Seija Junno
Suunnittelija
Pikassos Oy (8/2006 alkaen)

Merja Merasto
Osastopäällikkö
Tehy (5/2007 asti)

Pirjo Somerkivi
Toiminnanjohtaja
Suomen vanhempainliitto

Hannu Paavola
Lastentarhanopettaja
Jyväskylän kaupunki

Per-Erik Weckström
Avdelningschef
Folkhälsans förbund

Eero Lahtinen
Ylilääkäri
Sosiaali- ja terveysministeriö STM
(3/2007 asti)

Marjaana Pelkonen
Ylitarkastaja
STM (3/2007 alkaen)

Hely Parkkinen
Opetusneuvos
Opetushallitus OPH

Sihteerit

Merja Kivistö
Ylitarkastaja
STM (8/2006 asti)

Päivi Lindberg
Erikoissuunnittelija
STAKES (5/2007 asti)

Tarja Varis-Gogulski
Osastosihteeri
STM (8/2007 asti)

Pysyvät asiantuntijat

Maini Kosonen
Hallitusneuvos
STM

Eeva-Sisko Vaalgamaa
Teologian tohtori, Kappalainen
Lappeenrannan seurakunta

Marjaana Pelkonen
Ylitarkastaja
Sosiaali- ja terveysministeriö STM
(3/2007 asti)

Varajäsentä ei nimetty

Kristiina Laitinen
Ylitarkastaja
Opetushallitus OPH (12/2005 asti)

Kirsi Alila
Ylitarkastaja
STM (8/2006 alkaen)

Eeva-Liisa Kronqvist
Erikoissuunnittelija
STAKES (8/2007 alkaen)

Kristiina Malmström
Osastosihteeri
STM (9/2007 alkaen)

Anna Tuliharju
LL, Lastenpsykiatrian erikoislääkäri
KYS nuorisopsykiatrian klinikka

Anu Vehviläinen
toiminnanjohtaja
Mannerheimin lastensuojeluliitto (8/2006
asti)

**VARHAISKASVATUKSEN NEUVOTTELUKUNNAN KUULEMAT ASiantun-
TijAT**

- 12.5.2005** *Pirjo Sarvimäki, sosiaali- ja terveysministeriö:* Sosiaalialan kehittämishankkeen alahankkeen 'Henkilöstön saanti, osaaminen ja työolojen kehittäminen' esittely.
- 22.9.2005** *Liisa Heinämäki, Stakes:* Varhaisen tuen näkökulma – Vartu-hankkeen esittely.
- 22.9.2005** *Paula Määttä, Jyväskylän yliopisto:* Varhaisvuodet ja erityiskasvatus – VARHE-tutkimushankkeen esittely.
- 22.9.2005** *Marjaana Pelkonen, sosiaali- ja terveysministeriö:* Terveystuon näkökulma erityiseen tukeen
- 24.11.2005** *Tuija Portell ja Maili Malin, Stakes:* Varhaiskasvatuksen laadunhallinta ja ohjaus – Valoa II -hankkeen esittely.
- 24.11.2005** *Marja Kaskela ja Marjatta Kekkonen, Stakes:* Kasvatuskumppanuushankkeen esittely.
- 21.9.2006** *Lauri Pelkonen, sosiaali- ja terveysministeriö:* Valmisteilla oleva sosiaalihuoltolain 6 §:n ja kansanterveystlain 6 §:n muutos.
- 21.9.2006** *Maria Kaisa Aula, sosiaali- ja terveysministeriö:* Lapsiasiavaltuutetun työ ja varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet lapsiasiavaltuutetun näkökulmasta.
- 19.4.2007** *Pirjo Sarvimäki, sosiaali- ja terveysministeriö:* Sosiaalialan henkilörakenteen ja -mitoituksen valmisteluvaihe.
- 20.9.2007** *Riitta Viitala, Stakes:* Perhe-hankkeen esittely.

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

PL 33, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin (09) 160 74176
Telekopio (09) 160 74328
e-mail: tiedote@stm.fi

STM TIEDOTTA

Helsinki 22.2.2007

86 / 2007

Julkinen kello 9.00

LIITE 3

Varhaiskasvatusta lapsen ja perheen ehdoilla

Lapsia ja perhettä koskevan palvelujärjestelmän kehittämisen tulee perustua ensisijaisesti lapsen ja perheen näkökulmiin sekä lapsen hyvinvoinnin edistämiseen, ei pelkästään talouden ja työelämän ehtoihin. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta luovutti peruspalveluministeri **Liisa Hyssälälle** väliraporttinsa, jossa esitetään varhaiskasvatukseen liittyviä toimenpide-ehdotuksia seuraavaan hallitusohjelmaan. Sosiaali- ja terveysministeriön johtama laaja-alainen neuvottelukunta on tuottanut väliraportin ja kolme jaostoraporttia, joissa kaikissa käsitellään varhaiskasvatuksen kehittämistarpeita.

Neuvottelukunnan alaiset jaostot ovat valmistelleet neuvottelukunnalle keskeisiä varhaiskasvatuksen kehittämistarpeita ja konkreettisia toimenpide-esityksiä sekä tuottaneet materiaalia neuvottelukunnan varhaiskasvatuksen visiotyöskentelyyn. Raporttien ja toimenpide-ehdotusten sekä neuvottelukunnassa käydyn keskustelun pohjalta neuvottelukunta on linjannut kiireellisimmät varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet, jotka on kirjattu väliraportointiin.

Väliraportissa esitetään mm., että lapsia ja perhettä koskevan palvelujärjestelmän kehittämisen on perustuttava ensisijaisesti lapsen ja perheen näkökulmiin ja lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja hyvinvointi. Väliraportissa esitetään myös varhaiskasvatuspalvelujen kehittämistä monimuotoisemmiksi avoimien ja osa-aikaisten varhaiskasvatuspalvelujen kautta. Myös työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista tulee edistää ja pienten lasten tukijärjestelmää kehittää. Päivähoidon lainsäädännön uudistamista tulee jatkaa tekemällä varhaiskasvatus näkyväksi osaksi päivähoidon sisältöjä. Lainsäädännön uudistamista pidetään tärkeänä myös esimerkiksi päivähoidon henkilöstöön, henkilöstön ja lasten määrään, erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluihin sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin liittyen.

Säädösmuutosesityksiä neuvottelukunnan alajaostoilta

Henkilöstön koulutuksen ja osaamisen kehittämiseen keskittyneen jaoston toimenpide-esitykset jakautuvat säädösmuutoksiin ja kehittämistoimenpiteisiin. Jaosto esittää päiväkodin henkilöstörakenteeseen ja henkilöstön kelpoisuuksia koskeviin säädöksiin muutoksia. Kehittämistoimenpiteet jakaantuvat henkilöstöä, koulutusta, osaamista ja tutkimus- ja ke-

hittämistoimintaa koskeviin toimenpide-ehdotuksiin. Henkilöstön kehittämistoimenpiteenä esitetään mm., että sijaisten riittävydestä ja sijaisjärjestelyjen toimivuudesta huolehditaan. Koulutusta koskevana ehdotuksena tuodaan esiin esimerkiksi eri koulutusasteilla tapahtuvan varhaiskasvatuskoulutusten arviointi. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisen osaamisen jatkuvaan kehittämiseen ja työssä jaksamiseen tulee kiinnittää huomiota.

Neuvottelukunnan *varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne –jaosto* esittää raportissaan varhaiskasvatuksen tutkimustoiminnan valtakunnallista koordinoitua ja tutkimuksen vahvistamista voimavaroja lisäämällä. Varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämisresurssit ja rakenteet tulee turvata. Jaosto korostaa myös tutkimustiedon levittämisen kanavien kehittämistä ja tutkimuksen, päätöksenteon, kehittämistyön ja käytännön varhaiskasvatuksen yhteistyön ja vuorovaikutuksen edistämistä.

Perhepäivähoidon kehittämiseen keskittynyt jaosto nostaa esiin hoitomuodon säilyttämisen ja kehittämisen näkökulman. Perhepäivähoitoa tulee kunnissa kehittää vanhempien toiveen mukaisessa laajuudessa ja muodossa siten, että perhe voi halutessaan valita lapsensa hoitomuodoksi myös perhepäivähoidon. Perhepäivähoitojaosto esittää kehittämistoimenpiteitä myös perhepäivän erityisen tuen toteuttamiseen, perhepäivähoidon esimiestehtävien, ohjauksen hoitamiseen ja perhepäivähoidon ryhmäkokoon. Ryhmäperhepäivähoidon osalta esitetään toteutettavaksi selvitystä. Jaosto ottaa kantaa myös perhepäivähoidon työolosuhteiden kehittämiseen, vuoro- ja varahoitoon, sekä perhepäivähoitoon osana kunnan varhaiskasvatuspalvelujen kokonaisuutta.

Lisätietoja:

ylitarkastaja Tarja Kahiluoto p. 050 380 6527

ylitarkastaja Kirsi Alila p. 050 4638723

Neuvottelukunnan väliraportti ja jaostojen itsenäiset raportit ovat saatavilla sähköisessä muodossa ministeriön nettisivuilta kohdasta www.stm.fi > Julkaisut > neuvottelukunnat.

Selvityksiä 2007:13. Varhaiskasvatuksen kehittämisen suuntaviivoja lähivuosille. Väliraportti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työstä.

Selvityksiä 2007:5. Perhepäivähoidon kehittämisen suuntia.

Selvityksiä 2007:6. Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys.

Selvityksiä 2007:7. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

PL 33, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin (09) 160 74176
Telekopio (09) 160 74328
e-mail: tiedote@stm.fi

STM TIEDOTTA

Helsinki 22.2.2007

87 / 2007

Julkinen kello 9.00

LIITE 4

Ministeri Hyssälä: Päivähoito on lasten tasa-arvoa

Päivähoito nousee keskusteluun usein pelkästään menoeränä. Päivähoito on kuitenkin lapsiperheiden olennainen palvelu, jolla vaikutetaan lasten ja koko perheen hyvinvointiin. Varhaiskasvatuksella edistetään lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Kaikille lapsille tarkoitetut päivähoitopalvelut turvaavat lasten välisen tasa-arvon riippumatta perheen taloudellisesta asemasta tai asuinpaikasta, toi peruspalveluministeri **Liisa Hyssälä** esille puhuessaan varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan väliraportoinnin luovutustilaisuudessa 22.2.2007 Helsingissä.

Perheille on tarjottava enemmän avoimia ja osa-aikaisia varhaiskasvatuspalveluita vaihtoehtona kokopäiväiselle päivähoidolle. Palveluja on varhaiskasvatuksessa monipuolistettava, jotta ne sopisivat paremmin perheiden erilaisiin elämäntilanteisiin. Näistä asioista on sovittava yhdessä perheiden kanssa.

Ministeri Hyssälän mukaan kunnissa on huolehdittava riittävästä ja ammattitaitoisesta varhaiskasvatuksen henkilöstöstä ja toimivista sijaisjärjestelyistä. Tämä on varhaiskasvatuksen tärkein laatutekijä. Päivähoidossa on myös osattava tunnistaa erityistarpeet ja järjestää tukitoimia, jotta jokaisen lapsen myönteistä kasvua voidaan edistää. Tätä osaamista on vahvistettu kuluvan vuoden alusta, kun erityislastentarhaopettajien määrää lisättiin valtion budjetissa.

Laadukkaan ja monipuolisen päivähoitojärjestelmän turvaaminen ja kehittäminen on perheiden ja lasten kannalta ensiarvoisen tärkeää. Hyvä ja turvallinen päivähoitojärjestelmä antaa myös naisille tasa-arvoisen mahdollisuuden osallistua työelämään. Perheet tarvitsevat erilaisia vaihtoehtoja lasten hoitamiseen elämäntilanteiden mukaan: päivähoitoa, kotihoitoa, kerhoja ja muita osa-aikaisia ratkaisuja. Lapsiin ja perheisiin investoiminen ei mene koskaan hukkaan, totesi peruspalveluministeri Hyssälä.

STM:n tiedotteet Internetissä
<http://www.stm.fi/>

valitse Tiedotteet

Tiedotejakelun osoitemuutokset:
tiedote@stm.fi

HENKILÖSTÖN KOULUTUKSEN JA OSAAMISEN KEHITTÄMISEN JAOSTON TOIMIKAUSI, JÄSENET JA TOIMENPIDE-ESITYKSET

Toimikausi: 24.11.2005 - 31.12.2006

Puheenjohtaja: Anna-Leena Välimäki, Stakes

Jäsenet: Nina Fabricius, Helsingfors stad
Tarja Kahiluoto, sosiaali- ja terveysministeriö
Kirsti Karila, Tampereen yliopisto
Marja-Kaarina Koskinen, STTK ry
Anne Laine, Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos
Armi Mikkola, opetusministeriö
Seija Mutikainen, Akava ry
Hannu Paavola, Jyväskylän kaupunki
Juha Säkkinen, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Riitta Vehovaara, SAK ry

Sihteerit: Merja Kivistö, sosiaali- ja terveysministeriö (8/2006 asti)
Kirsi Alila, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, SOCCA (8/2006 asti)
Kirsi Alila, sosiaali- ja terveysministeriö (8/2006 alkaen)
Anna-Maija Puroila, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (8/2006 alkaen)

Toimenpide-esitykset:

Jaoston yleiset varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutukseen ja osaamiseen liittyvät linjaukset:

- 1) Varhaiskasvatuksen ammattien vetovoimaisuudesta tulee huolehtia.
- 2) Koulutetun ja osaavan henkilöstön riittävydestä ja saatavuudesta tulee huolehtia sekä alueellisesti että työyksiköiden tasolla.
- 3) Päivähoidon henkilöstörakennetta tulee kehittää moniammatilliselta pohjalta. Kehittämistyössä tulee huolehtia siitä, että eri ammattiryhmien työtehtävät ja vastuut on selkeästi määritelty ja ammattiryhmien ydinosaamisen alueet tulevat hyödynnetyksi.
- 4) Henkilöstön koulutustasoa on kohotettava.
- 5) Varhaiskasvatuksen koulutuksen alueellisesta kattavuudesta ja riittävydestä on huolehdittava.
- 6) Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisen osaamisen jatkuvaan kehittämiseen ja työssä jaksamiseen tulee kiinnittää huomiota.
- 7) Varhaiskasvatuksen johtamista tulee kehittää.
- 8) Varhaiskasvatustyön kehittämis- ja tutkimustoimintaa tulee edistää.

Jaoston varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutusta ja osaamista koskevat toimenpite-ehdotukset:

I SÄÄDÖSMUUTOKSET

1. Muutetaan päiväkodin henkilöstörakennetta koskevia säädöksiä. (STM)

- 1.1 Päiväkodissa tulee yhdellä kolmesta hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla olla KK/KM¹⁴⁶ –tutkinto, yhdellä joko KK/KM tai sosionomi (AMK) –tutkinto ja yhdellä lähihoitaja- tai lastenohjaajatutkinto.

2. Muutetaan henkilöstön kelpoisuuksia koskevia säädöksiä. (STM)

- 2.1 Varhaiskasvatuksen tehtävissä toimiville lähihoitajille kelpoisuusehtona tulee olla oma, lasten parissa tehtävän työn suuntautumisvaihtoehdon/koulutusohjelman suorittaminen.
- 2.2 Uusien perhepäivähoitajien kelpoisuusehtona tulee olla perhepäivähoitajan ammattitutkinto.
- 2.3 Päivähoidon erityiskasvatuksessa työskentelevien avustajien kelpoisuusvaatimuksena tulee olla vähintään soveltuva ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto.
- 2.4 Päivähoidon hallinnollisissa johtotehtävissä tulee olla kelpoisuutena soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy riittävä varhaiskasvatuksen perehtyneisyys ja riittävä johtamistaito. Päivähoidon kasvatusorganisaatioiden ammatillisissa johtotehtävissä kelpoisuutena tulee olla soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajakelpoisuuden antavat opinnot sekä riittävä johtamisosaaminen.

II KEHITTÄMISTOIMENPITEET

3. Henkilöstöä koskevat kehittämistoimenpiteet

- 3.1 Kehitetään varhaiskasvatuksen henkilöstöä koskevaa systemaattista tilastointia ja seuranta. (STM, Stakes, Tilastokeskus)
- 3.2 Selkiytetään päivähoidon eri ammattiryhmien työtehtäviä ja vastuualueita sekä työssä tarvittavaa ydinosaamista. (STM, Stakes, kunnat, osaamiskeskukset, tutkimus- ja koulutuslaitokset)
 - Selkiytetään moniammatillisuuden toteuttamisen edellytyksiä.
 - Selkiinnytetään perhetyön ja perhetyöntekijöiden asemaa ja suhdetta varhaiskasvatukseen.
 - Selkiytetään varhaiskasvatuksessa toimivien lastentarhanopettajien, kasvatustieteen kandidaattien / kasvatustieteen maistereiden ja sosionomien (AMK) työtehtävät ja ammattinimikkeet.
 - Kasvatustieteen maistereille luodaan selkeämpi ammatillinen ja palkkauksellinen tehtäväkenttä.
- 3.3 Huolehdataan erityislastentarhanopettajien riittävydestä. (Kunnat)
- 3.4 Suomi/ruotsi toisena kielenä –opettajien määrää tulee lisätä.
- 3.5 Huolehdataan sijaisten riittävydestä ja sijaisjärjestelyjen toimivuudesta ja pysyvistä rakenteista sekä perhepäivähoidossa että päiväkotitoiminnassa. (Kunnat, lääninhallitukset)

¹⁴⁶ KK= kasvatustieteen kandidaatti, KM= kasvatustieteen maisteri

- 3.6 Kiinnitetään huomiota erityiskasvatuksen tehtävissä toimivien avustajien koulutus-tasoon ja työsuhteisiin. (Kunnat)
- 3.7 Perhepäivähoitajan ammattitutkinnon suorittamisesta tulee luoda kannustava siten, että tutkinnon suorittaminen huomioidaan hoitajien palkkauksessa. (Kunnat, Työ-markkina-osapuolet)

4. Koulutusta koskevat kehittämistoimenpiteet

- 4.1 Kehitetään varhaiskasvatuksen koko henkilöstön koulutustarpeiden ennakointia seu-ranta- ja tilastointitietojen pohjalta. (STM, OPM, Stakes, OPH)
- 4.2 Varhaiskasvatuksen tarvitaan kattava teema-arviointi osana koulutusten arviointipro-sessia (STM ja OPM valmistelevat esityksen koulutuksen arviointineuvostolle).
Arvioinnissa tulisi huomioida esimerkiksi seuraavia asioita:
 - Varhaiskasvatuksen koulutusten opetussuunnitelmia tulee kehittää.
 - Lastentarhanopettajien kelpoisuusvaatimukseksi pidemmällä tähtäimellä ylempi korkeakoulututkinto (KM).
 - Ammattitutkintojen asema ja suhde perustutkintoihin on selvitettävä.
 - Arvioidaan erityisopettajanopintojen (ELTO) muuttamista jatkossa ylemmäksi korkeakoulututkinnoksi (KM).
 - Arvioidaan kahden eri koulutusvaihtoehdon (VEO, erityisopettaja) tarkoituksen-mukaisuus erityislastentarhanopettajakelpoisuuden saavuttamiseksi.
 - Osana työvoimatarpeen arviointia ennakoidaan pedagogisen koulutuksen saanei-den lastentarhanopettajien tarve.
 - Huolehditaan riittävästä pedagogisen koulutuksen saaneiden kasvatustieteen kan-didaattien kouluttamisesta.
 - Huolehditaan kasvatustieteen, erityisesti varhaiskasvatuksen maistereiden riittä-västä koulutuksesta.
- 4.3 Lähihoitajakoulutusta tulee kehittää siten, että siinä olisi oma suuntautumisvaihtoehto/koulutusohjelma lasten parissa tehtävään työhön. (OPH, Stakes)
- 4.4 Perhepäivähoitajan näyttötutkinnon tulee perustua vahvaan työntekijän työkokemukseen ja valmistaviin opintoihin. (OPH, Stakes)
- 4.5 Kehitetään varhaiskasvatuksen johtamiseen liittyvää koulutusta (STM, OPM, Oppi-laitokset)
- 4.6 Kehitetään työvälineitä henkilöstön täydennyskoulutuksen vaikuttavuuden arviointiin ja seurantaan. (Stakes, osaamiskeskukset, kunnat)
- 4.7 Kehitetään varhaiskasvatuksen täydennyskoulutuksen seurantaan valtakunnallisesti ja alueellisesti. (STM, OPM, Stakes, työmarkkinalaitos, osaamiskeskukset, kunnat)
- 4.8 Kehitetään täydennyskoulutuksen kannustavuutta. (Kunnat, työmarkkinalaitos)
- 4.9 Pyritään huolehtimaan varhaiskasvatuskoulutuksen alueellisesta kattavuudesta ja riit-tävyydestä sekä ruotsinkielisen koulutuksen saatavuudesta. (Oppilaitokset, OPM)
- 4.10 Huolehditaan erityislastentarhanopettaja –koulutuksen riittävyyydestä (OPM, oppilai-tokset)
- 4.11 Selvitetään muun kuin suomenkielisen varhaiskasvatuskoulutuksen nykytilanne.
- 4.12 Monikulttuurisuus tulee huomioida entistä paremmin varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksissa. (Oppilaitokset)

5. Osaamista koskevat kehittämistoimenpiteet

- 5.1 Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisen osaamisen jatkuvaan kehittämiseen ja työssä jaksamiseen tulee kiinnittää huomiota. (Kunnat)
- 5.2 Vahvistetaan henkilöstön osaamista seuraavilla alueilla (Oppilaitokset, kunnat):
 - lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen sekä niihin liittyvien prosessien ja riskien tunnistaminen ja varhainen tukeminen
 - varhaiskasvatussuunnitelmatyö
 - tietoteknologia
 - yhteistyö vanhempien kanssa ja kasvatuskumppanuus
 - kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus
 - terveyden edistäminen
- 5.3 Kehitetään varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämistyöhön liittyvää osaamista. (Yliopistot, ammattikorkeakoulut, sosiaalialan osaamiskeskukset, kunnat, Stakes)

6. Tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevat toimenpiteet

- 6.1 Turvataan varhaiskasvatuksen tutkimus- kehittämistyön resurssit ja rakenteet koko maan alueella. (STM, Stakes, yliopistot, ammattikorkeakoulut, osaamiskeskukset, kunnat)
- 6.2 Vahvistetaan varhaiskasvatuksen asiantuntemusta sosiaalialan osaamiskeskuksissa. (STM, sosiaalialan osaamiskeskukset)
- 6.3 Varhaiskasvatuksen tieteenalaa ja tieteellistä jatkokoulutusta tulee kehittää.
- 6.4 Varhaiskasvatuksen perus- ja soveltavaa tutkimustoimintaa tulee edistää.
- 6.5 Varhaiskasvatuksen tutkimuksen rahoitusjärjestelmää tulee kehittää.

PERHEPÄIVÄHOIDON KEHITTÄMISEN JAOSTON TOIMIKAUSI, JÄSENET JA TOIMENPIDE-ESITYKSET

Toimikausi:	24.11.2005 – 31.12.2006
Puheenjohtaja:	Kari Ilmonen, sosiaali- ja terveysministeriö
Jäsenet:	Toivo Haataja, Etelä-Suomen lääninhallitus Anna-Maija Haliseva-Lahtinen, Suomen Kuntaliitto Anne Lehosvuo-Halmela, Espoon terveys- ja sosiaalialan oppilaitos Minna Pirttijärvi, SAK ry (KTV) Terhi Soittila, Hauhon kunta Sanna Parrila, Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus (2/2006 alkaen)
Sihteerit:	Sanna Parrila, Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus (2/2006 asti) Liisa Heinämäki, Stakes (2/2006 alkaen)

Toimenpide-esitykset:

Yhteenveto ja linjaukset

Perhepäivähoitoa tulee kunnissa kehittää vanhempien toiveen mukaisessa laajuudessa ja muodossa siten, että perhe itse voi lapsen iästä riippumatta valita hoitomuodon.

Perhepäivähoidon vahvuuksia ovat pienen ryhmän tuoma rauhallisuus, kokonaisvaltaisuus ja yksilöllisyys sekä ammatillisen kasvattajan toteuttama laadukas varhaiskasvatus erikäisten lasten ryhmässä. Perhepäivähoidossa hoitajan ja lasten välille rakentuu vahva suhde, koska hoitaja on läsnä päivän eri tilanteissa; hoitajan kodissa annettavassa perhepäivähoidossa koko lapsen hoito-päivän. Lisäksi perhepäivähoidossa on mahdollisuus tutustua hyvin lapsen perheeseen ja tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään.

Hoitomuotona perhepäivähoito on joustava ja muuntautumiskykyinen tapa järjestää varhaiskasvatuspalveluita. Perhepäivähoidolla voidaan vastata nopeasti muuttuviin palvelujen tarpeisiin sekä määrällisesti että laadullisesti. Perhepäivähoidossa kehitetään jatkuvasti uusia toimintamuotoja ja -tapoja vastauksena perheiden tarpeisiin. Hyvän varhaiskasvatuksen tarjoaminen lapselle edellyttää osaavaa henkilöstöä ja hyvin organisoitua ohjausta ja johtamista.

Ammattilaiselle perhepäivähoito tarjoaa itsenäisen ja monipuolisen työkentän, jossa on mahdollisuus käyttää ja täydentää omaa osaamistaan ja ammattitaitoaan. Perhepäivähoidossa on nykyisin myös valittavissa erilaisia toiminnan ympäristöjä. Perhepäivähoito on kehittynyt varhaiskasvatuksen ammatiksi. Joitain perhepäivähoidolle ominaisia työolosuh-

teiden kysymyksiä kehittämällä voitaisiin perhepäivähoitajien työssä jaksamista merkittävästi lisätä.

Perhepäivähoidon säilyttämisen ja kehittämisen kannalta ydinasia on perhepäivähoidon arvostus. Perhepäivähoitajalle hänen työnsä arvostus konkretisoituu asiakkaiden palautteen lisäksi hyvän ohjauksen kautta, mikä edellyttää myös esimiehen laadukasta työskentelyä mahdollistavia olosuhteita. Pedagogisen ohjauksen saaminen, koulutusmahdollisuus ja ammatillista kasvua tukeva toiminta työyhteisössä osoittavat työn arvostusta.

Hoitomuotona perhepäivähoidon arvostus näkyy sen osallisuutena yhteistyö - ja toimintasuhteissa ja perhepäivähoidon roolissa kunnan palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhteiskunnallisesti perhepäivähoidon arvostusta lisää sen näkyvyys, henkilöstön, viranomaisten ja median tapa tuoda perhepäivähoito hyvänä hoitomuotona esiin.

Perhepäivähoidon säilyttämiseen ja kehittämiseen tähdättäessä perhepäivähoidon alajaosto nostaa esiin joitain keskeisiä linjauksia ja toimenpide-ehdotuksia. Linjausten tausta ja perustelut on esitetty raportissa aiemmin. Linjaukset koskevat erityistä tukea perhepäivähoidossa, perhepäivähoidon esimiestehtäviä ja ohjausta, perhepäivähoidon ryhmäkokoja, ryhmäperhepäivähoitoa, työolosuhteiden kehittämistä, varahoitoa ja vuoroa sekä perhepäivähoidon kehittämistä osana koko päivähoidon järjestelmää.

Erityinen tuki perhepäivähoidossa

Linjaus

Varhaiskasvatuksen linjaukset (2002) ohjaavat inklusiiviseen päivähoitoon, jossa jokainen lapsi menee hoitoon sinne minne menisi ilman tuen tarvettaankin. Tämä korostaa perhepäivähoitoon ulottuvan tuen tarpeellisuutta. Lapsen tulee saada tarvitsemaansa tukea ja ohjausta vanhempien valitsemasta hoitomuodosta riippumatta. Perhepäivähoitaja tarvitsee ohjaajan ja / tai erityislastentarhanopettajan tai muun asiantuntijan tukea lapsen erityisen tuen tarpeen kohtaamisessa perhepäivähoidossa. Erityisen tuen järjestämisen ja sen eri vaiheisiin liittyvä perhepäivähoitajan tukeminen ei välttämättä ole perhepäivähoidon esimiehen osaamis- ja työaluetta, mutta esimiehen yhtenä tehtävänä on varmistaa tuen ja ohjauksen mahdollisuus perhepäivähoitajalle.

Perhepäivähoidon vahvuudet erityisen tuen järjestämisessä tulisi nostaa näkyvämmiin esiin, mutta perustellusti ja toimintamalleja rakentaen.

Toimenpiteet

Kunnassa tulee olla suunnitelmalliset ja selkeät rakenteet perhepäivähoidossa järjestettävää erityistä tukea varten, mikä tulee näkyä osana ohjauksen järjestelmää:

- Päivähoidon erityispalvelut tulee ulottaa perhepäivähoidon käyttöön.
- Perhepäivähoitajien erityisen tuen osaamista tulee vahvistaa koulutuksella ja työnohjauksella.

Lisäksi perhepäivähoidon mahdollisuuksia toteuttaa erityistä tukea tulee valtakunnallisesti systemaattisesti arvioida ja hyvistä käytännöistä tuottaa mallinnuksia.

Perhepäivähoidon esimiestehtävät ja ohjaus

Linjaus

Perhepäivähoidon esimiestehtävien ja ohjauksen muodot, tavat ja työtehtävät ovat hyvin monimuotoisia ja vaihtelevia, ja ne kaipaavat selkeyttämistä. Perhepäivähoidon esimiehen tehtäviin kuuluvat pedagogisen johtamisen ja ohjauksen lisäksi monenlaiset henkilöstö- ja taloushallintoon, asiakaspalveluun, päivähoidon kehittämiseen ja käytännön esimiestehtäviin liittyvät tehtävät. Parrilan (2005) selvityksen mukaan perhepäivähoidon esimiehet kokevat työnsä keskeisimpänä ongelmana ajan puutteen pedagogisen ohjauksen toteuttamiseen. Koko päivähoitokentän johtajuus kaipaakin selkeyttämistä ja vahvistamista, niin myös perhepäivähoidon johtajuus.

Yksityisen perhepäivähoidon kokonaisvaltaista valvontaa ei voida toteuttaa ilman ohjauksellista sisällöllistä osaamista ja perhepäivähoidon lainsäädännön ja toimintamuotojen tuntemusta.

Toimenpiteet

Perhepäivähoidon esimiehen tehtävien mitoituksessa kunnassa on huomioitava sekä hallinnollisen ja johtajuuden että pedagogisen johtajuuden tehtävät siten, että pedagoginen ohjaus mahdollistuu. Tehtävien mitoituksessa on huomioitava ohjattavien toimintamuotojen erilaiset haasteet, ja kunnilla tulee olla käytettävissä riittävien resurssien lisäksi toimintamalleja sekä laatusuosituksia ohjausjärjestelmän mitoituksesta sekä muusta rakenteesta.

Pedagogisen johtamisen ja ohjauksen erilaisia muotoja ja menetelmiä tulee systemaattisesti kehittää ja dokumentoida, ja hyvien käytäntöjen jakamista on tuettava valtakunnallisesti.

Perhepäivähoidon esimiesten osaamista tulee tukea sekä perusopinnoissa että täydennyskoulutuksella.

Yksityisiä sosiaalipalveluita käsittelevää lainsäädäntöä tulee tarkentaa, jotta yksityisen perhepäivä-hoidon ohjaus- ja vastuukysymykset voidaan selkeyttää.

Perhepäivähoidon ryhmäkoko

Linjaus

Perhepäivähoidon kehittämisjaosto pitää suhdelukua 1:4(½) lähtökohtaisesti hyvänä eikä näe tarvetta sen muuttamiseen. Ryhmän koon ohella perhepäivähoidossa tavoitteena on ikärakenteeltaan toimiva ryhmä, jossa ei ole liian montaa pientä lasta.

Toimenpide

Muutetaan päivähoitolakia siten, että viides eli osapäivähoitoinen lapsi voi olla muukin kuin esikoulu- ja kouluikäinen. Niissä tilanteissa, joissa omassa kodissaan työskentelevän perhepäivähoitajan lapsiryhmästä jo kaksi samanaikaisesti hoidossa olevaa on alle kolmevuotias, ns. viidennen, osapäivähoitoisen lapsen tulee olla vähintään 3 -vuotias. Vastaa-

van ikärakenteen tulee toteutua myös ryhmäperhepäivähoidon ryhmässä eli kahden hoitajan yksikössä.

Ryhmäperhepäivähoito

Linjaus

Ryhmäperhepäivähoitoon nykymuodossaan liittyy vahvasti sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. Vahvuuksia ovat pienet, perhepäivähoidon omaiset ryhmät kahden hoitajan ryhmässä, perhe-päivähoitajan työuran vaihtoehtojen lisääminen sekä toiminnan joustava järjestäminen kunnissa. Heikkouksia ovat liian suuret, päiväkotitoimintaa vastaavat lapsiryhmät, lasten hoitoaikojen ja työaikalain mukaisen työajan yhteen sovittamisen vaikeudet, liialliset lasten ja aikuisten vaihtuvuudet ryhmässä.

Ryhmäperhepäivähoidon järjestäminen edellyttää, että ryhmän lasten samanaikainen hoitoaika on toiminnallisesti sovittavissa ryhmäperhepäivähoitajien työssäoloaikaan.

Ryhmäperhepäivähoidon järjestämisen muodot ja rakenteet kunnissa ovat hyvin vaihtelevia, eikä sen muotojen moninaisuus tässä vaiheessa vastaa perhepäivähoidolle asetettuja sisältö- ja kasvatustavoitteita.

Toimenpiteet

Sisällöllisesti järjestetään perhepäivähoidon (yhden hoitajan ryhmän) kaltaista toimintaa, ei päivä-kodin omaista.

Hallinnollisesti rajataan perhepäivähoidon määritelmä koskemaan kahden hoitajan ryhmiä ja todetaan kolmen hoitajan ryhmän noudattavan päiväkodin säännöksiä. Kahden hoitajan lapsiryhmää voidaan tarvittaessa (lasten hoitoaikojen niin edellyttäessä) täydentää varahoitajan työpanoksella työaikalainsäädännön ehtojen toteutumisen varmistamiseksi, mutta tällöin lapsiryhmää ei kasvateta kahden hoitajan ryhmästä.

Tarkemman kuvan saamiseksi nykyisestä käytännöstä ja toiminnan kehittämisen mahdollistamiseksi Sosiaali- ja terveysministeriö laatii valtakunnallisen erillisselvityksen ryhmäperhepäivähoidon toimivuudesta ja muodoista sekä pedagogisesta sisällöstä.

Työolosuhteiden kehittäminen

Linjaus

Palkkaus on keskeinen tekijä perhepäivähoidon olemassaolon turvaamisessa osana kunnallista varhaiskasvatusjärjestelmää. Etenkin nuorten nykyistä aktiivisempaa hakeutumista perhepäivähoitajan ammattiin voidaan tukea palkkausjärjestelmän avulla. Palkkausjärjestelmän kehittäminen tulee nähdä osana perhepäivähoitajan työolosuhteiden kehittämistä. Myös muut työolosuhteet ovat merkittäviä alan vetovoimatekijänä ja perhepäivähoitajan työssä jaksamisessa. Näistä merkittävimmin korostuvat hoitajan saaman perhepäivähoidon ohjauksen laatu, työn organisointi ja työnohjauksen saamisen mahdollisuus. Mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen on tärkeä osa työolosuhteiden kehittämistä.

Palkkausjärjestelmää on viime vuosina voimakkaasti kehitetty mutta edelleen suunnan tulisi olla kohti KVTES:n yleisiä määräyksiä. Palkkatasosta huolehtimisen lisäksi perhepäivähoitajien muiden työsuhteen ehtojen, mukaan lukien työperustainen sosiaaliturva, tulisi lähestyä muiden työntekijöiden työsuhte-ehtoja. Palkkausjärjestelmästä sopiminen on työmarkkinaosapuolten keskenään ratkaistava asia mutta perhepäivähoidon kehittämisen jaosto haluaa nostaa kysymyksen esille perhepäivähoidon jatkon turvaamisen näkökulmasta.

Toimenpiteet

Perhepäivähoitajan oikeus pedagogiseen ohjaukseen turvataan kunnan järjestelmässä.

Perhepäivähoidon henkilöstön ammatillisen koulutuksen suorittamista tuetaan ja lisäosaaminen huomioidaan mahdollisuuksien mukaan työtehtävien vaativuudessa.

Perhepäivähoidon kehittämisen alajaosto haluaa kiinnittää työmarkkinaosapuolten huomion perhepäivähoitajien palvelussuhteiden ehtojen kehittämiseen kohti KVTESin yleisiä määräyksiä.

Varahoito

Linjaus

Perhepäivähoidossa varahoidon järjestäminen on erityisen tärkeää, koska etenkin hoitajan kotona annettavassa perhepäivähoidossa tämä on vanhempien ja lasten kannalta keskeinen tekijä perhe-päivähoidon toimivuuden ja samalla haluttavuuden kannalta.

Myös varahoitoa järjestettäessä on huolehdittava, että päivähoitolain ja – asetuksen säädöksiä noudatetaan. Päivähoitosäädökset eivät mahdollista ryhmäkoon ylityksiä perhepäivähoidossa edes tilapäisesti. Varahoidon hyvä järjestäminen on tärkeää lapsen ja perheen lisäksi myös perhepäivähoitajan työolosuhteiden ja työssä jaksamisen kannalta.

Toimenpiteet

Varahoidon järjestäminen tulee kunnassa suunnitella ja organisoida riittävin resurssein. Tavoitteena on että varahoitopaikka on järjestetty pysyväksi niin, että se sovitaan lapselle heti hoitosuhteen alussa mahdollisuuksien mukaan vanhempien toivomalla tavalla heidän valitsemassaan hoitomuodossa. Esimerkiksi varahoidon määrittelemisen kerta kerralta erikseen ei ole lapsen kannalta hyväksyttävä vaihtoehto.

Vuorohoito

Linjaus

Vuorohoito on yhteiskunnan rakenteiden muutosten johdosta lisääntynyt, mikä on koko päivähoitoon rakenteiden ja järjestelmän kehittämisen ja uusien ratkaisujen hakemisen yhteinen kysymys. Lapsen kehityksen edellyttämän jatkuvuuden ja lapsiryhmän suunnitelmallisen toiminnan edellytyksien turvaaminen lapsiryhmää muodostettaessa ovatkin vuo-

rohoidon yleisiä haasteita. Perhepäivähoidon ominaispiirteisiin ja pieneen lapsiryhmään liittyen on vuorohoitoa järjestettäessä huomioitava joitain erityisiä edellytyksiä.

Toimenpiteet

Vuorohoitoa perhepäivähoidossa järjestettäessä tulee varmistua seuraavista edellytyksistä:

- Vaihtuvia hoitoaikoja ei ole liian suurella osalla lapsiryhmää.
- Henkilöstörakenteessa otetaan huomioon lapsen tarve pysyviin ihmissuhteisiin.
- Vuorohoito perhepäivähoidossa pysyy selkeästi päivähoitotoimintana, eikä esim. yöhoito saa muodostua ns. sijaishoidon tyyppiseksi toiminnaksi.

Perhepäivähoito osana kunnan varhaiskasvatusta

Perhepäivähoidon kehittämisen haasteet heijastavat yleisesti varhaiskasvatuksen kentän haasteita sekä lapsiperheiden asemaa yhteiskunnassa. Monet tässä raportissa esiin tuodut kehittämisen tarpeet ovat osa laajempaa kokonaisuutta, joita ei voida yksinomaan perhepäivähoidosta käsin ratkaista, vaan tarkastelussa tulisi olla palvelukenttä ja lainsäädäntö laajemminkin. Tällaisia ovat esimerkiksi päivähoiton esimiestehtävät ja johtajuus, pedagoginen johtajuus ja ohjaus, kehittämisen ja osaamisen vahvistaminen osaksi toimintaa. Kokonaisvaltaista tarkastelua kaivataan myös päivähoiton muotojen ja rakenteiden arviointiin.

Perhepäivähoidon kehittämisjaosto ottaa kantaa koko päivähoiton eri muotojen ja määritelmien moninaisuuteen, jolla tavoitellaan sekä lapselle hyvää hoitoa että edullista hoitomuotoa. Nykyisellään päivähoiton monet järjestämistavat ja -muodot ovat hävittäneet alkuperäiset toimintamuodot ja samalla niille asetetut sisällölliset tavoitteet ovat osittain hämärtyneet. Toiminnan sääntelyssä hankaluutena on rajanveto siihen, mikä on perhepäivähoitoa ja mikä päiväkotihoitoa.

Eri muotojen yksityiskohtaisen määrittelyn sijaan perhepäivähoitojaosto esittää uudenlaista lähestymistapaa. Päivähoitoa järjestetään erityyppisissä yksiköissä, jotka määrittyvät toiminnasta vastaavien aikuisten ja hoidossa olevien lasten lukumäärien mukaan. Yhden kasvattajan yksikössä voisi olla hoidossa neljä kokoaikaista ja yksi osa-aikainen lapsi ja kasvattajalla perhepäivähoitajalta edellytetty pätevyys. Kahden hoitajan yksikössä voisi olla kahdeksan koko- ja kaksi osa-aikaista lasta ja kasvattajilla perhepäivähoitajalta edellytetty pätevyys. Kolmen tai sitä useamman kasvattajan yksikössä lapsiryhmä noudattaisi nykyisin päiväkodille määriteltyä ryhmää ikärakenteen mukaan määrittyvine suhdelukuineen ja henkilöstö vastaavasti päiväkodin henkilöstölle asetettuja koulutusvaatimuksia.

VARHAISKASVATUSTUTKIMUS JA KANSAINVÄLINEN TILANNE – JAOSTON TOIMIKAUSI, JÄSENET JA TOIMENPIDE-ESITYKSET

Toimikausi: 24.11.2005–31.12.2006

Puheenjohtaja: Pentti Hakkarainen, Oulun yliopisto

Jäsenet: Eeva Hujala, Tampereen yliopisto
Maritta Hännikäinen, Jyväskylän yliopisto
Päivi Lindberg, Stakes
Mikko Ojala, Helsingin yliopisto
Jari Rajanen, opetusministeriö
Ritva Semi, OAJ

Sihteeri: Pirjo Honkavaara, Lastensuojelun Keskusliitto

Toimenpide-esitykset:

Kehittämishaasteet ja toimenpide-ehdotukset

Varhaiskasvatuksen lainsäädäntö

Laki lasten päivähoidosta on vanhentunut ja siitä puuttuu varhaiskasvatuksen luonnehdinta toiminnan ytimenä ja elinikäisen oppimisen perustan luojana. Laki ei rakenna selkeää jatkumoa varhaiskasvatuksesta muuhun kasvatukseen ja koulutusjärjestelmään. Henkilöstön kelpoisuuksia koskeva laki ja -asetus (laki ja asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista) eivät painota varhaispedagogista osaamista.

Toimenpide-ehdotukset:

Laki lasten päivähoidosta uudistetaan kokonaisuutena varhaiskasvatuslainsäädännöksi, jossa otetaan monipuolisesti huomioon kaikkien lasten varhaiskasvatus ja jatkumo varhaiskasvatuksesta muuhun kasvatukseen ja koulutusjärjestelmään. Henkilöstön kelpoisuuksia koskeva lainsäädäntö muutetaan vastaamaan varhaispedagogisen osaamisen ja pedagogisen johtamisen tarvetta. Lainsäädännön uudistamistyö tehdään laajassa yhteistyössä varhaiskasvatuksen tutkijoiden ja muiden alan asiantuntijoiden kanssa.

Tutkimustoiminnan valtakunnallinen koordinointi ja tutkimuksen vahvistaminen

Varhaiskasvatuksen tutkimustoiminta on suhteellisen nuorta ja hajanaista. Useissa yliopistoissa ja muissa tutkimusyksiköissä tutkitaan samoja ongelmia. Yhteistyö eri yksiköiden välillä on vähäistä. Teoreettisesti vahvaa perustutkimusta ei ole paljon ja soveltavan tutkimuksen tarpeisiin ei ole pystytty riittävästi vastaamaan.

Varhaiskasvatuksen tutkimukseen ei ole tarpeeksi suunnattu voimavaroja, vaikka varhaiskasvatuksessa luodaan elinikäisen oppimisen perusta ja sen merkitys siksi on yhteiskunnallisesti suuri.

TOIMENPIDE-ehdotukset:

Tuetaan varhaiskasvatuksen tutkimuksen valtakunnallista profiloimista, vaikuttavuutta ja verkostoitumista kolmella alueella: 1) Varhaispedagogiikan ja lapsen kehityksen tutkimus 2) Lapsuuden tutkimus 3) Varhaiskasvatuksen ja päivähoidon organisaatioiden tutkimus. Tuetaan verkostojen kytkeytymistä toisiinsa. Kehitetään tieteellistä jatkokoulutusta ja käynnistetään varhaiskasvatuksen tutkimusohjelmat (tutkijakoulut, Akatemian ohjelmat) em. valtakunnallista profilointia vastaavasti sekä tuetaan kansainvälistä ja monitieteellistä tutkimusta näillä alueilla. Varhaiskasvatustutkimukseen kohdennetaan henkilö- ja taloudellisia voimavaroja suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti.

Tutkimus varhaiskasvatuskäytäntöjen ja organisaatioiden kehittämisessä

Varhaiskasvatusta koskeva päätöksenteko toteutuu pääasiassa selvitysten ja kartoitusten pohjalta. Tällä hetkellä ei ole selkeää rakennetta, jota kautta tutkimustieto levitetään käytäntöön. Varhaiskasvatustutkimusta tuottavien organisaatioiden kehittämistä varten tarvitaan tutkimukseen perustuva kokonaiskuva varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja ohjausjärjestelmien toimivuudesta valtakunnallisella ja kunnallisella tasolla. Tieteellinen tutkimus on vain osittain varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksen perustana.

Toimenpide-ehdotukset:

Tuetaan ja sijoitetaan voimavaroja varhaiskasvatustyötä kehittävään tutkimukseen, jossa soveltajat ovat mukana. Kehitetään tutkimustiedon levityskanavia ja kohdistetaan sitä pedagogisen osaamisen vahvistamiseen. Varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmän sekä toiminnan johtaminen ja ohjaaminen rakennetaan tutkimustiedon varaan.

Tutkimukseen perustuva koulutus

Varhaiskasvatuksen koulutuksen haasteena on valmistaa tutkivia opettajia ja kasvattajia, jotka pystyvät hyödyntämään työssään oman alansa tutkimusta ja tutkimaan omaa ammatikäytäntöään. Tarvitaan oman ammatillisen kehityksensä arvioimiseen pystyviä varhaiskasvatuksen ammattilaisia, jotka kokeilevat ja kehittävät osaamistaan ja työmenetelmiä. Koulutuksen haasteena on yhdistää tieteellinen ajattelu varhaiskasvatuksen jäsentämiseen ja pedagogiseen toimintaan.

Toimenpide-ehdotukset:

Varhaiskasvatuksen tutkiminen ja kehittämistä korostetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Varhaiskasvatuksen yliopistotasoinen lastentarhanopettajankoulutus kehitetään maisteritutkinnoksi. Yliopistojen pääainevalikoimaa tulee voida laajentaa. Mahdollistetaan varhaiskasvatustiede niissä yliopistoissa, jotka sitä perustellusti esittävät. Opettajuuden lisäksi varhaiskasvatuksen koulutuksessa korostetaan pedagogisen kehittämisen, ohjauksen ja johtajuuden sekä tutkimuksen hallitsemista. Ammatillisen osaamisen jatkuvuuden ja urakehityksen takaamiseksi henkilöstölle laaditaan kehityssuunnitelma, joka sisältää suunnitelman tarvittavasta uuteen tutkimustietoon perustavasta täydennyskoulutuksesta ja muusta yksilöllisestä kehittämisestä.

VARHAISKASVATUKSEN MAAHANMUUTTAJATYÖN KEHITTÄMISJAOSTON TOIMIKAUSI, JÄSENET JA TOIMENPIDE-ESITYKSET

Toimikausi: 23.3.2007 – 31.10.2007

Puheenjohtaja: Tarja Kahiluoto, sosiaali- ja terveysministeriö

Jäsenet: Leena-Maija Qvist, työministeriö
Jukka Niskanen, työministeriö
Satu Heikkinen, opetusministeriö
Kristiina Ikonen, Opetushallitus
Päivi Lindberg, Stakes (5/2007 asti)
Eeva-Liisa Kronqvist, Stakes (8/2007 alkaen)
Anita Vataja, Espoo
Kirsti Haario, Kajaani

Sihteerit: Niina Remsu, Lasten ja nuorten kuntoutussäätiö
Heli Jauhola, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, SOCCA (9/2007 alkaen)

Toimenpide-esitykset:

Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto ei esitä määrällisiä arvioita eikä kustannuslaskelmia varhaiskasvatuksen henkilöstön resursointia koskevissa toimenpideehdotuksissa, koska mainittujen arvioiden tekemiseen jaosto olisi tarvinnut pidemmän toimintakauden. Lisähenkilöstön tarve ja henkilöstön koulutukseen liittyvät kustannukset tulee selvittää Sosiaali- ja terveysministeriön ja Opetusministeriön yhteistyönä.

1. Maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatuksen kehittäminen

- 1.1 Huolehditaan, että maahanmuuttajataustaiset lapset voivat osallistua viimeistään 3-vuotiaasta alkaen vähintään osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen. Kotoutumissuunnitelman piirissä oleville lapsille tämän varhaiskasvatuspalvelun tulee olla maksutonta. Myös vastaanottokeskuksissa olevilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua vähintään osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen.
- 1.2 Kunnat huolehtivat tavoitteellisen suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa resursoimalla opetus- ja kasvatushenkilöstöön. Oman äidinkielen tukemisessa kunnat tekevät yhteistyötä vanhempien ja eri kieli- ja kulttuuriryhmien järjestöjen kanssa (ks. kohta 2.4).
- 1.3 Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan miten maahanmuuttajataustaisten lasten suomen tai ruotsin kielen opetus toteutetaan varhaiskasvatuksessa, miten lasten äidinkielen ylläpitämistä ja kehittämistä tuetaan yhdessä vanhempien kanssa sekä miten maahanmuuttajien oman kulttuurin tukemista ja uskontokasvatusta toteutetaan kunnissa. Kunnat tekevät yhteistyötä eri kieli- ja kulttuuriryhmien järjestöjen kanssa kulttuuri- ja uskontokasvatuksessa.

- 1.4 Maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan miten lapsen tavoitteellista suomen tai ruotsin kielen oppimista tuetaan ja miten lapsen oman äidinkielen kehitystä tuetaan yhteistyössä vanhempien kanssa.
- 1.5 Kunnat huolehtivat kohdissa 1.3 ja 1.4 mainittujen suunnitelmien johdonmukaisen jatkumon toteutumisesta myös esi- ja perusopetuksessa.
- 1.6 Kunnissa kehitetään avoimia varhaiskasvatuspalveluja. Toiminnassa otetaan huomioon maahanmuuttajaperheet. Kunnissa rohkaistaan vanhempia, erityisesti kotona olevia äitejä osallistumaan lastensa kanssa avoimiin varhaiskasvatuspalveluihin.
- 1.7 Kunnat tiedottavat aktiivisesti maahanmuuttajaperheille kunnassa tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista.
- 1.8 Kehitetään valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen tilastointia maahanmuuttajataustaisen lasten osalta.
- 1.9 Kunnat huolehtivat tulkkaus- ja käännöspalvelujen saatavuudesta ja käytöstä varhaiskasvatuksessa.

2. Varhaiskasvatuksen henkilöstön resurssien ja monikulttuurisuusosaamisen lisäämiseen

- 2.1 Lisätään monikulttuurisuuteen perehtyneitä konsultoivia erityislastentarhanopettajia varhaiskasvatuksen perushenkilöstön tueksi. Konsultoivan erityislastentarhanopettajan työpanos voi olla kokopäiväinen tai osapäiväinen riippuen monikulttuuristen lasten määrästä. Sosiaali- ja terveysministeriö selvittää yhteistyössä Opetusministeriön kanssa monikulttuurisuuteen perehtyneiden konsultoitavien erityislastentarhanopettajien määrän tarpeen.
- 2.2 Palkataan monikulttuurisia työntekijöitä lapsen kaksikielisyyden ja kulttuuri-identiteetin kehittymisen tueksi ja siten lisätään kulttuurimentorointia päivähoitossa.
- 2.3 Vahvistetaan täydennyskoulutuksella varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoja kielen kehitysvaiheista sekä kielen kehityksen seuraamisen ja arviointimenetelmien osaamista sekä tietoja monikulttuurisuudesta, maahanmuuttajuudesta ja pakolaisuudesta sekä henkilöstön kulttuurisensitiivistä osaamista ihmissuhde- ja kohtaamistaidoissa. Täydennyskoulutuksessa hyödynnetään eri kieli- ja kulttuuriryhmien järjestöjen osaamista.
- 2.4 Viitaten ehdotukseen 1.2 huolehditaan suomi tai ruotsi toisena kielenä opetusta antavan henkilöstön riittävydestä. Lisähenkilöstön tarve tulee selvittää Sosiaali- ja terveysministeriön ja Opetusministeriön yhteistyönä.

3. Yhteistyökäytäntöjen kehittäminen

- 3.1 Kehitetään viranomaistahojen (kunnan maahanmuuttajapalveluista vastaava taho, neuvola, päivähoito, koulu, sosiaalityö ja työvoimatoimisto) ja vanhempien välistä yhteistyötä lapsen kotoutumissuunnitelman, varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksuunnitelman teossa.
- 3.2 Lisätään yhteistyötä eri kieli- ja kulttuuriryhmien järjestöjen kanssa palvelujen tuottamisessa ja koulutuksessa.

4. Varhaiskasvatuksen henkilöstön peruskoulutuksen kehittäminen

- 4.1 Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten tulisi lisätä lastentarhanopettajan, sosionomin, lähihoitajan ja perhepäivähoitajan peruskoulutuksiin pakollinen monikulttuurisuusosio, johon sisältyy tietoa maahanmuuttajuudesta, kulttuurisensitiivisyydestä ja lapsen kaksikielisyyden tukemisesta.

- 4.2 Yliopistojen tulisi sisällyttää lastentarhanopettajien peruskoulutukseen osio suomi tai ruotsi toisena kielenä oppimisen tukemisesta.
- 4.3 Yliopistot ja ammattikorkeakoulut lisäävät maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osallistumista peruskoulutuksiin muun muassa tarkistamalla kielitaitoa koskevia vaatimuksia ja kehittämällä yliopistojen opettajankoulutuksen valintaperusteita, voimavaroja ja toteutusta. Järjestetään maahanmuuttajille kohdennettuja varhaiskasvatuksen koulutusohjelmia eri koulutusasteille.

5. Tutkimus- ja kehittämistoiminta

- 5.1 Stakes kehittää verkkosivut, jossa on tietoa sekä varhaiskasvatuksen henkilöstölle että vanhemmille monikulttuurisuustyöhön liittyvistä menetelmistä, hyvistä käytännöistä, tutkimuksista, julkaisuista ja oppaista sekä eri kielille käännettyjä esitteitä suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä.
- 5.2 Lisätään monikulttuurisuutta koskevaa tutkimusta ja huolehditaan tutkimustiedon välittämisestä varhaiskasvatuksen henkilöstölle.
- 5.3 Koulutustahojen ja oppikirjakustantajien tulee tuottaa varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnattua tutkimustietoon perustuvaa materiaalia monikulttuurisuudesta.
- 5.4 Arvioidaan muiden maiden hyviä toimintamalleja ja käytäntöjä sekä niiden sovellettavuutta Suomen varhaiskasvatukseen.

ERIÄVÄ MIELIPIDE VARHAISKASVATUKSEN NEUVOTTELUKUNNAN TOIMENPIDE-ESITYKSEEN JA TOIMINTAAN.

Eriävä mielipiteeni jakautuu kahteen osaan.

Osa I

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti, kohta 4.3. Toimenpide-esitykset visi-
on toteuttamiseksi.

1. Päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistaminen

Henkilöstörakenne muutetaan niin, että päiväkodissa tulee yhdellä kolmesta hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla olla kasvatustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto, yhdellä joko kasvatustieteen kandidaatin, kasvatustieteen maisterin, sosionomin tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja yhdellä lähihoitaja- tai lastenohjaaja tutkinto.

Eriävä mielipide:

Henkilöstörakenne muutetaan niin, että päiväkodissa tulee yhdellä kolmesta hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla olla kasvatustieteen kandidaatin-, kasvatustieteen maisterin tutkinto tai varhaiskasvatukseen suuntautunut ylempi ammattikorkeakoulututkinto, yhdellä joko kasvatustieteen kandidaatin, kasvatustieteen maisterin, sosionomin tutkinto tai ylempi varhaiskasvatukseen suuntautunut ammattikorkeakoulututkinto ja yhdellä lähihoitaja- tai lastenohjaajatutkinto.

Perustelut:

Raportissa korostetaan tavoitetta "päivähoidon henkilöstön koulutustasoa nostetaan ja osaamista kehitetään". Tämän tavoitteen mukaisesti tulee mahdollistaa henkilöstön urakehitystä huomioimalla ylemmän AMK-tutkinnon mahdollisuudet varhaiskasvatuksen tehtävissä.

Varhaiskasvatuksen kandidaatin tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä. Sosionomin perustutkinnon 210 opintopistettä ja ylemmän AMK-tutkinnon laajuus 90 opintopistettä. Jos varhaiskasvatukseen suuntautunut sosionomi haluaa vaadittavan (kolme vuotta tutkinnon jälkeen) työkokemuksen jälkeen pätevöityä lisää ylemmän AMK-tutkinnon avulla on henkilöstörakenteen annettava tähän mahdollisuus. Ylemmän AMK-tutkinnon sisältö (johtaminen, kehittämistehtävät) yhdistettynä varhaiskasvatukseen suuntautuneisiin sosionomi opintoihin antaa niin laajan lähestymistavan varhaiskasvatuksen työalueelle, että rinnastus kasvatustieteen maisterin tutkintoon on tehtävien kannalta perusteltu. Myös näin edistettäisiin moniammatillisuutta varhaiskasvatuksen tehtävissä, kuten neuvottelukunta raportissaan korostaa.

Osa II

Tämän eriävän mielipiteeni kohteena on neuvottelukunnan oma toiminta. Tärkeistä asioista kyllä puhutaan, mutta mitään konkreettisia toimenpiteitä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi ja edistämiseksi ei haluta esittää.

Kaikissa selvityksissä on esimerkiksi todettu ongelmia, jotka koskevat nykyistä tapaa määrittellä asetuksella henkilöstön ja lasten välistä suhdetta. Perhe ja työelämän yhteensovittaminen tarvitsee kaikkien mielestä uusia rohkeita toimenpide-esityksiä. Samaan aikaan varhaiskasvatuksen johto, ohjaus ja hallinnointi ovat valtakunnan ja osittain kuntienkin tasolla "selvitystilassa".

Nykyinen, järjestelmä keskeinen, ylhäältä alaspäin toimiva toimintajärjestelmä ei pysty riittävän nopeasti reagoimaan yhteiskunnallisiin muutoksiin lasten ja perheiden elämässä. Nyt tarvitaan kokonaisvaltaista kasvatustähtämystä, jonka avulla kaikki voimat valjastetaan lasten ja lapsiperheiden palvelujen monipuoliseen kehittämiseen. Kasvatusyhteisöjen toiminnan tukeminen tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa edellyttää koko lapsiperheiden palvelujärjestelmän kokonaisvaltaista kehittämistä mahdollistamalla saumaton yhteistyö varhaiskasvatuksen ja muiden lähipalveluiden kuten neuvola, kotipalvelu, lastensuojelu, koulu jne. välillä.

Lasten hyvinvointi ei parane raporteilla ja juhlapuheilla, nyt tarvitaan tekoja ja toimintaa, joiden avulla lapsuus ja sen arvostaminen osoitetaan käytännössä.

Vantaalla 04.01.2008

Juha Säkkinen

- 2007: 1 Mikael Fogelholm, Olavi Paronen, Mari Miettinen. Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveysliikunnan tila ja kehittyminen 2006.
ISBN 978-952-00-2232-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2233-4 (PDF)
- 2 Jussi Huttunen. Lääkkeiden kustannusvastuun ongelmat ja ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi. Selvityshenkilön raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2237-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2238-9 (PDF)
- 3 Salme Kallinen-Kräkin, Tero Meltti. Sosiaalipalvelut toimiviksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointikierroksen raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2245-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2246-4 (PDF)
- 4 Simo Salminen, Riikka Ruotsala, Jarmo Vorne, Jorma Saari. Työturvallisuuslain toimeenpano työpaikoilla. Selvitys uudistetun työturvallisuuslain vaikutuksista työpaikkojen turvallisuus-toimintaan.
ISBN 978-952-00-2247-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2248-8 (PDF)
- 5 Perhepäivähoidon kehittämisen suuntia. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2255-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2139-9 (PDF)
- 6 Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2259-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2260-0 (PDF)
- 7 Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2261-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2262-4 (PDF)
- 8 Markku Lehto. Tie hyvään vanhuuteen. Vanhusten hoidon ja palvelujen linjat vuoteen 2015. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2263-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2264-8 (PDF)
- 9 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tulossopimukset kaudelle 2004-2007. Tarkistusvuosi 2007. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2265-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2266-2 (PDF)
- 10 Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuodelle 2007. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2267-9 (nid.)
ISBN 978-952-00-2268-6 (PDF)
- 11 Samapalkkaisuusohjelma. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2273-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2274-7 (PDF)
- 12 Sosiaalihuollon kehittämistoiminnan arvioinnin loppuraportti. Toim. Jaana Kaakinen, Jarmo Nieminen, Jukka Ohtonen.
ISBN 978-952-00-2279-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2280-8 (PDF)

- 2007: 13 Varhaiskasvatuksen kehittämisen suuntaviivoja lähivuosille. Väliraportti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan työstä. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2281-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2282-2 (PDF)
- 14 Annakaisa livari, Pekka Ruotsalainen. Suomen eTerveys -tiekartta. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2283-9 (nid.)
ISBN 978-952-00-2284-6 (PDF)
- 15 Annakaisa livari, Pekka Ruotsalainen. eHealth roadmap - Finland. (Stencil)
ISBN 978-952-00-2285-3 (pb)
ISBN 978-952-00-2286-0 (PDF)
- 16 Opportunities to reconcile family and work. Ed. by Rolf Myhrman, Riitta Sääntti.
ISBN 978-952-00-2287-7 (pb)
ISBN 978-952-00-2288-4 (PDF)
- 17 Tomi Hussi, Guy Ahonen. Business-oriented maintenance of work ability. (Stencil)
ISBN 978-952-00-2289-1 (pb)
ISBN 978-952-00-2290-7 (PDF)
- 18 Anita Haataja. Viisikymppisten työllisten työssä jatkamista ennakoivat tekijät.
ISBN 978-952-00-2292-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2293-8 (PDF)
- 19 Sanna Parrila. Perhepäivähoidon ohjauksen kehitysvaihtoehtoja.
ISBN 978-952-00-2294-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2295-2 (PDF)
- 20 Elina Renko. "Alkoholinkäyttö ei ole yksityisasia". Alkoholiohjelmaan ja alkoholipolitiikkaan liittyvä lehdistökirjoittelu 2004-2006.
ISBN 978-952-00-2296-9 (nid.)
ISBN 978-952-00-2297-6 (PDF)
- 21 Nikotiinivalmisteiden seurantatyöryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2304-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2305-8 (PDF)
- 22 Leena Tamminen-Peter. Ergonomiaopetuksen kehittäminen sosiaali- ja terveydenhoitoalan oppilaitoksissa. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 978-952-00-2306-5 (PDF)
- 23 Sosiaali- ja terveysministeriön taloussääntö 1.3.2007.
ISBN 978-952-00-2315-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2316-4 (PDF)
- 24 Kansallisen terveydenhuollon hankkeen seurantaryhmän raportti. Vuoden 2006 toiminta. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2321-8 (nid.)
ISBN 978-952-00-2322-5 (PDF)
- 25 Erityisryhmien asumisturvallisuuden parantaminen. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2327-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2328-7 (PDF)
- 26 Markku Kuisma. Ensihoito- ja sairaankuljetuspalvelujen kehittäminen. Selvityshenkilön raportti.
ISBN 978-952-00-2332-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2333-1 (PDF)

- 2007: 27 Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi.
ISBN 978-952-00-2342-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2343-0 (PDF)
- 28 Päivi Voutilainen, Eija Kattainen, Reija Heinola. Omaishoidon tuki sosiaalipalveluna. Selvitys omaishoidon tuesta ja sen vaihtelusta 1994-2006.
ISBN 978-952-00-2344-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2345-4 (PDF)
- 29 Terveysalan opettajan ammatillisen osaamisen ylläpitäminen ja kehittäminen. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2352-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2353-9 (PDF)
- 30 Aila Kumpulainen. Kehitysvammapalvelut vuonna 2004.
ISBN 978-952-00-2356-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2357-7 (PDF)
- 31 Stefan Ehrstedt. Työelämän kehittämishankkeet ja –ohjelmat valituissa OECD-maissa sekä kansainvälisissä järjestöissä. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2362-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2363-8 (PDF)
- 32 Samapalkkaisuusohjelman seurantaryhmän (2006-2007) loppuraportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2370-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2371-3 (PDF)
- 33 Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2006.
ISBN 978-952-00-2374-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2375-1 (PDF)
- 34 Sairaanhoidovakuutuksen kehittäminen. Sairausvakuutuksen sairaanhoidovakuutuksen kehittämistyöryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2378-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2379-9 (PDF)
- 35 Palveluksessanne STM.
ISBN 978-952-00-2390-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2391-2 (PDF)
- 36 Mirja Willberg, Hannu Valtonen. Pohjoismaiden terveydenhuollon rahoitus- ja palvelujärjestelmien vertailu.
ISBN 978-952-00-2386-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2387-4 (PDF)
- 37 Mirja Willberg, Hannu Valtonen. Jämförelse av finansierings- och servicesystemen inom hälso- och sjukvården.
ISBN 978-952-00-2388-1 (inh.)
ISBN 978-952-00-2389-8 (PDF)
- 38 Raija Volk, Tuula Laukkanen. Palvelusetelin käyttö kunnissa.
ISBN 978-952-00-2390-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2391-1 (PDF)
- 39 Janne Jalava, Tuomas Ketola, Nina von Hertzen, Petri Virtanen. Tasa-arvoa edistävien EU-hankkeiden arviointi.
ISBN 978-952-00-2400-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2401-7 (PDF)

- 2007:40 Anita Haataja, Ossi Korkeamäki, Tomi Kyyrä. Soviteltu työttömyysetuus: kohdentuminen, toimeentulo ja vaikutus työllistymiseen. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2406-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2407-9 (PDF)
- 41 Maahanmuuttajien palvelut ja työllistyminen sosiaalialalle. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2408-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2409-3 (PDF)
- 42 Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Toimintakertomus 2006. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2423-9 (nid.)
ISBN 978-952-00-2424-6 (PDF)
- 43 Nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland. Verksamhetsberättelse 2006.
ISBN 978-952-00-2425-3 (inh.)
ISBN 978-952-00-2426-0 (PDF)
- 44 The Finnish Board of Inter-Country Adoption Affairs. Annual Report 2006.
ISBN 978-952-00-2427-7 (pb)
ISBN 978-952-00-2428-4 (PDF)
- 45 Apteekkityöryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2429-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2430-7 (PDF)
- 46 Lääkkeiden viitehintajärjestelmää selvittäneen työryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2431-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2432-1 (PDF)
- 47 Hannu Puolijoki, Anja Tuulonen. Erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksen arviointi.
ISBN 978-952-00-2433-8 (nid.)
ISBN 978-952-00-2434-5 (PDF)
- 48 Mikko Wennberg, Olli Oosi, Kaisa Alavuotunki, Sirpa Juutinen, Henrik Pekkala. Sosiaalialan kehittämishankkeen organisoinnin arviointi. Sosiaalialan kehittämishankkeen loppuarviointi. Osaraportti 1.
ISBN 978-952-00-2435-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2436-9 (PDF)
- 49 Jaakko Virkkunen, Yrjö Engeström, Reijo Miettinen. Sosiaalihuollon kehittämistoiminnan tulevaisuus. Projekteista konseptikehittämiseen.
ISBN 978-952-00-2437-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2438-3 (PDF)
- 50 Helena Seppänen. Asiakastietojen käsittely kuntoutusyhteistyössä. Opas kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmille
ISBN 978-952-00-2439-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2440-6 (PDF)
- 51 Kansallisen terveydenhuollon hankkeen seurantaryhmän raportti. Kevään 2007 toiminnasta. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2441-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2442-0 (PDF)
- 52 Biopankit, yhteinen etu. Ihmisperäisten näytekokoelmien hyödyntämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2448-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2449-9 (PDF)

- 2007:53 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan IT-strategia vuosille 2007-2011. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2450-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2451-2 (PDF)
- 54 Sanna Parrila. Ryhmäperhepäivähoitoselvitys. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2456-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2457-4 (PDF)
- 55 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tulosohtauksen kehittämistyöryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2458-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2459-8 (PDF)
- 56 Vakuutusvalvonnan kehittäminen. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2464-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2465-9 (PDF)
- 57 Kari Niilola. Alkoholijuomien tuotanto ja myynti työllistäjänä. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2466-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2467-3 (PDF)
- 58 Alkoholimainontatyöryhmän muistio 2007. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 978-952-00-2468-0 (PDF)
- 59 Jyri Sorvali. Urheilu- ja liikuntajärjestöt alkoholiohjelmakumppaneina 2004-2007. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 978-952-00-2469-7 (PDF)
- 60 Jouni Puumalainen. Työterveys ja kuntoutus. Työterveyshuollon, työpaikkojen ja kuntoutuksessa toimivien yhteistyö.
ISBN 978-952-00-2472-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2473-4 (PDF)
- 61 Tom Tarvainen, Ville Pietiläinen, Tapio Kuure. Nuoret eivät odota! Palvelurakenteen muutos nyt.
ISBN 978-952-00-2476-5 (nid.)
ISBN 978-952-00-2477-2 (PDF)
- 62 Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2482-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2483-3 (PDF)
- 63 Arja Rimpelä, Susanna Rainio, Heini Huhtala, Hanna Lavikainen, Lasse Pere, Matti Rimpelä. Nuorten terveystapatutkimus 2007. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1997-2007.
ISBN 978-952-00-2486-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2487-1 (PDF)
- 64 Oikeuslääketieteellisen kuolemansyyntä selvittämisen organisointi. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 978-952-00-2490-1 (PDF)
- 65 Sosiaali- ja terveysministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2009-2012. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2493-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2494-9 (PDF)
- 66 Jussi Huttunen, Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma. Sosiaali- ja terveysministeriön alaisten virastojen ja laitosten voimavarojen uudelleen suuntaaminen. Selvityshenkilöiden raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2497-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2498-7 (PDF)

- 2007: 67 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelmatyöryhmän loppuraportti.
ISBN 978-952-00-2499-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2500-7 (PDF)
- 68 Lääkkeiden hoidollisen ja taloudellisen arvon arviointi. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2501-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2502-1 (PDF)
- 69 Reija Lilja, Rita Asplund, Kaisa Kauppila (toim.). Perhevapaavalinnat ja perhevapaiden kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä?
ISBN 978-952-00-2505-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2506-9 (PDF)
- 70 Anna Seligson. Sosiaaliala ja sukupuoli. Sosiaalialan kehittämishankkeen sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen.
ISBN 978-952-00-2508-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2509-0 (PDF)
- 71 Rahapelihaittojen ehkäisy 2008. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 978-952-00-2513-7 (PDF)
- 72 Kirsi Alila, Eeva-Liisa Kronqvist. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti.
ISBN 978-952-00-2511-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2512-0 (PDF)